

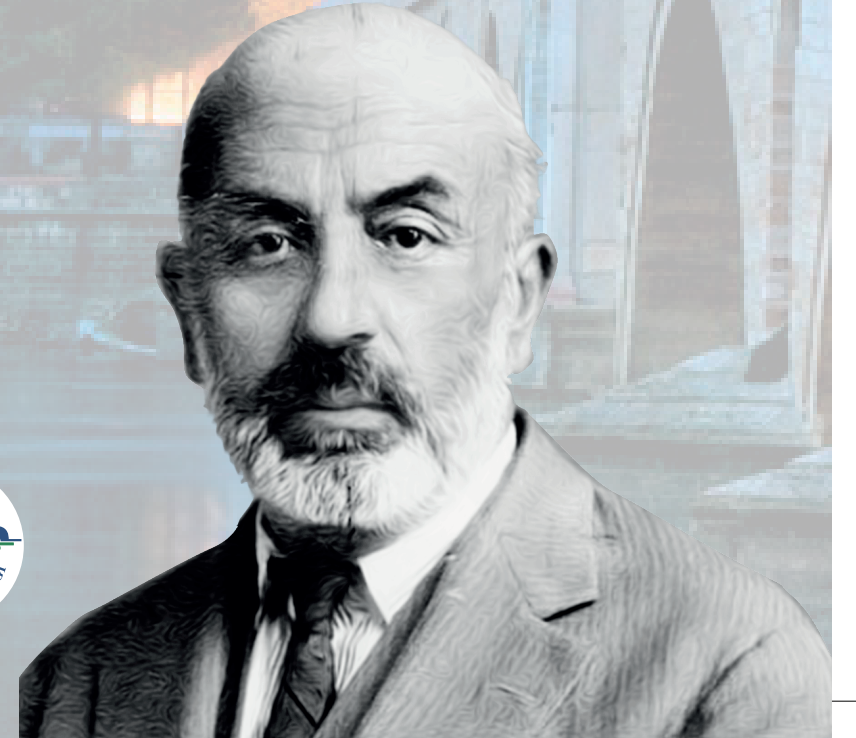
MEHMET AKİF ERSOY'UN EDİRNE YILLARI

RECEP DUYMAZ

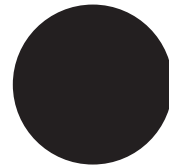
MEHMET AKİF ERSOY'UN EDİRNE YILLARI

"Benim evvelce Edirne vilâyeti dâhilinde memuriyetim vardı. Ara sıra Bulgaristan'a geçdim; köylerde heriflerin ne kadar çalıştıklarını gözümle gördüm. Hatta bir kere köyün birinde çarıklı, kepli bir Bulgar gördüm. Çoban zannettim, lâkin azıcık konuştuktan sonra herifi pek yaman buldum. Sonra bir münasebetle dârü'l-fünûn (üniversite) mezunu olduğunu öğrendim. Bakınız tahsil-i âlî (yükseköğrenim) görmüş bir herif çoban kıyafetine giriyor ve köylüleri irşad ediyor!"

Mehmet Akif Ersoy

MEHMET AKİF ERSOY'UN EDİRNE YILLARI

Recep DUYMAZ

Mehmet Akif Ersoy'un Edirne Yılları

Edirne - 2019

Yayımlayan
Edirne Valiliği

Grafik Tasarım
Eminenur KOSAL

Baskı
Seçil Ofset
100.Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
4.Cadde No:77 Bağcılar - İstanbul
Tel:0212. 629 06 15
www.secilofset.com
info@secilofset.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	5
Özgeçmiş.....	7
Önsöz	9
Giriş.....	12
Mehmet Akif'in Edirne'ye Gelişi	17
Edirne'de Hayat	22
Edirne Mektupları	27
Akif Edirne'de	47
Edirne Şiirleri.....	56
A)Edirne'de Yazdığı Şiirler.....	59
1)Şiir: “Arsın” Redifli Gazel.....	60
2)Şiir: “Beni” Redifli Gazel.....	63
3)Şiir: “Etme” Redifli Gazel	65
4)Şiir: “Benzer” Redifli Gazel	68
5)Şiir: “-âhi” kâfiyeli Gazel	70
6)Şiir: Terkib-i Bend	71
7)Şiir: Kur'an'a Hitap	86
Mehmet Akif Ersoy'un Şahsiyetinin Kaynakları	96

Filibe’de Çıkan <i>Gayret Gazetesi</i> ’ndeki Şiirleri	107
B)Edirne ve Çevresinden Bahseden Şiirler	120
“Fatih Kürsüsünde”den	122
Birinci Sahne: Edirne Kalesi.....	123
İkinci Sahne: Meriç, Tunca ve Sarayıçi	128
Üçüncü Sahne: Arda.....	131
Dördüncü Sahne: Gümülcine	133
Beşinci Sahne: Kosova.....	137
Altıncı Sahne: Vardar Nehri	148
Mehmet Akif’in Edirne’yi Son Ziyareti.....	158
Sonuç ve Öneriler.....	167
Kaynaklar	170
Ekler	174
Lari Çelebi.....	174
Suyu Arayan Adamın Kaybettiği Edirne	185
Osman Nuri Peremeci’nin Atalar Sözleri.....	192
Bir Türk Edebiyatçısının Sofya İzlenimleri	218
Mehmet Akif Ersoy’un Eserlerinde Arnavutluktan Gelen İzler	231
Saltıkname’den Edirne’ye Bakış.....	248

SUNUŞ

Mehmet Akif Ersoy, her Müslüman Türk gencinin küçük-lüğünden itibaren şiirleriyle beslendiği bir şahsiyettir. Onun şiirlerinde vatan, millet ve bayrak sevgisinin yanında çalışkan olmak, kendine güvenmek, cesur olmak, sözünde durmak ve gelecekte umutlu olmak gibi her zaman geçerli eğitim değerleri de bulunmaktadır. Bu değerlerin taşıyıcısı olan şiirleri, hem eğitim kurumlarında, hem aile ve çeşitli vesilelerle düzenlenen toplantılarda sürekli olarak okunmakta ve üzerlerinde düşünülmektedir. Onun şiirlerinin toplandığı Safahat adlı kitap, bu yolla bütün Cumhuriyet nesillerini terbiye etmiş, onları maddi ve manevi değerlerle donatmıştır.

Mehmet Akif'in hayatı ve eserleri üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. O çalışmalarda öğrenim hayatı, çalışma hayatı, sanat ve düşünce hayatı ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Eserleri üzerinde uzun uzun açıklama ve yorumlamalar yapılmak suretiyle şairimiz, öncelikle gençlere daha yakından tanıtılmaya gayret edilmiştir. Bütün o çalışmaları yapanları kutluyor ve takdirle karşılıyoruz. Ancak kabul etmeliyiz ki onun Edirne yılları o çalışmalarda şimdiye kadar hep ihmal edilmiştir.

Mehmet Akif, çalışma hayatının ilk yıllarında Edirne'de yaklaşık iki yıl kalmıştır. Genç bir delikanlı olarak o yıllarda hem şehrimizi, hem mesleği gereği köylerimizi dolaşarak gözlemler yapmak yoluyla buraları yakından tanımıştır. Bütün bu imkânlar, önce onun sanat hayatını beslemiş, sonra da edindiği dostlar vasıtasıyla hayatını zenginleştirmiştir.

Prof. Dr. Recep Duymaz, Mehmet Akif Ersoy'un Şimdiye kadarki çalışmalarda onun ihmal edilmiş Edirne yıllarını ele almıştır. Mehmet Akif Ersoy'un baytarlık göreviyle Edirne'ye gelişini, hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalarını, sanat hayatıyla ilgili olarak da Edirne'de yazdıŐı Şiirler ile buradayken bastırđıŐ çalışmalarını ayrıntılı olarak gözler önüne sermiştir. Bu alıŐma, Mehmet Akif'in Edirne'de bulunduğu yıllara ait bazı kişi, kurum, yapı ve manzaralara ait görsel malzemeyle de kısmen zenginleŐtirilmiŐtir.

Mehmet Akif Ersoy'un hayatını, eserlerini ve düşüncelerini ne kadar yakından tanısak yeridir; çünkü o, bizi biz yapan değerleri, sanat yoluyla ortaya koymuş bir Şair ve düşünce adamıdır. Bugün milletçe karŐılaŐmakta olduğumuz sıkıntıları aŐmanın yollar, onun eserlerinde gizlidir. Onları bulduğumuz ve Mehmet Akif'in düşüncelerini özlerine uygun olarak anladığımız gün, her Şey daha kolay olacaktır. Böyle bir Şahsiyetin sanat ve düşünce köklerinin Şehrimizde filizlenmeye başladığını görmek, Edirne'miz için bir Şeref ve kazanım olduğunu düşünüyorum.

Bu düşüncelerle bu eseri bastırđıyoruz. Şehrimizle ilgili benzer çalışmaları desteklemeye devam edeceğiz.

15.01.2019
Ekrem Canalp
Edirne Valisi

ÖZGEÇMİŞ

Recep DUYMAZ

Gönen’de doğdu. İlköğrenimini burada gördü. Ortaokul ve liseyi Eyüp Lisesi’nde okudu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirdi. İstanbul’da Şehremini Lisesi’nde Edebiyat öğretmenliği, İstanbul Teknik Üniversitesi Dil ve İnkılap Tarihi Bölümü’nde Türk Dili Okutmanlığı yaptı. Pakistan’ın başkenti İslamabad’da bulunan NationalInstitute of Modern Language iki yıl çalıştı. 1991’de doktor. 1992’de Trakya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde Yrd. Doç. Dr., 2000’de Doçent, 2006’da Profesör oldu. 2015 yılında emekliye ayrıldı.

Yayınlanmış eserlerinden bazıları: Celal Nuri İleri’nin Dil ve Edebiyat Yazıları, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995; Muhayyelât Üzerine Bir İnceleme, Arma Yayınları 1999, İkinci Baskı : Akademik Kitaplar, 2012, 367 s.; Muhayyelât İle Sözde Sebat’ın Karşılaştırılması, Arma Yayınları, 2000; Üç Tarz-ı Siyaset ve Düşünce Akımları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 2004; Ahmet Vefik Paşa’nın Atalar Sözü, Bilimevi Yayınları 2005; İkinci Baskı: Gökkubbe Yayınları, 2007; Türk Edebiyatı Tarihinde Millî Edebiyat Dönemi 1911 – 1923, 3 F Yayınları, 2008; 199 s.; İkinci Baskı: Akademik Kitaplar 2011; 264 s.; Millî Mücadele’miz ve İstiklal Marşı’mız, Üçüncü Baskı, Akademik Kitaplar, 2011, 168 s.; İdealist Öğretmen, 5. Baskı, Akademik Kitaplar, 2011, 152 s.; Raif Necdet Kestelli: Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye), Yüksel

Topaloğlu, Özcan Aygün ile birlikte), Akademik Kitaplar 2013, 272 s. Millî Edebiyata Doğru, Akademik Kitaplar 2013, 202 s. ; Muhyiddin, Yeni Edebiyat, Akademik Kitaplar, 2015, 263 s. ; Ömer Seyfettin, Çocukluk Cenneti Gönen Hikâyeleri, Dördüncü Baskı, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, 2016, XI+183 s.

Bunların yanında ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş altmış civarında bildirisi ve hakemli dergilerde basılmış çok sayıda bilimsel makalesi vardır.

ÖNSÖZ

Mehmet Akif Ersoy, Türk milletinin ortak metni olan İstiklal Marşı'nı yazmış bir şairdir. İstiklal Marşı, Türk milletinin ortak metnidir. Ortak metin demek, milletimizin bütün bireyleri tarafından okunan, bu metindeki duygu ve düşüncelerin milletin bireyleri tarafından benimsenen ve özümşenen metin demektir. Hem bu özelliği, hem örnek kişiliği sebebiyle Mehmet Akif hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ölümünü takip eden yıllarda yakın arkadaşı Eşref Edip'in *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları* (1938) ile Fevziye Abdullah Tansel'in *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri* (1943) onların başında gelir. Hem bu kitaplarda, hem daha sonra çeşitli üniversitelerde hazırlanan Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinde onun, hayatı, eserleri, sanatı ve düşünceleri ayrıntılı olarak gözler önüne serilmiştir. Bunların yanında pek çok sivil araştırmacı da hem onu, hem eserlerini anlatan kitaplar yazmışlardır.

Bununla beraber bütün bu çalışmalarda onun Edirne yılları, kanaatimize göre, ihmal edilmiştir. Mehmet Akif çalışma hayatının başlarında yaklaşık iki yıl (1894 – 1896) Edirne Vilayet Baytarlığı'nda görev yapmıştır. Bu yıllarda bir yandan hayvan hastalıklarının tedavisi maksadıyla Edirne'nin köylerinde dolaşmış, bir yandan da şehir merkezinde çarşı, cami, tren istasyonu, kahvehane, meyhane ve mesirelerinde gözlemlerde bulunmuştur. Bütün bunlar, onun ilerde çok verimli geçecek sanat ve düşünce hayatının köklerini gösteren hayat parçalarıdır. Nitekim onu, edebiyat akımlarından realizme/gerçekçiliğe

yaklaştıranlar, bunun sebebini daha gençliğinden itibaren, hem köylümüzü, hem şehirlimizi gözlem yoluyla yakından tanımış olmasına dayandırılar.

Biz bu çalışmamızda Mehmet Akif'in ihmal edilmiş Edirne yıllarını ele aldık. Onun Edirne'ye gelişini, orada edindiği arkadaşlarını, şehrimizden ayrıldıktan sonra orada kalan arkadaşlarına yazdığı mektuplarını, Edirne'deyken yazdığı şiirler ile muhtemelen daha önce yazdığı, ancak Edirne'de bulunduğu yıllarda neşrettiği şiirlerini şehrimizle ilgili yönlerini öne çıkarmak suretiyle, tanıtmaya çalıştık. Mehmet Akif'in Edirne'yle münasebeti, basit bir memurluk münasebetinden ibaret değildir. Nitekim hayatının sonraki yıllarında türlü vesilelerle yazdığı bazı şiirlerinde yine Edirne'den bahsetmeye devam etmiştir. Bütün bunları toplayıp zamandizinsel/kronolojik olarak bir araya getirmeye gayret ettik.

Yine de bu çalışmamız tamamlanmaya muhtaçtır. Mehmet Akif Edirne'de bulunduğu yıllarda, hem İstanbul, hem Filibe'de çıkmış bazı gazete ve dergilerde şiirlerini bastırmıştır. Bütün yollara başvurmamıza rağmen onların tamamına ulaşamadığımızı burada belirtmek durumundayım.

Çalışmamı, Mehmet Akif'in Edirne'yle ilgili mektup, şiir ve konuşmalarında geçen şehrimize ait kişi, kurum ve mekânların görselleriyle, mümkün olduğu kadar, zenginleştirmeye çalıştım. Görsel malzemelerin elde edilmesinde birçok hemşerimden yardım gördüm. Mehmet Ağırgan, Cengiz Bulut, Alpaslan Yalçınkaya, Recep Zogo, Orhan Çakırlar, Musa Öncel, Zaim Bosnalı ve Mehmet Dervişoğlu onların arasında akla ilk gelenlerdir. Bunların yanında Yüksel Topaloğlu, Ali İhsan

Öbek, Ahmet Günşen, Rıdvan Canım, Esat Can, Özcan Aygün, Levent Doğan, Sibel Bayraktar ve Sevgi Öztürk ile uzun yıllara dayanan Edirne konuşmalarımız benim için bir kazanım oldu. Kendilerine teşekkür ediyorum.

Edirne konuşmalarımız ve araştırmalarımız devam edecektir.

Çocuklarım Zeynep ile Ufuk, Edirne'deki bazı mekânların güncel fotoğraflarını çekerek katkıda bulundular. Teşekkürün en özelini onlara ediyorum.

Recep DUYMAZ

Edirne

15. 01. 2019

GİRİŞ

Mehmet Akif 1873 yılında İstanbul'un Fatih semtinde dünyaya geldi¹. Babası Fatih Medresesi müderrislerinden İpekli Mehmet Tahir Efendi, annesi ise Buhara'dan Anadolu'ya göç etmiş olan Tokatlı bir aileye mensup Emine Şerife Hanım'dır. Buna göre Mehmet Akif'in ailesi, bir bakıma Batı'dan gelen kültür ve medeniyet çizgileri ile Doğu'dan gelen kültür ve medeniyet çizgilerinin birleştiği bir ailedir. Böyle bir aileden doğan Mehmet Akif'in kişiliğindeki bilime yönelme babasından, sanata yönelme ise annesinden gelen genlerle beslenmiştir, diyebiliriz. Mehmet Akif, çocukluğunu ve gençliğini sıkıntılar içinde yaşamıştır. Bu sıkıntılarının başında, henüz on beş yaşındayken, babasının erkenden ölmesi (1888) ile çok geçmeden, hemen bir yıl sonra, evlerinin yanması (1889) gelir. Buna rağmen o, dönemin örgün eğitim kurumlarında düzenli bir öğrenim görmüştür. Dört yaşında mahalle mektebinde başlayan öğrenimini², ilk mektep, Fatih Merkez Rüştüyesi/Ortaokulu, Mülkiye Mektebi idadî/Lise kısmı ve Mülkiye Baytar Mektebi/Âli kısmında tamamlamıştır. Dönemin bu örgün öğretim kurumlarından sonuncusu, İstanbul'da 1884 yılında açılmış olan Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi'dir. Mehmet Akif, müdürlüğünü Edirne Ziraat İkinci Müfettişi Cemal Bey'in yaptığı bu mektebi, 22 Aralık 1893 tarihinde birincilikle bitirmiştir. Bunu aldığı karnelerinde açıkça görüyoruz.

---

1 Mehmet Akif'in doğum yeri İstanbul'dur. Nüfus kâğıdı, daha sonra bir ziyaret için gittiklerinde Çanakkale'nin Bayramiç kazasında çıkarıldığı için doğum yeri "Bayramiç" olarak kayıtlıdır. M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 1.

2 Düzdağ, a. g. e. s. 5.

Mehmet Akif'in Mülkiye Baytar Mektebi'ndeki not cetvelleri:

Birinci sene ... derecâtı irâe eden cedveldir:

Sıra numarası	Esâmi-i şâkirdân	
1	Akif Efendi	142
2	Simon Efendi	139
3	Agop Efendi	135
4	Yusuf Efendi	116

İkinci sene..... imtihanının neticesini gösterir cedveldir:

1	Simon Efendi	59
2	Yusuf Efendi	58
3	Akif Efendi	57
4	Agop Efendi	57

Üçüncü sene .....

1	Akif Efendi	.....19. 01
2	SimonEfendi	.....18. 97
3	Hakkı Efendi	.....18. 46
4	Agop Efendi	.....18. 21

... Tez imtihanının neticesini gösteren cedveldir:

1	Akif Efendi	20
2	Simon Efendi	20
3	Hakkı Efendi	20
4	Agop Efendi	17

(10 Kanun-ı evvel 1309/ 22Aralık 1893)³

---

3 Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lûtfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 176; Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, İkinci Basım, İrfan yayınevi, İstanbul 1973, s. 7.

Halkalı Ziraat Mektebi: 2009 (Volkan Çeşme Arşivi).

Buna göre Mehmet Akif, Mülkiye Baytar Mektebi'nin on dokuz mevcutlu birinci sınıfında bütün derslerden aldığı toplam 142 notla birinci sıradadır. İkinci sınıfta birinciliği Simon Efendi'ye kaptırmıştır. Üçüncü sınıfta aldığı not ile son sınıfta aldığı diplomanın derecesi, onu öğrenci sıralamasının yine başında göstermektedir.

Mehmet Akif'in öğrenim hayatını, çalışma hayatını ve eserlerini konu edinen çok sayıda araştırma yapıldığını az yukarıda söylemiştik. Ölümünü takip eden yıllarda yakın arkadaşı Eşref Edip'in,(1882 – 1971) *Mehmed Akif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları* (1938) ile Fevziye Abdullah Tansel'in (1912 – 1988) *Mehmed Âkif Hayâtı ve Eserleri* (1943) adlı çalışmalar onların başında gelir. Bu iki eserde ve bunlardan sonra yazılan kitaplar ile üniversitelerde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinde Mehmet Akif'in öğrenim hayatı, çalışma hayatı, eserleri, sanatı ve düşünceleri hakkında faydalı

bilgiler verilmiştir. Ancak kabul etmeliyiz ki onun memurluk hayatının Edirne’de geçirdiği ilk yılları, bu çalışmalarda ihmal edilmiştir. Hâlbuki onun bu şehirdeyken yazdığı şiirleri, kahvehane ve meyhane gözlemleri ile hayvan hastalıklarını tedavi amacıyla Edirne’nin köylerindeki gezmeleri sırasında gözlem yoluyla edindiği izlenimleri, ilerde verimli geçecek sanat hayatına ışık tutan malzemelerle doludur. Biz bu noktayı göz önünde bulundurarak onun Edirne yıllarını mercek altına almak istiyoruz.

1 Numaralı Mehmet Âkif Efendi, Halkalı Baytar Mektebinde talebe formasile.

Mehmet Akif'in memurluk hayatı, Mülkiye Baytar Mektebi mezuniyetinden hemen dört gün sonra 26 Aralık 1893 tarihinde Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytariye/Ziraat Bakanlık Baytarlık İşleri Şubesi'ne atanmasıyla başlamıştır. Görev merkezi İstanbul olmakla beraber, Rumeli, Anadolu ve Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde bulaşıcı hayvan hastalıkları üzerinde "bir hayli" çalışmıştır. Bu çalışmaları sırasında Edirne Vilâyeti Baytarlığı'nda da bulunmuştur.

Mehmet Akif Ersoy'un Edirne'ye Gelişİ

Mehmet Akif'in görevi sebebiyle Edirne'ye ilk kez geliş tarihi kesin olarak tespit edilememekle birlikte, bu tarihin 1894 yılının ilk günlerine ait olduğu kuvvetle muhtemeldir. Muzaffer Bekmen, *Veteriner Tarihi*'nde, Mehmet Akif'in Ziraat Bakanlığı Baytarlık İşleri Şubesi'ne 26 Aralık 1893 tarihide atandığını gösterdiğine göre, bu tarihten makul bir süre sonra görev yeri olan Edirne'ye geldiğini düşünmek akla uygundur. Yirmi yaşında bir genç olarak Edirne'ye gelen Mehmet Akif, çalışma hayatında yirmi yıl sürecek baytarlık mesleğine burada, Edirne Vilâyet Baytarlığı'nda başlamıştır.

Midhat Cemal Kuntay (1885 – 1956), onun Edirne'deki ilk zamanlarını şöyle anlatır: “Baytar Mektebi'nden çıkmıştı; hastalanan atlar onu Edirne'de bekliyorlardı. Edirne'de yirmi ay kalacaktı. O halde Edirne'de seveceği adamlar bulması lazımdı. Çünkü onun gözünde memleketler insanlardır. Lamar-tine'in bu tarzda bir sözünü hep hatırlardı.

Bu seveceği adamları Edirne'de buldu: Bâdi Efendi, Şeref Bey, Bir de Ömer Seyri.

Bu Ömer Seyri, sabık (önce) avamdan, lâhik (sonra) havas-tandı: Hayatı zabtiyelikle başlamış, şairlikle bitmişti. Edirne valisinin kapısında nöbet bekleyen Zabtiye Ömer, bir gün, valinin uzattığı zarfı okuyamamış, vali kızmıştı: “Okuman yok da ben insanım diye ne geziyorsun?” Bu söz üzerine o da valiye kızmıştı; insanım diye gezmek hakkını kazanmaya çalışıyor, okuma yazma öğreniyordu.

Akif Edirne'ye geldiği vakit Zabtiye Ömer, şair Ömer Seyri idi. Akif bu adamı mutlaka sevecekti; çünkü bu adam valiye kızmıştı. O, kızan adamı sever. Sonra üstelik bu öfke ümmiyi okuryazar yapmıştı.

Şeref Bey'in mihnet çekmekten “insan-ı kâmil” (olgun insan) olmuş bir beygiri var; kıl heybesiyle mütevâzi bir at. Bu filozof beygiri Akif çok severdi: Her gün onun sırtında köylerden hayat parçaları toplayarak Ömer Seyri'nin hücreğine dönüyor.

Hücreesine! Çünkü bu küçük şeye “oda” demek fazla edebiyat olurdu.

Edirne Vilâyet Konağı (Cengiz Bulut Arşivi)

Edirne Vilâyet Konağı Paşa Kapısı

Hücrenin tek penceresinden Paşa Kapısı'nın (Hükümet Konağı bahçesine giriş kapısı) tarih taşı görünür, üstünde bu mısra var:

Şer'ü kanûn ile burda kurulur hep dîvân.
Akif bu mısraı başka türlü okuyordu:
Şer'ü kanûn ile burda soyulur hep insan.

Akif'in bu tashihine hücredekiler acı acı gülüyorlar ve Sul-tan Hamit'ten intikam almış oluyorlardı.

*

Edirne'de bu atın üstünde Akif, köylüyü tanıdı:

Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlâkı bitik
Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri;
Nerde evvelki refâhın acaba onda biri?
Dam çökük, arsa rehin, bahçeyi “icra” ister;
Bir kalem borca bedel fâizi defter defter!
Hiç bakım görmediğinden mi nedendir, toprak,
Verilen tohumu da inkâr edecek, öyle çorak.
Bire dört aldığı yıl köylü, emîn ol, kudurur:
Har vurur bitmeyecekmiş gibi, harman savurur.
Uğramaz, gün kavuşur, çiftine, yâhud evine;
Sabah iskambil atar kahvede, akşam domine.

Bu, ne oda şairlerinin yazdıkları köydür, ne de mürettiplerin dizdiği köylüdür.

Ancak Akif, Edirne’de her adımda vatan toprağı diye hakikaten bir toprak yığını görmekten duyduğu acıyı, her adımda “Sinan”ın mermerler saltanatını karşısında bularak azaltıyordu ve bu mermer Edirne’ye kırk sene sonra da hicran duyacak:

“...Edirne’de yirmi ay kadar kaldım. Ancak, pek toy, pek gençtim... Heyhat! Edirne’ye bir daha dönebilsem, lâkin böyle altmış iki yaşımdan sonra değil, hiç olmazsa on beş seneyi tarh ederek dönebilsem!..”⁴.

---

4 Midhat Cemal Kuntay, Mehmet Akif, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 195 – 197.

Edirne'de Selimiye Camisi

Çalışmalarını hem şehir merkezinde, hem arkadaşı Şeref Aykut'un "hurda beygiri"ne binip köy köy dolaşarak kırsal kesimde de sürdürmüştür. Edirne'de yaklaşık iki yıl görev yapmıştır.

Edirne’de Hayat

Mehmet Akif, Edirne’deki hayatını ve o yılların Edirne’sinin genel durumunu şehirden ayrıldıktan sonra yazdığı mektuplarında kısa kısa dokunmalar halinde anlatmıştır. Buradayken ve daha sonra yazdığı şiirlerinde de Edirne’den bahisler vardır; ancak bütün bunlar, o yılların Edirne’sindeki sosyal hayatının çok az bir kısmını ortaya koyabilmektedir. O yılların Edirne’sinin sosyal hayatına dair en geniş bilgiyi, hatıra kitaplarında görüyoruz. Onlardan biri, Şevket Süreyya Aydemir’in *Suyu Arayan Adam* adlı kitabının ilk sayfalarıdır:

“Çocukluğuma ait ilk hatıram bir yangındır.

Belki henüz kucaktaydım, belki de yürüyordum. Fakat herhalde çok küçüktüm. Çünkü hatıramda bundan daha eski bir iz yoktur. Bu yangın içinde gözlerimi açmış, hayata bir yangınla başlamış gibiyim...

Ben bir sınır şehrinde doğdum (Edirne). Evimiz bu şehrin en kenar mahallesindeydi. Bu mahalleden, şehrin doğusunda uzanan sırtlar üzerinde küçük bir köy görünüyordu. Yangın bu köydeydi.

Akşam çöküyordu. Ufku önce duman dalgaları kapladı. Sonra bu duman dalgalarıyla alevler birbirine karıştı. Nihayet karanlık başlayıp da gene koyulaşınca, göklere vuran kara kızzılık, ufka yerleşti ve köyün üstüne çöktü.

Yaşım ilerledikçe bu yangınların nicelerini gördüm. Denebilir ki çocukluğum, onların kızzılığı içinde geçti.

*
* *

Doğuşum da bir savaş yılına rastlamış (1897 Türk-Yunan harbi). Zaten o yıllar sükûn yılları değildi. O yıllar kanlı, muammalı bir yüzyıla gebeydi. Bir yüzyıl sona eriyordu. Yeni bir yüzyıl doğmak üzereydi. şu acayip, şu yaşanmaya değer yirminci yüzyıl!..

Benim ilk kanat çırpışlarım da asıl yirminci yüzyılda başlayacaktı. Demek kaderimi onunla paylaşacaktım. Onun bütün çocukları gibi...

Ben de yüzyılımızın büyük macerasından kendi payıma düşeni, onun yüz milyonlarca adsız çocuklarından biri olarak, kaderin önümüze serdiği yüz milyonlarca küçük yollardan biri üzerinde kendi alın yazıma göre yaşadım.

İşte şimdi size bu kitapta, yüzyılımızın o sayısız küçük hikâyelerinden birini, o sayısız adsızlardan biri olarak anlatmaya çalışacağım.

Hayata onunla gözlerimi açtığım yangın, sonra nice ve niceelerini de gördüğüm yangınlar gibi, bir kaza eseri değildi. Bu yangın da, o zamanlar bütün Avrupa Türkiye'sini saran yüzlerce, binlerce yangınlardan biriydi.

O zamanki Avrupa Türkiye'sinde, yani bütün Rumeli'de olduğu gibi bizim sınır şehrimiz Edirne'nin çevresinde de, çeteciler, komitacılar kaynaşıp duruyorlardı. Yarı haydut, yarı politikacı çeteler... Rum çeteciler, daha çok Bulgar çeteciler ve Bulgarlar...

Bunlar zaman zaman köyleri, çiftlikleri basarlardı. Harmanları, ağılları ateşe verirlerdi. Dağa adam kaldırırlardı: Bas-kınlar, çarpışmalar olurdu. Hatta şehre kadar sokulurlardı.

Hele bizim kenar mahalle, bu karışıklığın, korkunun ortasında yaşardı. Şehir zaten bir ordu merkeziydi. Bir ordugâh halindeydi.

Uzaktan bir duman belirir ya da bir yerden birtakım silah sesleri duyulursa mahallenin sokakaları hemen boşalırdı. Biz oyunlarımızı keserdik. O saatlerde işlerinden dönen ve bir bakıma sakin görünen erkekler, gerçekte dalgın ve düşünceli olurlardı. Dar, eğri büğrü sokaklarda birbirlerine rastlaşınca, sessiz selamlaşırlar, evlerinin kapılarına varırlar, gene sessiz açılan kapılardan yavaşça evlerine girerlerdi”⁵.

Edirne Tren Garı Yolu

Şevket Süreyya Aydemir, devamında Edirne’deki gündelik hayatı, sokak, çarşı veyerlilerin azınlıklarla münasebetlerini de anlatır. Mehmet Akif’in Edirne’de bulunduğu yıllara denk gelen bu hatıralarda dönemin eğitim kurumları ile dinî hayatına dair faydalı bilgiler de vardır.

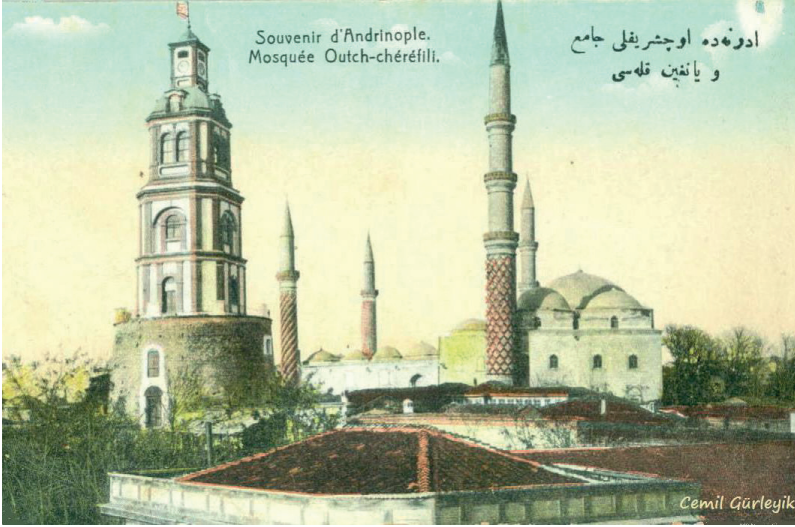
⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 9 – 10.

Mehmet Akif'in memurluk hayatının ilk yıllarına ait resmi

1894 yılının ilk günlerinde Edirne'ye gelen Mehmet Akif, Mart 1896'da Edirne'den ayrılmıştır. Edirne'den ayrıldıktan sonra burada edindiği dostları ile şehrimiz hakkındaki duygu ve düşüncelerini hem onlara yazdığı mektuplarında, hem buradayken yazdığı şiirlerinde anlatmıştır. Biz de malzemenin bu

özelliğine uygun olarak onun Edirne'yle alâkasını, kendisinin yazdığı Edirne mektupları ile Edirne şiirleri olmak üzere iki ana başlık altında araştıracağız.

Mehmet Akif'in kaldığı yıllarda Edirne

Edirne Mektupları

Mehmet Akif, aslında mektup yazmayı sevmeyen bir şahsiyet olmakla beraber, çalışma hayatında bulunduğu şehirlerden ayrıldıktan sonra, geride bıraktığı arkadaşlarına ve dostlarına çeşitli sebeplerle yine de pek çok mektup yazmıştır. Geride bıraktığı arkadaşlarına ve dostlarına mektuplar yazması, onun biraz da şehirler hakkındaki görüşünün sonucudur. Mehmet Akif'e göre şehirler oralarda edindiğimiz arkadaşlar ve dostlar demektir. "... Onun gözünde memleketler insanlardır"⁶. O, bulunduğu şehirlerde kısa zamanda arkadaş ve dostlar edinmiş, oralardan ayrıldıktan sonra mektup yazmak veya ziyaret etmek gibi yollarla arkadaş ve dostlarıyla münasebetlerini devam ettirmiştir. Edirne'deyken edindiği dostlarının başında Sahhaf Süleyman Efendi, tarihçi Ahmet Bâdi Efendi, şair Ömer Seyri ve akranlarından Mehmet Şeref Aykut gelir.

Mehmet Akif, Edirne'de yaklaşık iki yıl vilâyet baytarlığı görevi yaptıktan sonra Mart 1896'da şehrimizden ayrılıp İstanbul'a dönmüştür. Kısa bir süre sonra Edirne'deki arkadaşı sahhaf Süleyman Efendi'ye biri İstanbul, diğeri İzmir'den olmak üzere imzalı ve tarihli iki mektup yazmıştır. Yine aynı zata gönderilmiş, ancak tarih ve imza yerlerinin tahrip olması sebebiyle ancak bir kısmı elimize geçebilen yarım bir mektubu daha vardır. Bu mektuplar ile Edirne'de yazdığı veya bastırıldığı dört gazel ve yarım kalmış bir terkib-i bend olmak üzere toplam beş şiiri ihtiva eden bir şiir defteri, daha sonra Sahhaf Süleyman Efendi'nin oğlu, Ali Taşçioğlu vasıtasıyla Kaya

---

6 Midhat Cemal Kuntay, 1939, s. 195.

Bilgegil'e intikal etmiştir⁷. Mehmet Âkif Ersoy'un çalışma hayatının ilk yıllarını Edirne'de geçirdiğine dair kendi elinden çıkmış ilk belgeler, Mehmet Âkif'e ait olan bu defterdeki mektupları ile şiiirleridir. Defterdeki metinleri, mektuplarından başlayarak tarih sırasına göre şöyle tanıtabiliriz:

Birinci Mektup:

İstanbul'da Mehmet Akif'ten Edirne'de Sahhaf Süleyman Efendi'ye:

Lehü'l-hamd (Allah'a hamdolsun) buraca işlerim yoluna girmekdedir. İnşâallah iâde-i memûriyyet-i kadîmeme (eski memuriyetime dönmeye) muvaffak olacağım. Ve mâ tevfiği illâ billâh (Yardım ancak Allah'tandır). Bizim Bekir Efendi orada ise göndermiş olduğum parayı kendisine teslim ediniz. Eğer hasbe'l- vazîfe (vazife icabı) kıra çıkmış yani Edirne'den ayrılmış ise lûtfen fakîr-hâneye kadar şedd-i rahl (gider) ve bizim ihtiyar vâlideye eşyâyı toplamasını söylersiniz. Gönderilen para ev kirası ve şimendifer navlunudur. Bekir Efendi bulunmadığı takdirde onları şimendifere yükletmek tabii sizin himmetinize kalacaktır. Eşyâ şimendifere yükletileceği zaman navluna İstanbul'da verilmek üzere bilet alınır. Vâlideye ayrıca mektûb yazmaya hâcet yokdur. Haber (kâğıt zedelenmiş,

---

7 Mehmet Akif'in sahaf Süleyman Efendi'ye gönderdiği mektuplar ile Edirne'deyken yazdığı şiiirleri ihtiva eden bir şiiir defterini, Süleyman Efendi'nin oğlu Ali Taşçıoğlu, Kaya Bilgegil'e vermiştir. Defterde dört gazel ile yarım kalmış bir terkib-i bend vardır. Kaya Bilgegil bu metinleri gerekli açıklamalarla birlikte neşretmiştir: "Mehmet Akif'e Dair", *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1980, s. 405 – 433. Bilgegil, orijinal metinlerin klişelerini de bastırmıştır. Çalışmamızda bu eserden geniş bir surette yararlandık.

yazı kesilmiş). Siz kendisine tebliğ edersiniz. Tabii zamân-ı hareketi (hareket zamanını) de bildirirsiniz değil mi azîzim?

Hasan Efendi kardeşimin gözlerini öperim (kâğıt yırtılmış). Sıddîk Tevfîk Beylere, Recep Efendi'ye, Sofyalı Ahmed Ağa'ya, Yüzbaşı Ahmed Kemâl Bey'e, Necîb Bey'e, Hâlid Efendi'ye, Remzi Efendi'ye ve sâir beni ve sizi seven, ahibbâya... bâkî: Hasbeten lillâh olan vedâd.

Fî 8 Şevval sene 313/23 Mart 1896

Kardeşiniz
Mehmed Akif

Beni İstanbul'da Cerrahpaşa'da Çandarlı Hayreddin Paşa Evkâf-ı Şerîfesi kâim-makamı Mustafa Sıdkı Efendi hânesinde misâfir bulursunuz. Hasan Efendi İstanbul'a gelmiş amma ben görmedim. Makrîköyü... Niyâzi Efendi ile Hâfız Vasfî Efendi'nin cümlenize selâmı vardır⁸.

---

8 Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1980, s. 409; İsmail Hakkı Şengüler, Mehmed Âkif Külliyyatı, c. 9, Mert Yayıncılık, İstanbul 1989, s. 449.

İkinci Mektup:

İzmir’de Mehmet Akif’ten Edirne’de Sahhaf Süleyman Efendi’ye:

Bismillah

Süleyman Efendi’ye,

Azîzim!

İstanbul’da iken almış olduğum mektûbunuza işte İzmir’den cevâb verebiliyorum. Hayvan mübâyaa (satın alımına) sına me’mûr olarak Anadolu vilâyât-ı şarkıyyesine (doğu vilâyetlerine)azîmet (gitmek) üzere bulunduğumuzu gazete (orijinal nüshada kâğıdın bu kısmı yırtık) behemahal görmüş olacağınız cihetle nasıl olup da İzmir’e geldiğimi beyâna hâcet göremem.

Hasan Efendi kardeşimin ellerini öperim. Temel Efendi’ye, Hacı Hâmid Efendi’ye, Sıddık Bey’e Receb Efendi’ye Yüzbaşı Ahmed Kemâl Efendi’ye, bizim Bekir Efendi’ye, Sofyalı Ahmed Ağa’ya ve’l-hâsıl fakîri bilen ve seven dostlarımızın cümlesine ayrı ayrı selâm ederim.

Melfûf varak-pâreciğimi (mektuba iliştirilmiş pusulacığı-mı) de Duyûn-ı Umûmiyye Muhâsebecisi’nin mahdûm-ı necîli (temiz soylu oğlu) Tevfik Bey’e takdim ederseniz memnun olurum.

Akif’nizi gönülden çıkarmayınız. Duâdan unutmayınız ki bu müfâratın (ayrılığın) beynimizdeki vedûd-ı vifâka (aramızdaki karşılıklı sevgiye) kat’â tesîri olmasın. Allah’a ısmarladık azîzim Süleyman.

Fi 29 Nisan 312/11 Mayıs 1896

Kardeşiniz

Mehmed Akif

(Kâğıt zedelenmiş, okunmuyor) Hâveri Bey'in *Fecr*'i tab olunmuş. Memnun oldum. Kendisini tebrîk ederim⁹.

Kaleiçi Semtindeki Edirne Duyûn-ı Umûmiye Binasının Bugünkü Durumu (Fotoğraf: Zeynep Duymaz)

Üçüncü Mektup:

Bismillah

Azizim Süleyman!

Vedâd-nâme-i kerîmânenizi kemâl-i şevk ile aldım. Âşnâ-yi siddîkınızı ebediyyen unutmayacağınıza dâîr sebki eden mîsâkınızın cidden vesîk olduğunu ara sıra böyle lutûflarınızla ihtâr ederseniz doğrusu müteşekkîr (kâğıdın burası yırtık) lirim.

---

9 Kaya Bilgegil, a. g. e. s. 410; Şengüler, a. g. e. s. 452.

Edirne'yi, o mübârek memleketdeki dostlarımı yâdetdikçe kendilerinden mahcûb olduğum için kalben nâdim bulunduğum birkaç yâr- ı vefâ-şîârın biri de sizsiniz:

Ey yâr-ı vefâ-şîâr söyle
İhlâsımı bilmiyor musun sen
Gönlümdeki yâdigâr-ı aşkın
Âsûde değil mi her zeleden
Bi'l-lâh emîn olun Süleymân:
Bir muhlis-i bî-riyânızım ben¹⁰.

Günümüz diliyle:

Bismillah

Azîzim Süleyman!

“Kerem sahibine yakışır suretteki sevgi mektubunuzu tam bir sevinçle aldım. Yakın dostunuzu ebediyen unutmayacağınıza dair geçen sözleşmenizin cidden çok kuvvetli olduğunu ara sıra böyle lutuflarınızla hatırlatırsanız doğrusu müteşekkire olurum. Edirne'yi, o mübarek memleketteki dostlarımı hatırladıkça kendilerinden mahçup olduğum için kalben pişman bulunduğum birkaç vefalı dostun biri de sizsiniz:

Ey vefalı dost söyle
İhlâsımı bilmiyor musun?
Gönlümdeki aşkın yâdigârı
Her noksanlıktan korunmuş değil mi?
Billâh emîn olun Süleyman
Gönülden bir dostunuzum ben”.

---

10 Kaya Bilgegil, a. g. e. s. 410; Şengüler, a. g. e. s. 454.

Mehmet Akif, İstanbul'dan Edirne'de bulunan sahhaf Süleyman Efendi'ye gönderdiği 8 Şevval 1313/23 Mart 1896 tarihli birinci mektubunda İstanbul'daki işlerinin yoluna girmekte olduğunu ve eski memuriyetine döneceğinden umutlu bulunduğunu yazmaktadır. Bu ifadeden Mehmet Âkif'in Edirne'den kendi isteğiyle değil, sanki başkalarının zoruyla ayrıldığı sezilmektedir. Eski görevine dönmek için mücadele edeceği ve bunda başarılı olacağından umutlu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak özgeçmişinin daha sonraki yıllarına ait araştırmalarımızdan bu umudunun gerçekleşmediğini biliyoruz.

Bu birinci Mektubunda “Bizim Bekir Efendi” dediği Edirne'deki dostuna bir miktar para gönderdiğini ve Süleyman Efendi'den bu parayı ona teslim etmesini istemektedir. Bekir Efendi bu parayla Mehmet Akif'in Edirne'deyken annesiyle birlikte kaldığı eve gidecek, annesine eşyayı toplamasını söyleyecek ve kirayı ödeyecektir. Kalan parayla da annesinin Edirne - İstanbul tren biletini alacaktır. Bu arada ev eşyasını da, navlun ücreti İstanbul'da ödenmek üzere, trene yükleyecektir. Mehmet Akif, Bekir Efendi, eğer işi icabı, Edirne'nin dışına çıkmış ise bütün bu işleri Süleyman Efendi'den kendisinin yapmasını istemektedir. Mektubunun sonunda Hasan Efendi, Sıddık Tevfik Bey, Recep Efendi, Sofyalı Ahmet Ağa, Yüzbaşı Ahmet Kemal Bey, Necip Bey, Halil Efendi, Remzi Efendi ve “sair beni ve sizi seven” dediği Edirneli ahabplarına selâm ve sevgilerini yollamaktadır.

Yetimler Çarşısı(2018)

Edindiğimiz sözlü bilgiye göre Sahhaf Süleyman Efendi'nin kitapçı dükkânı Edirne'in merkezinde bulunan Eytam Çarşısı'ndadır. Bu çarşı 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda yetim kalan şehit ailelerinin çocuklarına gelir getirmek amacıyla yapılmıştır. Çarşının bugün de kullanılmakta olan iki katlı yeni binası, Balkan Savaşı'ndan sonra adeta yeniden yapılmıştır. Çarşıda 80 dükkân ve işyeri bulunmaktadır.

Mehmet Akif, İzmir'den Edirne'de bulunan sahhaf Süleyman Efendi'ye gönderdiği 29 Nisan 313/ 11 Mayıs 1896 tarihli ikinci mektubunda ise, İzmir'e geliş sebebini “ gazete(de) ... behemahal görmüş” olacağı cihetle kendisinin ayrıca açıklamasını gerekli görmediğini yazar. Hasan Efendi, Temel Efendi, Hacı Hamit Efendi, Sıddık Bey, Recep Efendi, Yüzbaşı Ahmet Kemal Efendi, Bekir Efendi, Sofyalı Ahmet Ağa ve kendisini “bilen ve seven” dostlarına ayrı ayrı selâm eder. Dostlarından kendisini gönüllerinden çıkarmamalarını ve duadan unutmamalarını ister. Böyle yapılırsa ayrılığın aralarındaki “vedûd-ı vifaka” (karşılıklı sevgiye) aslâ tesiri olamayacağını yazar.

Mektupta kâğıdın yırtılmış ve zedelenmiş olması gibi sebeplerle okunamayan yerler de bulunmaktadır.

Aynı zata nereden ve ne zaman yazdığı, son kısmı “zayi” olduğu için, tespit edilemeyen üçüncü mektubunda, kendisine gönderilmiş mektubu aldığını ve bunu Süleyman Efendi'nin kendisini unutmayaacağına dair vaktiyle verdiği sözünün bir “vesikası” olarak gördüğünü yazar. Edirne'yi “mübarek memleket” olarak nitelendirir. Mektubuna Süleyman Efendi'ye sevgisini ifade eden altı mısralık bir nazım parçasını da ilâve eder.

Mehmet Akif'in henüz yirmi bir, yirmi iki yaşlarında genç bir delikanlıyken Süleyman Efendi'ye yazdığı bu mektuplar, şahsî işleri, Edirneli arkadaşları ve dostlarıyla alâkalıdır. Mektuplarda şehrin tarihi, sanat eserleri ve tabiat güzelliklerine dair herhangi bir duygu veya düşüncesinin anlatımı yoktur. Yalnız üçüncü mektupta Edirne için "mübarek memleket" sıfat tamlamasını kullanmıştır. Burada "... Onun gözünde memleketler insanlardır" tespitinin yerindeliğini hatırlatmamız uygun olur. O, şehirleri, daha ziyade oralarda edindiği arkadaşları ve dostları vasıtasıyla seven bir kimsedir. Mektuplarında görülen ve selam yollanan kişi adlarının çokluğu bunun açık bir delilidir.

Kaleiçi Maarif Caddesi'ndeki taş bina da Duyûn-ı Umûmiye binası olarak kullanılmıştır.

Mısır'dan Gönderdiği Mektupları

Mehmet Akif'in Edirne'den ayrılmasından sonra aradan yıllar geçer... İkinci Meşrutiyet'in ilânı, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin hazin yıkılışı, Millî Mücadele'nin kazanılması ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması gibi Türk tarihinin unutulmaz olayları yaşanır. Mehmet Akif, daha önceleri birkaç kez gidip geldiği Mısır'a 1925 yılının sonlarında tekrar gider ve bu sefer orada yaklaşık on yıl kalır. Bu sefer Mısır'dan İstanbul'da bıraktığı çocuklarına, arkadaşlarına ve dostlarına mektuplar yazmıştır. Mehmet Akifin altı çocuğu dünyaya gelmiştir: Cemile, Feride, Suad, İbrahim Naim, Emin ve Tahir. Kahire'den yazdığı mektuplarından üç tanesinde de yine Edirne'yle alâkalı bahisler vardır. Onlardan biri kızına yazdığı mektuptur:

Kahire'den İstanbul'da/Türkiye'de Suad Hanım'a

Kızım Suad,

Bu üçüncü mektubum. Ümit ederim ki evvelkilerinin cevapları birer birer yakında elime geçer. Hesabımca artık sizin Beytüşşebâb karlarla, kışlarla muhat olacak. Odun, kömür gibi şeyler mebzul ise diyecek yok, lâkin mahrukat (yakacak) nadir ise işte o zaman haliniz pek acıklı. İnşallah ikinci ihtimal doğru değildir.

Annen sizi sayıklayıp duruyor. Bereket versin ki Allah kismet ederse üç sene sonra yine görüşmek kabil olacağı hatırlanınca müteselli oluyor.

Çocuklar nasıl? Ahmet Bey iyi mi? Sen yer, hava değişikli-

ğinden sıhhatçe istifade edebildin mi? Feride ablandan mektup aldım. Cemile'nin aylardan beri alçı içinde duran bacağı artık çözülmüş ise de henüz kıvırmak mümkün olmadığını ve kendisinin ancak bastonla ev içinde biraz dolaşabildiğini yazıyor. Allah şifâ-yı tam ihsan buyursun. Amin!

Ramazan oralara kadar gelebildi mi, yoksa gelenden gidenen haberiniz yok mu? Burada havalar iyi. Üç beş gündür yalnız geceleri, bir de sabahları serin oluyor. Gazetelere bakılırsa bütün dünyada emsali görülmemiş bir soğuklar hükmediyormuş. Allah cümlelerin muîni olsun. Annen hayli zamandır göğsünde rahatsızlık hissetmiyor. Sade ara sıra sinir nöbetleri geliyorsa da, hamdolsun, ilaçla, oğmakla geçiyor. Yemeklerini pişiriyor, dikişini dikiyor. Tahir de bu sene iyi çalışıyor. Ona bir iki satır mektup yazsan ve benim kendisinden memnun olduğumu aldığın mektuplarımdan hissettiğini söyleyerek böylece devam eylemesi için nasihat versen pek isabet olur.

Ben de elhamdülillah işlerime gidip geliyorum. Ramazan geleli sıhhatçe de iyiyim. Sizi çok göreceğimiz geliyorsa da Allah afiyet verdikten sonra bu ayrılıkların hiç hükmü olmayacağını düşünerek teessürümüzü tadil ediyoruz. Eğer ocağınız, odunuz varsa tabanlarınızı ateşe vererek uyku çekmek haki-katen hoş olur. Ben baytarlıkla Rumeli'de dolaştığım sıralarda kışın, karda, buzda iyice donarak akşama doğru bir ocaklı oda bulup ateşe karşı yaslandığım zamanki zevkimi hiç unutamam.

Evvelce gönderdiğim mektuplarda birçok sualler sormuştum. Artık onları tetkrar etmeyeyim. İnşallah cevaplarını şu günlerde okumak nasip olur. Annenle ikimiz her dördünüzün gözlerini öperiz. Kardeşlerin seninle eniştelere ellerinden, çocukların da gözlerinden öpüyorlar.

Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olunuz kızım Suad'ım.

6 Ramazan 1352/23 K. Evvel/Aralık 1933 Cumartesi
Babanız Mehmed Âkif
Şengüler, c. 9, s. 462-463.

Mektupta geçen “Rumeli” ismini “Edirne” olarak anlayabiliriz.

Mehmet Âkif, Mısır'da Prensese Emine Abbas Halim'in misafiridir. Emine Abbas Hanım, yazları zamanının büyük bir bölümünü İstanbul'da geçirmektedir. Mehmet Akif, bu sefer, Kahire'den İstanbul'da bulunan Prensese Emine Abbas Halim'e mektuplar yazar. Az yukarıda dediğimiz gibi ona yazdığı mektuplardan iki tanesinde de Edirne'yle alakalı bahisler vardır:

Kahire'den İstanbul'da Emine Abbas Hanımefendi'ye

“Hanımefendimiz,

Merdivenköyü'ndeki Bektaşi Tekkesi'nin harabelerini temaşadan mütehassis olmuşsunuz. Tabii, maziye karışan bir mevcut yoktur ki izlerini görüp de müteessir olmayalım. Büyük bir Garp edibinin dediği gibi: “Ayrıldığımız her şey varlığımızdan bir parçadır”. Onun için geçmişten, geçmişini düşündüren her hatıradan nasibimiz daima hüznün olur...

... Bilmem, arz ettiğim noktaları evvelce dolaşmış mı idi-

niz? Çok niyaz ederim. Gümüşsuyu Tekkesi'nin bulunduğu tepeden Haliç'i bir kuşbakışı seyredin. O ne âlem, o ne rengârenk bir sahne-i temaşa! Eminim hayran olacaksınız.

Sağ olmalıydım da İstanbul'u size kulunuz gezdirmeliydim. İçinde doğup büyüdüğüm bu aziz yurdun dağlarını, tepelerini, ormanlarını, çayırlarını hülasa bütün köşelerini, bucaklarını öyle zannederim, kulunuz kadar bilen pek az kimse bulunur.

Edirne'ye seyahat, cidden arz ediyorum. O şairane mevkiin sizlere bir ilhamı! İnşallah memnun olarak avdet buyurmuşsunuzdur, yahut buyurursunuz. Süleymaniye'nin muazzam mimarı merhum Sinan'ın orada meşhur Selimiye'si ile birçok köprüleri, hamamları var. Cami, mescit, çeşme sebil, köprü, han, hamam, üç yüz parça eser bırakan dâhinin şaheserleri Süleymaniye ile Selimiye olsa gerek. Evvelkinin o loş mehabeti, ruhu huzu içinde, huşu içinde bırakır. İkincisinin ruhaniyeti ise kalbi zevkyâb-ı ibadet eder"(ibadetin zevkini duyar hâle getirir).(12 Mayıs 1935, Şengüler, c. 9, s. 544 – 545).

(...)

Edirne'de yirmi ay kadar kaldım. Ancak pek toy, pek gençtim. Tecrübesiz kafamı, şiir ile güreşten başka bir şey alakadar etmezdi. Otuz kırk sene evveline gelinceye kadar mekteplerimizde resim dersi, basma modellerin kalıbı kalıbına istinsahından (suretini çıkarmadan) ibaret olduğu gibi, aynı devirlerde şairliğe özenen biz biçareler de eski şairlerin divanlarını meşk (taklit) ile uğraşırdık. Tabiatı taklide çalışacak yerde kudemadan birini taklitle vaktimizi heder ederdik. İlhamı, hilka-tin kitabından değil, Fuzuli, Nefî divanından almak isterdik! Onun için Edirne'nin gerek tabii menazırından, gerek o menazıra ayrı bir hayat ifaza eden (feyiz veren) şaheserlerinden

maalesef ne bir çizgi, ne de bir gölge tespit etmeyi akıl etmiş değildim”.

12 Mayıs 1935

Kahire'den İstanbul'da Emine Abbas Hanımefendi'ye

Hanımefendimiz,

Evvelce de arz etmiştim. Kulunuz Edirne'de yirmi bir, yirmi iki yaşlarında bir genç idim. O çağlarda Garplı bir edibin dediği gibi: “Gözler parıl parıl yanar; lâkin hiçbir şey göremez!” . Onun için sizlerin geçerken üç günde görebildiklerinizi, ben-deniz iki yıla yakın ikametimle beraber görmüş değildim.

(....)

Edirne'ye ait yüksek duygularınızı pek derli toplu tasvir eden iltifatnamelerinizi kaç kereler okudum. Arada kırk yıllık bir mesafe-i zaman (zaman mesafesi) olmasına rağmen birçoklarını ayan, bazılarını da hayal meyal seçebildiğim o muhalled şaheserlerin cazibesi, bir an için hal ile, istikbal ile bütün rabitalarımı kopardı ve beni geçmiş edvara (devirlere) doğru sürükledi. Evet, yaşlandıkça mâziperest olmak pek tabiidir; bunu teslim ederim. Lakin sinesinde bitmez mefahir, tükenmez bedâyi saklamak itibariyle hakikaten tapılacak bir tarihim olduğunu da hiçbir zaman unutamam.

23 Haziran 1935¹¹

---

11 Midhat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütüfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 156- 147; Şengüler, a. e. s. 544- 547.

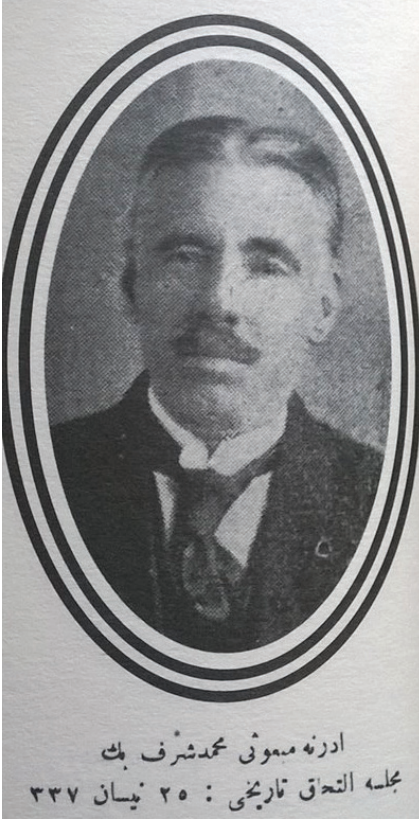
Yirmi iki, yirmi üç yaşlarındayken İstanbul'dan Edirne'de Sahhaf Süleyman Efendi'ye yazdığı mektuplar ile altmış iki yaşında Kahire'den İstanbul'da Emine Abbas Hanımefendi'ye yazdığı bu mektuplarındaki Edirne'ye bakışını karşılaştırsak, birincide şahsî işleri ile Edirneli arkadaşları ve dostlarının öne çıktıklarını görürüz. Onlarda Edirne'nin tabiat güzellikleri ile tarih ve sanat eserlerinden bahis yoktur. Sadece bir yerde Edirne'yle ilgili “mübarek memleket” sıfat tamlamasını kullanmıştır. Bu durumu açıklayan en doğru cümle, yine kendisinin Batılı bir edebiyatçıya atfen söylediği “ O çağlarda (...) gözler parıl parıl yanar; lâkin bir şey göremez” cümlesidir.

Edirne Selimiye Camisi (Cengiz Bulut Arşivi)

İstanbul'da Süleymaniye Camisi

Mehmet Şeref Aykut

yaşımdan sonra değil, hiç olmazsa on beş seneyi tarh ederek (atarak) dönebilsem!..”¹². Bu, yaşlanmanın, acının, gurbetin ve bütün bunların bir sonucu olarak olgunlaşan ruhunun Edirne’yi artık dünya gözüyle belki bir kere daha göremeyecek olmanın hüznü bir bakışıdır.

¹² Midhat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 195 – 197.

Altmış iki yaşındayken Kahire’den İstanbul’da Emine Abbas Hanımefendi’ye yazdığı mektuplarında ise Edirne’nin mimarî eserleri ile dolaylı da olsa tabiat güzelliklerinden bahisler vardır. Mimar Sinan’ın İstanbul’daki Süleymaniye Camisi ile Edirne’deki Selimiye Camisi’ni birlikte hatırlar ve aralarında küçük bir mukayese bile yapar. Mısır’dan yazdığı bu mektuplarındaki Edirne’ye bakışında bir derinlik, bir hayıflanma, hattâ bir özlem bile vardır. “... Edirne’de yirmi ay kadar kaldım. Ancak pek toy, pek gençtim... Heyhat! Edirne’ye dönebilsem; lâkin böyle altmış iki

Mehmet Akif'in çalışma hayatının ilk yıllarında Edirne'de bulunduğunu gösteren bu birinci elden belge niteliğindeki mektuplarının yanında, arkadaş ve dostlarının hatıra, anekdot ve çeşitli gözlemleri de vardır.

Onun Edirne'de bulunduğu yıllarda çeşitli dostlar edindiğini söylemiştik. Bunların başında, Millî Mücadele yıllarında Edirne mebusu olan Mehmet Şeref Aykut (1874 - 12 Mayıs 1939) gelir¹³. Aykut, Mehmet Âkif'in ölümü üzerine yazdığı bir yazıda onun Edirne yıllarından şöyle bahseder:

---

13 Aykut için bkz. Cemal Kutay, Mehmet Şerif Aykut, İstanbul 1985.

Akif Edirne’de

“1893 yılında Mehmet Âkif Edirne Vilâyeti Baytarı idi. Âkif’in Edirne’deki hayatı, taşkın, coşkun geçen gençlik çağıdır.

Âkif’le Edirne’de arkadaşlık ettik. Bu samimi bağ, ölünceye kadar devam etti. 1896’da ayrıldık, Meşrutiyet’te buluştuk ve en son Millî Mücadele’de Büyük Millet Meclisi’nde bu karşılıklı muhabbetle uzun ve masum bir mazinin hikâyelerini söyleştik.

Âkif, Edirne’de kacalmış arkadaşım Edirne mebusu Faik Kaltakkıran’ın babası müverrih ve şair Bâdi merhum, Ömer Seyri, Hulkî, Âşık Sadaî ile tanıştı. Bu dört zatın dördü de hayati örnek olmaya değer kıymetli Türk büyüklerimizdendir.

Âkif’in en çok sevdiği Ömer Seyri idi. Âkif, Seyri’nin hatırlamada kalan şu beyitlerini durmaz, tekrar ederdi:

Meriç’in çağlayışı göklere ser çekmiş ağaçlar,
Bana Türk’ün o büyük geçmişini anlatıyor.
Bakma düşkünlüğüne sen bu büyük tarihin,
Onda hâlâ atamın ruhu dirilmiş yatıyor.

Edirne Paşa Konağı’nın kapısında eski bir tarih taşı vardı. Orada şöyle bir mısra okunurdu:

Şer’ü kanûn ile bunda kurulur hep dîvan
Âkif, bu taşı okurken sıra bu mısra’a gelince onu şöyle okurdu:
Şer’ü kanûn ile bunda soyulur hep insan

O zaman Âkif 20 ile 25 yaşı arasında idi. Benim bir hurda beygirim vardı. Âkif, bunun üzerine meşhur kıl heybesini asarak üstüne biner, köy köy gezerdi ve Türk köylerinden topladığı binbir destanı içli ve duygulu gönlünden taşıyarak anlatırdı... Genç günlerimiz!..

*Hamidiye Numune Ziraat Mektebi'nin Manzarası
(Zaim Bosnalı Arşivi)*

Bu mektep 1881 yılında açılmıştır. Hemen yanında Numune Çiftliği bulunduğuna göre, mektepteki öğretim uygulamalı olarak yürütülmektedir. Mehmet Akif Edirne'de bulunduğu yıllarda muhtemelen bu hayvan çiftliğinde hayvan sağlığıyla ilgili çalışmalar yapmıştır.

Çanakkale'yi, istiklal destanını yaratan Âkif'in göçtüğünü duyduğum vakit, bu 45 yıllık arkadaşın aziz hatıralarını anarken faniler arasından tertemiz eteklerini toplayıp giden bu lâ-yemût Türk'ün büyük adını yaşatmaya ant içen Türk gençliğine, Cumhuriyet çocuklarına karşı ihtiyar gönlümde uyanan minnet ve şükranı da bildirmeyi bir borç saydım”¹⁴.

Talât Paşa
Politikacı
(1874-1921)

Yeni Geveze 16.8.1912/S.16, s.16

14 Şeref Aykut, “Mehmet Akif Edirne’de”, *Yedigün*, nr. 201, 13 İkin-cikanun 1937, s. 12; Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve 70 Mu-harririn Yazıları*, Asâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 385-387; Hasan Basri Çantay, *Akifnâme*, İstanbul 1966, s. 348, 349.

Mehmet Akif'in Edirne'deyken edindiği dostları arasında o yıllarda Edirne Posta ve Telgraf İdaresi'nde kâtip olarak çalışmaya başlayan Talât Paşa (1874-1921) da vardır¹⁵. Talât Paşa, İkinci Meşrutiyet döneminde sadrazamlığı sırasında (1917-1918), Mehmet Akif ile Ziya Gökalp'i (1876 – 1924) buluşturup aralarındaki ideoloji ihtilâfını gidermek istemiş ve bu maksatla bir gün Akif'i makamına çağırmıştır. Mehmet Akif, bu gibi meselelerde “mevki sahibi” insanların aracılığını öteden beri sevmeyen bir mizaca sahiptir. Talât Paşa'nın, biraz da buyurgan bir üslupla, anlattıklarını dinledikten sonra “Bu ihtilâf şahsî sebeplerden ileri gelmemiştir ki görüşerek halledelim” demiş ve makamından çıkmıştır. Talât Paşa, ondan hemen sonra yanına giren bir nazır arkadaşına: “Akif, benim Edirne'den tanıdığım adam, hiç, ama hiç değişmemiş” demiştir¹⁶.

Ziya Gökalp

Emin Erişirgil de Mehmet Âkif'in Edirne yıllarından bahsetmiştir. Eski Baytar Dairesi'nde Mehmet Akif ile bir müddet memur olarak birlikte çalışmış olan Erişirgil, 1919'da İstanbul'daki son Mebuslar Meclisi'ne Niğde Mebusu olarak girmiştir:

15 Talât Paşa'nın Edirne yılları için bkz. Tevfik Çavdar, *Talât Paşa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 3 –

16 Emin Erişirgil, *İslâmcı Bir Şairin Romani*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s.214. Midhat Cemal Kuntay, Talât Paşa'nın o yıllarda Edirne'de Alliance İsrâelit Mektebi'nde Türkçe hocası olduğunu yazar: Kuntay, (1939), s. 76.

“Meclisin ilk toplantısında arkadaşları onu Meclis kâtibi olarak ayırdılar. Seçilen meclis kâtipleri arasında biri vardı ki Meşrutiyet’in ilk yıllarından beri Edirne milletvekili idi (Faik KaltakkıranR. D.) ve o zamandan beri hep kâtip seçilirdi.

Bir gün eski Baytar Dairesi Kâtibi ona sormuştu:

- Şair Akif’i Edirne’den tanır mısınız? diye. O:

- Elbette, dedi, bilmem bilir misiniz, benim babam hem tarihçi, hem şâirdi. Bana arkadaşlarım arasında iki adam var: Biri Talât Bey, diğeri şu baytar çocuk, derdi. Baytar çocuk dediği Akif’tir. Talât Bey dediği Talât Paşa.

- Efendim, Akif ne için Edirne’ye gelmişti?

- Ben o zaman çok gençtim; önce Edirne’ye baytar tayin edilmiş de gelmiş bilirdim. Sonra kendisi anlattı: Merkezde baytar müfettiş muavini imiş; bu vazifeden ilgisini kesmemişler. O sırada ortaya çıkan bulaşıcı hayvan hastalıklarının genişlemesini önlemek ve gerekli tedbirleri almak üzere göndermişler. Siz bilmezsiniz, Sultan Hamid zamanında bir vilâyete, hele genç ve gözü açık memur geldi mi, yerliler hemen onunla arkadaş olmak isterlerdi. Ben de onunla ahbab olmuşum. Babamı da, şair Ömer Seyri’yi de ona tanıttıran benim.

- Şair Seyri kim efendim?

- A... Siz Seyri’yi tanımıyor musunuz?Hani canım,

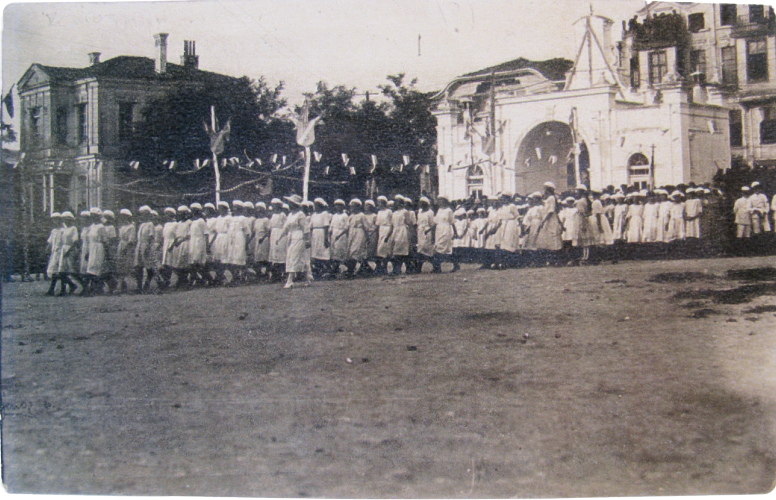
Meriç’in çağlayışı, göklere ser çekmiş ağaçlar,
Bana Türk’ün o büyük geçmişini anlatıyor.
Bakma, düşkünlüğüne sen, büyük tarihin,
Onda hâlâ atamın ruhu dirilmiş yatıyor.

Diyen şâiri? Bir gün Selimiye Camii müezzini Hafız Emin ona Ömer Seyri'nin hepimizin bildiği bir hayat olayını anlatmış: Seyri, vaktiyle zaptiye neferi idi. Yeni gelen Vali, Ömer Ağa denilen bu zaptiye neferine bir zarf vermiş: Bunu yerine götür, diyerek...O,

- Nereye götürüyim paşam? Deyince, vali anlamış ki, zaptiye neferi okuma bilmiyor. Bunun üzerine ona:

- Okuman yok da insanım diye nasıl geziyorsun? Diyerek bağırması. Ömer Ağa bu tekdire karşı küplere binmiş; ama okuma ve yazmayı da öğrenmiş. Ömer Seyri işte bu Ömer Ağa'dır.

Akif bir gün bana geldi. Seyri'ye beraber gidelim, diye. Ben yarın gideriz dedim. O akşam babama söylemiştim. Babam, yarın öğle yemeğine Seyri'yi de, o baytar çocuğu da çağır, dedi. Her ikisi de bizim evde birbirleriyle tanıştılar. Akif, vazifesinden, yani köylerden döndü mü, Seyri'nin odasına inerdi. Hem bilir misin köylere nasıl giderdi o? Şu bizim arkadaş Şeref Bey yok mu?Onun kötü bir atı ile...

Paşa Kapısı'nı gören evlerden biri (Zaim Bosnalı Arşivi)

Bir gün Seyri'nin odasına ben de gitmişim. Bu odadan Paşa Kapısı görünür. Tabî onun üzerindeki taş da. Bu taşta şu satır yazılı:

Şer' ü kanun ile bunda kurulur hep dîvan
Gittiğim gün onu Akif okuyordu:

Şer' ü kanun ile bunda soyulur hep insan

Şekline sokarak. Sultan Hamit zamanında bu, büyük bir cesaretti. Fakat biz gençtik, gülüştük, geçtik.

Paşa Kapısı

Edirne milletvekili sonra yeni mebus arkadaşına:

- Siz, dedi, Bursalı Hâfız Emin’i tanıdınız mı?

- Şahsen tanımadım, ben Baytar Dairesi’nde çalışırken bu zâttan Akif Bey bahsetmişti:

- Bursalı Hafız, müstesna sesi olanlardan biridir. Bir gün Akif Karaağaç’ta geziniyormuş. Selimiye Camii’nin minaresinden bir ezan sesi işitmiş, soruşturmuş, Hafız Emin’in sesi demişler. Gitmiş hemen bu adamla dost oluvermiş. Ondan bahsetti mi, hâlâ ve daima bizim Bursalı der.

Akif Edirne’ye sonra da gitmişti. Çok sevdiği mektep arkadaşı veteriner Hasan Bey’e misafir oldu. Fakat buna rağmen daima “Selimiye Camii’nin sanatla dolu havasını doya doya tenefüs edemedim” der de orayı hasretle anardı. Birçok zaman “Ah şimdi Edirne’ye gitsem, eskisi gibi değil, orada birçok şeyler öğrenirdim” diye mırıldanırdı.

Balkan harbi yıllarında Edirne bir müddet düşman istilâsı altında kalmıştı. O zamanonun yüreği herkesten fazla yanıyordu”¹⁷.

Paşa Kapısı'nın Bugünkü Durumu (Fotoğraf: Ufuk Duymaz)

Görülüyor ki Mehmet Akif'in hem kendi mektupları, hem yakın arkadaşlarının hatıra, anekdot ve gözlemleri onun söz konusu yıllarda Edirne'de bulunduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Onda çalışma hayatının ilk yıllarında başlayan Edirne sevgisi, oradan ayrıldıktan sonra da mektuplarında, şiirlerinde ve hayatının sonraki yıllarındaki ziyaretlerinde de karşımıza çıkarak ömrünün sonuna kadar devam etmiştir¹⁸.

17 Erişirgil, (1986), s. 60-62.

18 Mehmet Akif Ersoy'un mektuplarından elde bulunanların metinleri için bkz. İsmail Hakkı Şengüler, *Mehmet Akif Külliyyatı*, c. 9, Mert Yayıncılık, İstanbul (1992), s. 355-558.

Edirne Şiirleri

Mehmet Akif, daha İstanbul'daki Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi'nde öğrenciyken şiir yazmaya başlamıştır:

“Manzum yazı yazmaya Baytar Mektebi'nde başladım. O zaman Muallim Naci'yi çok severdim. Mesela:

İlâhi hikmet-i icâdı kim kimden sual etsin?
Müessir perdepûş-ı Kibriya, âsâr hayretde.

Bence söylenebilecek sözlerin en güzeli, en yükseği idi. Onun için Nâci'nin şiirlerini bozar, yerine başka kelimeler koyar manzum sözler yazmaya çalışırdım. Fakat bakardım ki benim yazdıklarımda bir sürü uzatmalar var; Nâci'ninkinde yok. Demek ki derdim, kelimeleri yerli yerine koyamamışım. Bu defa onların yerlerini değiştirir veya başka kelimeler bulurdum. Bir şeyler olurdu.

- Bu kalıplar için ne mevzular seçerdiniz, beyefendi?

- Bazen Naci'nin mevzuları, bazen ondan ayrı şeyler.

(...) Ne bulursam onu mevzu yaptığım olurdu. Meselâ bir cenaze, bir fotoğraf, felekten şikâyet ve saire ...

- O zaman yazdığımız şeyler neşredildi mi?

- Hayır

- Birkaçını lutfeder misiniz bizim mecmuaya?

- Hepsini yırttım.

- Elbette hatırınızda kalanlar var?..

- Kalacak şeyler değildi ki...

Röportajı yapan ısrar ediyordu; elbette hatırınızda bazı şeyler kalmıştır diye. Başından savmak için olacak, salona doğru döndü sonra:

- Hersekli Ârif Hikmet Bey'in ölümü münasebetiyle,
dedi, karaladığım manzumede,

Size öğretilmedir, şarkı da müsteşrikler,
Utanın kukla kıyafetli beyinsiz şıklar.

gibi laflar olduğunu sanırım”¹⁹

Sonra hepsini yırttım”.

“Şiirle iştigalim Baytar Mektebi'nin Halkalı'daki son iki senesinde hızlandı. Çok manzum parçalar yazdım. Sonra bunların hepsini mahvettim. (...) İlk manzumelerimin mevzuları dinî, garâmî, ahlâkî... idiler”²⁰.

Mehmet Akif, Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi'nde öğreniyken yazdığı şiirleri, Üsküdar'daki Ravza-i Terakkî Mektebi'nde hoca olan bir zâta verir; o da onları tanıdıklarına okur. Böylelikle Mehmet Akif'in adı duyulmaya başlar. Bu zât, bir gün, aynı mektepte hoca olan Alı Rıza Efendi'ye bir tercî-i bend okur. Ali Rıza Efendi bu şiiri çok beğenir ve kimin yazdığını sorar. “Halkalı'da Akif namında bir talebe” cevabını alınca mektebine davet eder, onunla tanışır ve aralarında kırk yıl sürecek bir dostluğu başlatır. Daha da önemlisi Ali Rıza Efendi, Mehmet Âkif'i “keşf”eder ve “Bir zaman gelecek en büyük şair olacaksın” der.

Edirne'ye gelmeden önce henüz yirmi yaşlarındayken “pek çok şiir karalamış” olan Mehmet Akif, onları o zaman neşret-

---

19 Emin Erişirgil, İslâmcı Bir Şairin Romanı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 30-31.

20 Nevzat Ayas, “ Mehmet Akif Zihniyeti ve Düşünce Dünyası” , Eşref Edip, Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, Âsâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, (içinde), İstanbul, 1938, s. 507-580.

mediği gibi, daha sonra *Safahat*'ına da almamıştır. Bu sebeple onların muhtevalarına ve şekillerine dair elimizde, az yukarıda kendisinden aktardığımız “dinî, garâmî, ahlâkî” olduklarına dair verdiği bilginin dışında, herhangi bir bilgi yoktur. Onun neşredilmiş ilk şiirleri, Edirne'de bulunduğu yıllara rastlar. Bunlardan biri *Mekteb Mecmuası*'nda çıkmış olan “Kur'an'a Hitâb” adlı şiiridir. Kaya Bilgegil'e intikal eden evraktan öğrendiğimize göre o yıllarda “Kur'an'a Hitâb” adlı şiirinin yanında daha başka şiirler de yazmıştır. Bunların dört gazel ile bir terkîb-i bendden ibaret olduğunu artık biliyoruz.. Bu şiirler kısmen Edirne'yle ilgili olmalarının yanında, onun sanatının köklerini göstermeleri bakımından da ayrıca önemlidir. İleri yaşlarındayken yazmış olduğu bazı şiirlerinde de doğrudan doğruya Edirne'yle alâkalı bahisler vardır. Buna göre Edirne'yle alâkalı şiirlerini iki başlık altında incelememiz uygun olur.

A) Edirne'de Yazdığı şiirler,

B) Edirne'den Bahseden şiirler.

şimdi bunları sırasıyla gözden geçirelim.

A) Edirne’de Yazdığı Şiirler:

Mehmet Âkif, 1894 ile 1896 yılları arasında olmak üzere Edirne’de kaldığı yaklaşık iki yıl boyunca tespitlerimize göre yedi şiir yazmıştır. Şöyle de denebilir: Edirne’de kaldığı sürede yazdığı veya bastırıldığı şiirlerinden ancak yedi tanesi bize ulaşabilmiştir. Bunlar *Hazîne-i Fünûn*’daki iki şiir ile yuakarıda anlattığımız şekilde Kaya Bilgegil’e intikal eden şiir defterinde bulunan şiirlerdir. Bazı araştırmacılara göre Mehmet Akif’in neşredilmiş ilk şiiri kabul edilen “Kur’an’a Hitâp” da onun Edirne’deyken bastırıldığı bir şiiridir. Kaya Bilgegil’e intikal eden şiir defterindekilerden başlayarak onları şöyle sıralayabiliriz:

1. “Arsın” Redifli Gazel,
2. “Beni” Redifli Gazel,
3. “Etme” Redifli Gazel,
4. “Benzer” Redifli Gazal,
5. “-âhi” Kafiyesi Gazel
6. Terkîb-i Bend.
7. Kur’an’a Hitap

Bu şiirleri, hâkim hususiyetlerini ve Edirne’yle alâkalı yönlerini öne çıkarmak suretiyle şöyle tanıtabiliriz:

Edirne’de Baytar Müfettişi Mehmed Âkif Efendi’nin Tertîb etmiş Olduğu Gazeliyât (Defteri) :

1- Şiir : “Arsın” Redifli Gazel:

1) Kürsüye çıkıp bâde-perestâne atarsın
Ey hâce-i pejmürde fazîlet mi satarsın

2) Bir kere şu sâkî-i melek-çehyi görsen
Destârı başından atarak sen de atarsın

3) Meyhâne-nişînâna melâmet ediyorken
Bi'l-lâh gelir hâk-i mezelletde yatarsın

4) Üç günde elinden giderek Emsile Maksûd
Kalmaz satacak mâmelekin borca batarsın

5) Çok mollayı gördüm sana benzer a hocam ben
Elbet gün olur bir gözü mahmûra çatarsın.

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

1) Kürsüye çıkıp şaraba düşkün olanlara atarsın; ey (eski) kafalı hoca, fazilet mi satarsın?

2) Bir kere şu melek yüzlü sâkiyi görsen, başından sarığı atarak sen de atarsın!

3) Meyhanede oturanlara sitem ediyorken, billâhi (sen de) gelir alçaklık toprağında yatarsın!

4) Emsile ile Maksut, üç günde elinden giderek başka satacak malın kalmaz; borca batarsın.

5) A hocam, ben, sana benzer çok mollayı gördüm; gün olur (sen de) bir baygın gözlüye elbet çatarsın.

Mehmet Akif Ersoy'un Edirne'deki dostlarından biri olan sahhaf Süleyman Efendi'den Kaya Bilgegil'e inktikal eden evrak arasında üç mektubun yanında, dört gazel ve yarım kalmış bir terki-i bendin de bulunduğunu söylemiştik. Kaya Bilgegil, "Bu manzumeler, Edirne'de baytar müfettişi Mehmet Akif Efendi'nin tertîb etmiş olduğu gazeliyât başlığı altında toplandığına göre, şairin henüz Edirne'de bulunduğu sırada istinsah edilmişlerdir" hükmünü verir. Mehmet Akif'in Edirne'den Mart 1896'da ayrıldığını bildiğimize göre, bu şiirler, en geç söz konusu tarihten önce, yani şairimizin Edirne'de bulunduğu yıllarda yazılmışlardır, demektir. "Metinler, Akif'in hangi yollardan geçtikten sonra *Safahat*'taki hüviyetine kavuştuğunu göstermeleri bakımından mühimdirler" diyen Bilgegil, şairin "ileride itham edeceği edebiyatı, an'anenin en çözülmüş olduğu bir devirde denemiş" görüldüğünü kaydeder.

Gazelleri, geniş çözümlenmeleri yerine onlara daha sınırlı bir açıdan bakarak Edirne'yle alâkalı yönlerini öne çıkarmak suretiyle şöyle tanıtabiliriz:

"Arsın" redifli birinci gazelin baş tarafında şairin nerede ve ne münasebetle yazıldığına dair kısa bir açıklama vardır: Bilgegil'e göre açıklama şöyledir: "Şair, şimendifer merkezinde kahve içmek için oturdukları meyhanede – iki kahve ısmarladığına göre, o esnada yanında bir de arkadaşı olacak – güzel bir çehre görmüş, ona karşı duyduğu hayranlıkla *bi'l-irticaliki* beyit söylemiş (!), kahveler gelinceye kadar, karşısında mollalardan birini hazır addederek birinci gazeli meydana getirmiş"tir. İrticalen söylenen iki beytin metni verilmemiştir. Buradaki "şimendifer merkezi"nin Edirne İstasyonu olduğunu tahmin etmek zor değildir; ancak metinde istasyonun ve çevresinin herhangi bir tasviri yoktur.

Gazel, beş beyitten ibaret kısa bir şiidir. Az yukarıda verdiğimiz metinde de görüldüğü gibi matla beyti şöyledir:

Kürsîye çıkıp bâde perestâne atarsın
Ey hâce-i pejmürde fazîlet mi satarsın
(...)

Gazelde ham sofü eleştirilmiştir. Kaya Bilgegil, gazeldeki “atarsın”, satarsın” ve “Emsile”ile “Maksûd” kelimelerindeki söz sanatları üzerinde durarak metni tahlil etmiştir: “Atarsın” kelimesi, gazelde üç ayrı yerde, üç ayrı anlamda kullanılmıştır:“Atarsın” kelimesi, matla beytindeki birinci yerde “aleyhinde konuşmak”,

Destârı başından atarak sen de atarsın

mısraında görüldüğü gibi, ikinci yerde “çıkarıp fırlatmak” , üçüncü yerde “içki içmek” anlamındadır. “Satarsın” kelimesinde de bir söz oyunu vardır: “Bir taraftan kinâyeye yoluyla “taslarsın”, “haiz olmadığın vasfı taşıyormuş gösterirsin” diğer taraftan istiare yoluyla “anlatırsın, takrir edersin” manalarına geliyor. “Satış” , hocaların anlatışları, takrîr kudretleri hakkında kullanılan bir deyimdir. “Bu hocanın ilmi çok satışı yok” derler. Binaenaleyh burada iltizâmî (bilerek) veya tesadüfî bir tevriye vardır”²¹.

Üç günde elinden giderek Emsile Maksûd
Kalmaz satacak mâmelekin borca batarsın

Beyitte geçen *Emsile* ile *Maksûd* kelimelerinde de birtakım anlam oyunları vardır. Önce hocanın iki kitabını söyleyip bütün kitaplarını kasetmek suretiyle mecâz-ı mürsel sanatı

---

21 Bilgegil, (1980), s. 412.

yapılmıştır. “Emsile ve Maksûd sözlerinin mûsnedi olan ve ayrıca “mâmelek” ismini tavsîf eden *satacak* sözü de bir tevriyeye yol açıyor: Birinci mânâsıyla *Emsile*’yi, *Maksûd*’u para karşılığında satarsın, elinde başka şeyin kalmaz demek oluyor. İkinci mânâsıyla zihnî servetin Emsile’nin, Maksûd’un yazdıklarından ibarettir, onları üç günde anlatır bitirirsin, geriye bir şeyin kalmaz fikrini ifade ediyor”²².

Bunların yanında gazelde başta kürsî – hâce ve meyhanе-nişînân – melâmet – hâk-i mezellet olmak üzere bazı kelimeler arasında anlam bakımından çeşitli münasebetler de vardır. Bütün bu noktalara temas ettikten sonra Kaya Bilgegil, bu gazeli, klâsik Divan edebiyatındaki gazellere göre “acemice” bulur. Az yukarıda da söylediğimiz gibi şiirin Edirne’yle münasebeti “şimendidfer merkezi”nde yazılmış olmasından ibarettir. İlave olarak söylenebilecek söz, şimendifer merkezinin çevresinde kahvelerin bulunduğu ve bu kahvelerde oturanların oradan gelip geçen kadınları rahatlıkla görebildikleridir.

Gazelde mahlas beyti yoktur.

2- Şiir: “Beni” Redifli Gazel:

1) Şevk-i a’ mâk-ı hayâlât etmede her an beni
Kurretü’l-aynım o güzel eyliyor hayrân beni

2) Dil harâb-ı iztırâbım nevha-sâz-ı hayretim
Âh-ı sevdâ-yı elîmindir eden giryân beni

3) Bilmedim mâzîlerim hengâm-ı ikbâlîm imiş
Sevk-i yâd-ı hasret eyler şimdi ol ezmân beni

---

22 Bilgegil, (1980), s. 412.

4) Şerha- dâr-ı nâveg-i aşk olduğum günden berû
Hiç rahat koymuyor bu yâreli vicdân beni

5) Derd-i tâkat-sûz-ı hicrin Âkif’i mahveyliyor
Merhamet kıl etme terk Allah için ey cân beni

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

1) Gözümün nuru olan sevgilim, beni her an hayallerin
derin zevkine daldırmaktadır; o güzel beni hayran eyliyor.

2) Ben ıstırabın harap ettiği gönülüm; hayret ağlayıcısı-
yım, beni ağlatan, elemli sevdanın âhıdır.

3) Mazilerim, ikbal zamanım imiş; bunu bilmedim, o za-
manlar şimdi beni hasretle hatırlamaya sevk ediyor.

4) Aşk okuyla parça parça olduğum günden beri, bu ya-
ralı vicdan beni hiç rahat bırakmıyor.

5) Ayrılığın dayanma gücünü yakan derdi, Âkif’i mah-
veyliyor; ey can, merhamet kıl, Allah için beni terk etme!

“Beni” redifli bu ikinci gazel de beş beyitten ibaret
kısa bir metindir. Matla beyti şöyledir:

Şevk-i a’ mâk-ı hayâlât etmede her an beni

Kurretü’l-aynım o güzel eyliyor hayran beni

Gazel aşk teması üzerinedir. Şair, sevgilisinin hayalinin kendisini hayran ettiğinden, derdinin büyüklüğünden, sevdaya tutulmadan önceki günlerinin ikbal dönemi olduğundan, şimdi onları hasretle andığından, aşkın oklarıyla kalbinin parça parça olduğundan, ayrılık derdinin kendini mahveylediğinden söz etmekte ve sevgilinin kendisini terk etmemesini istemektedir.

Bu gazelde mahlas beyti vardır:

Derd-i tâkat-sûz-ı hicrin Akif'i mahveyliyor
Merhamet kıl etme terk Allah için ey cân beni

Yirmi yaşlarında bir gencin sevgilisine yönelik bu duygulanma ve yakınmaları, sokakta gördüğü Edirneli bir kızıdan ziyade, Divan şiiri gelenğinde şairin karşısına çıkan muhayyel bir sevgiliye karşı söylenmiş duygulanma ve yakınmalardır. “-Hayallerin derin zevkine dalmak”, “kendisini elemli sevdanın âhı ağlatmak”, “aşk okuyla paraça parça olmak”... gibi abartmalı ifadeler bu yorumu destekler mahiyettedir.

3- Şiir: “Etme” Redifli Gazel:

- 1- Allah'ı seversen nazarımdan güzer etme
Muştâkını başın için olsun heder etme
- 2- Kurbân oluyor bir (nigeh-i) lûtfuna rûhum
Sevdâ-zedeye böyle dirîğ-i nazar etme
- 3- Aşkın ne azâb olduğunu sen de bilirsin
Gel hâtır-ı vîrânemi zîr ü zeber etme
- 4- Tard etme kapından bu ciğer-sûzı yazıktır
Feryâdına rahmeyle beni derbeder etme
- 5- Ey nûr-ı uyûnum bu temâşâyâ doyumaz
Allah'ı seversen nazarımdan güzer etme

Beyitlerin günümüz Türkçesiyle nesre çevrilmesi:

1- Allah'ı seversen gözüm(ün önünden) geçip gitme;
seni özleyeni, başın için olsun heder etme.

2- Ruhum, bir lûtf bakışına kurban oluyor; sevdaya tutulmuşa böyle bakış esirgemesi yapma.

3- Aşkın ne azap olduğunu sen de bilirsin; gel, yıkılmış gönlümü altüst etme.

4- Bu ciğeri yanmış, kapından kovma, yazıktır; feryadına acı, beni derbeder etme.

5- Ey gözümün nuru, bu temaşaya doyum olmaz; Allah'ı seversen gözüm(ün önünden) geçip gitme.

“Etme” redifli bu üçüncü gazel de beş beyitten ibaret bir metindir. Matla beyti şöyledir:

Allah'ı seversen nazarımdan güzer etme
Müştâkını başın için olsun heder etme

Bu gazel de aşk teması üzerinedir. Şair, sevgilisinin gözünün önünden geçip gitmemesini, bakışlarını ondan esirgememesini, zaten yıkılmış gönlünü altüst etmemesini, feryadına acımasını ister ve onun güzel yüzünü temaşaya doyamadığını ifade eder. Sevgilinin gözünün önünden geçip gitmemesini istemesinden ve onun güzel yüzünü temaşaya doyamamasından hareketle Akif'in Edirne sokaklarında ve mesirelerinde güzelleri yakından gördüğünü, onlardan birine tutulduğunu ve bu gazelin böyle bir duygulanmanın ifadesi olduğunu söyleyebiliriz.

Bu gazeldeki kızında Edirne sokakları veya mesirelerinde görülebilen bir kız değil de, Divan şiiri geleneğimizde uzun

uzun anlatılan muhayyel bir sevgili olduğunu söylemek, şiirin yorumunu daraltmak ve onu hayattan uzaklaştırmak olur. Kaldı ki mehmet Akif'in edebiyat akımlarından realist/gerçekçi edebiyat akımını benimsediğine dair yaygın bir kanaat vardır. İleride tekrar dokunacağımız gibi, onun bu akımı benimsemesinin köklerinde, Edirne'de kaldığı yıllarda hem şehrin çarşı ve mesirelerindeki gezmeleri, hem arkadaşı Şeref Aykut'un köhne beygiriyle köylerde hayvan hastalıklarının tedavisi sırasındaki gözlemleri bulunmaktadır. Mülkiye Baytar Mektebi'nde gördüğü deneysel bilimler öğrenimi de onu eşyaya, çevreye ve toplumsal ilişkilere gerçekçi bir açıdan bakmaya, kuşkusuz, yöneltmiştir.

Bu gazelde de mahlas beyti yoktur.

Bu gazel,

Ey mâh yetiş bezm-i safâ zulmet içinde
Herkes uyuyor gayrden aslâ hazer etme

Ben kûyunu terk eyleyemem âh garîbim
Bâbındaki nevmîdini me'yûs-ter etme !

Beyitlerinin ilâvesiyle daha önce neşredilmiştir²³. Kaya Bilgegil'in neşrinde bundan bahis yoktur.

---

23 *Hazîne-i Fünûn*, Birinci Sene, nr. 26, 16 Kanun-ı evvel 1309/28 Aralık 1893, s. 200.

4- Şiir: “Benzer” Redifli Gazel:

1- Bir lem’ası yok tâbiş-i rûhsârına benzer
Hurşîd nasıl meş’al-i dîdârına benzer

2- Gülzârda bülbüllerin âhengi-i lâtfi
Hâşâ ki senin şîve-i güftârına benzer

3- Binlerce nazar mest-i temâşâ-yı hırâmın
Bir işve bulunmaz hele refâtına benzer

4- Meyhâne-nişîn eyledi zühhâd-ı kirâmı
Ben görmemişim dîde-i sehârına benzer

5- Gönlüm ki ezelden beri lebrîz-i hevâdır
Sâkî o senin sâgar-ı ser-şârına benzer

6- Nâçâr kalup eylediğin va’de-i mülâkat
Dün bûse için verdiğin ikrârına benzer

7- Tavsîfine tezyîfine halkın ne bakarsın
Nâdir bulunur Âkif’im eş’ârına benzer

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

1) Yanağının parlaklığına benzer bir parıltısı yoktur; güneş, yüzünün aydınlığına nasıl benzer?

2) Bülbüllerin güzel (seslerinin) gül bahçesindeki ahengi, senin sözlerinin şivesine nasıl olur da benzer?

3) Binlerce bakış, salınarak yürüyüşünün sarhoşudur; hele edalı yürüyüşüne benzer bir işve bulunmaz.

4) Büyük zahitleri meyhanede oturucu eyledi; ben büyüleyici gözlerine benzer (başka bir göz) görmemişim.

5) Saki, gönlüm ezelden beri, senin dopdolu şarap kadehin gibi arzu doludur.

6) Çaresiz kalıp verdiğin görüşme vaadi, dün buse için verdiğin söze benzer.

7) Halkın sözüne, alay etmesine ne bakarsın? Akif'im şiiirlerinin benzeri az bulunur.

“Benzer” redifli bu gazel yedi beyitten ibaret bir metindir. Matla beyti şöyledir:

Bir lem'ası yok tâbiş-i ruhsârına benzer

Hurşîd nasıl meş'al-i dîdârına benzer

Bu dördüncü gazel sevgiliye âdeta bir güzellemedir. Sevgilinin yanağı, sesi ve yürüyüşündeki güzelliğın anlatımıdır. Bunun yanında mey ve meyhaneden de bahisler vardır. Aşk, şarap ve halkın dedikodusuna aldırılmazlık gibi unsurları içeren bu şiiirin, Akif'in Edirne şiiirlerinin en müzikali ve başarılı olanıdır. Bu unsurlar, şiiirde anlatılan kızın Edirne sokak ve mesirelerinde görülebilecek bir kızı anlatmaktan çok, şiiir geleneğımızde sık sık karşımıza çıkan tasavvuf metinlerindeki muhayyel bir kız olduğunu da düşündürmektedir. Metinde Edirne'yle alâkalı yapı ve mekân adları geçmemekle beraber, şairimizin Edirne'de oldukça serbest bir hayat yaşadığına dair bir fikir vermektedir. Şekil bakımından tam bir gazelin bütün özelliklerini taşıyan bu şiiirde mahlas beyti de bulunmaktadır:

Tavsîfine tezyîfine halkın ne bakarsın
Nâdir bulunur Akif'im eş'ârına benzer.

5- Şiir: “- âhî” kafiyesi Gazel

- 1) Çeşmin ki kılar âlemi mağlûb-ı nigâhî
Mâhiyyetini anlamıyor kimse kemâ-hî
- 2) Bir işvesi âbâd eder bezm-i harâbî
Bir nazrası berbâd eder âşıkı gehî
- 3) Bâlîn-i serinde oturup bir nazar ettim
Setr etmiş idi gözlerini zülf-i siyahî
- 4) Gûyâ ki güneş girmiş idi zîr-i sahâba
Yâhûd o bulut münhasif etmiş idi mâhî
- 5) Bilmem ne teessür ile hûbâb-nisârım
Gördükçe ben ol dîde-i eşvâk-ı penâhî
- 6) Mir'ât-ı cemâlinde tecelliyle olurlar
İsmetle melâhat gibi bin nûr mübâhî
- 7) Ser-tâ-bekadem rûhdur ol yâr bu hâle
Cânım da zebânımla eder arz-ı gevâhî
- 8) Ömrüm ile dâim olarak bulmasın aslâ
Yâ Rab! Şu derûnumdaki ezvâk-ı tenâhî

Hazîne-i Fünûn, ikincisenenr. 15, 16 Kanunuevvel 1309/28
Aralık 1894, s. 119.

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

- 1) Kimse bir bakışıyla âlemi mağlup kılan gözlerinin mahiyetini, aslını anlamıyor.
- 2) Bir işvesi, harap olmuş meclisi şenlendirir; bazen kızgın bir bakışı, âşığı berbat eder.

- 3) Başıucunda oturup (şöyle bir) baktım; Siyah zülüfleri gözlerini örtmüştü.
- 4) Güneş sanki bulutun altına gizlenmişti; yahut o bulut ayı sönükleştirmişti.
- 5) Ben,şiddetli arzuların sığınağı olan o gözleri gördükçe, bilmem ne teessürle damlacıklar saçarım.
- 6) İsmet ile melahat, güzelliğinin aynasında parlayınca, bin nur gibi övünürler.
- 7) O sevgili, bu halde baştan ayağa ruh olur; canım da dilim de buna şahitlik eder.
- 8) Yâ Rab, şu gönlümdeki sonlu zevk asla bitmeyerek ömrüm boyunca devamlı olsun.

Gazel, sevgiliye bir güzellemedir. Gözleri, bakışı, yüzü ve zülüfleri öne çıkarılarak güzelliği anlatılmakta ve gönlündeki sevginin ömür boyunca devamlı olmasını istemektedir.

Mehmet Akif'in Edirne'de yazdığı gazellerden biri, ham sofuyu eleştirme, diğerleri de aşk ve sevgili üzerinedir. Genç olması, bir işinin bulunması ve Edirne'nin serbest ortamı gibi elverişli sebeplerle onun burada, gazellerinde anlattıklarına bakılırsa, oldukça serbest bir hayat yaşadığını söyleyebiliriz. Bununla beraber başta Kayabilgegil olmak üzere onun bu gazellerinde geçen mey, meyhane, saki ve sevgili ... isimlerinin sembolik olduğu ve tasavvuf anlamları taşıdıkları yorumunu yapanlarında bulunduğunu burada tekrarlayalım. Az ileride göreceğimiz gibi "Kur'an'a Hitap" şiiri de bu tür yorumları destekler mahiyette olduğunu belirtmeliyiz.

6- Şiir: Terkîb-i Bend

1) Sâkî! Getir ol bâdeyi kim rûh-i revândır
Peygûle-nişînân-ı gama neş'e-resândır

2) Her katresi erbâb-ı kemâlin nazarında
Hurşîd-i hakîkat gibi envâr-feşândır

3) Her müntesib-i sâgar-ı gül-reng-i müdâm
Âyîne-i ikbâli müdâmü'l-lemeândır

4) Sâki, içelim aşkına yârân-ı kadîmin
Kim her biri bir kûşe-i firkatde nihândır

5) Sâki, içelim geçmez ele ahd-i cevânî
Hengâm-ı safâ işte bu kıymetli zamândır

6) El çekme bu sergerm-işarâb-ı ezelîden
Bî-çâre felâket-zededir hâli yamandır

7) Nâ-mahrem olan âlem-i feyz-âver-i âba
Heyhât ne bilsün bu da bir başka cihândır

8) Rindân oturup işret ederler o miyânda
Mutrib dahi bülbül gibi feryâd-künândır

9) Gûyâ ki o sâkî-i kadeh-kâr-ı lâtîfin
Peymâne-i lutfunda füyûzât iyândır

10) Her kûşede bir nûr-ı tecellî mütecellâ
Meyhâne değil gülşen-i feyyâz-ı cinândır

Hem-dem olamaz âdeme peymâneye benzer
Yok cây-ı selâmet hele meyhâneye benzer

11)Âlemde edânîye müdârâdan usandım
Nâ-hak yere takdîr ile gavgâdan usandım

12)İkbâl etek öpmekle müyesser olacakmış
Ben öyle rezîlâne temennâdan usandım

13)Beyhûde imiş etdiğim ümmîd-i terakkî
Bir şey deyimem zâten o sevdâdan usandım

14)Allah bilir devlet-i dünyâda gözüm yok
Devlet değil â şimdi bu dünyâdan usandım

15)Nâ-merde değil, merde değil, ferde inanma
Ben herkesi hayretle temâşâdan usandım

16)Şeh-râh-ı sadâkatde devâm etmeli derdim
Heyhât bugün işte o da'vâdan usandım

17)Elbet gün olur anlamamakdan usanırsın
Billâh sana şerh-i süveydâdan usandım

18)Dergâh-ı tahammülde sebât etmeyi kurdum
Allâh'a bile derdimi şekvâdan usandım

19)Geçdim feleğin bâğ ubahâr üçemeninden
Hem-râzım iken bülbül-i şeydâdan usandım

20)İster isen ey fecr-i emel hiç görünme
Rüyâ gibi her dem seni hülyâdan usandım

Lâ-kayd olayım fikri ile haylî çalışdım
El- minnetü'l-illâh her şeye alışdım

21)Câhil geziyor zevrak-ı ikbâl-i safada
Ârif yüzüyor merkez-i girdâb-ı belâda

22)Ser-tâc olacak²⁴ kemâl ehli yazık kim
Mahkûr oluyor dest-i habîs-i cühelâda

23)Kimler sürüyor zevkini gülzâr-ı bahârın
Kimler görüyor şiddeti hengâm-ı şitâda

24)Kimler çekiyor sîneye mahbûb-ı merâmı
Kimler geziyor ye's ile dünyâ-yı fenâda

25)Kim yaslanıyor bister-i nâzende-i vasla
Kim yaslanıyor kûşe-i sengîn-i cefâda

26)Âkil olan âdemde şetâret göremezsin
Câhilde ise istediğinden de ziyade

27)Ey hikmeti fâzlıları hayrân eden Allâh
Bir ni'met-i hayret mi bıraktın fuzalâda

28)Âlemde eğer mazhar-ı acz olmasa insan
Hâşâ ki hatâlar bulacak sun'-i Hudâ'da

---

24 İstinsâh esnâsında buradan birincisi uzun, ikincisi bir kısa heceli kelime düşmüş olmalı.

29)İnsan ne yapsın ne ki pervâza mahal yok
Esrâr-ı Hudâ sidre-i ulyâ-yı hafâda

30)Allah biliyor hikmetini başkası bilmez
Yok zerre kadar ma'rifet erbâb-ı dehâda

Girdâb-ı hayretde kalır akıl nihâyet
Hayret yine hayret yine hayret yine hayret

31)Takdîr-i sıfatında melâik bile hayrân
Yâ Rab seni idrâke nasıl yol bulur insân

32)Esrâr-ı ulûhiyyete irfân ne yapsın
Hep aczini derpîş ediyor gâyet-i irfân

33)Her yerde tecellî kılıyor şâhid-i feyzin
Mısbâh-ı cemâlinle müşa'sa' bütün ekvân

34)Kudsiyyetinin bârikıdır mihr-i muzân
Ulviyyetinin nâtıkıdır mâh-ı fûrûzân

35)Kudret, azamet, zâtına mahsûs u müsellemler
Kudret, azamet sâdece zâtında nümâyân

36)Birsin, ezelîsin, ebedîsin, samedîsin
Yâ Rab sana yoksun demeye var mıdır imkân

37) Sensin bütün ef'âlde fa'âl-i hakîkî
Sensin mülûkü'l- arşa olan sâhib-i fermân

38) Bir kısmı bu halkın seni ma'bûd bilirler
Bir kısmı ise etmiyor el'ân sana imân

39)Serdâde-i imân iken erbâb-ı fazîlet
Üftâde-i hüsrân oluyor bunca hakîmân

40)Her nazrede çarpar göze bin ukde-i hikmet
Lâkin anı keşfeyleyemez dîde-i iz'ân

Kânûn-ı ilâhîdeki ahkâm büyükdür
Mikyâs-ı tefekkür ise gâyetle küçüktür

41)Her canlı olan heykeli âdem mi sanırsın
İnsanlığı bir şekl-i mücessem mi sanırsın

42)Mâdem ki âdem olacak mazhar-ı tekrîm
Hep gördüğün eşhâsı mükerrem mi sanırsın

43)Âzürde-dil-i devr-i dil-âzâr-ı felekdir
Âlemde ukûl ehlini hurrem mi sanırsın

44)Ebnâ-yı zamânın keremi anların olsun
Mükrim görünen mâkiri Hâtem mi sanırsın

45)Ey müstenid-i mesned-i yek-rûze-i ikbâl
İkbâlini, iclâlini her dem mi sanırsın

46)Bir kerrede karşıdaki peymâneyi söylet
Bak gör ki ne söyler anı ebkem mi sanırsın

47)Nâçar olarak mülzem olan âcize bakma
Sen gerçek o bî-çâreyi mülzem mi sanırsın

48)Ey devlet-i dünyâ ile fahr eyleyen ahmak
Kendin gibi dünyâyı da sersem mi sanırsın

49)Bin dürlü hakâyık var ki ondan haberin yok
Üç şeyle hocam kendini a'lem mi sanırsın

50)Âlim dediğin anladığın gûne değildir
Gafletle geçen demleri âlem mi sanırsın

Minhâc-ı Hudâ dîde-i tahkîka iyândır
Yol doğru iken aksine gitmek hezeyândır

51) Halkın kimi müstakbele rekz-i nazar eyler
Müstakbel ise kendiliğinden güzeler eyler

52)Müstakbel için hâli fedâ eyleyen âdem
Nâ-hak yere gâyetle büyük bir zarar eyler

53)Âkil diye ol âdeme derler ki zamânda
Boş durmayarak kesb-i kemâl ü hüner eyler

54)Gâfil diye o âdeme derler ki cihânda
Dâim oturup eski zamana keder eyler

55)Maksad ne imiş bilmeli dünyâya gelişden
Dünyâya gelen sanma ki bir hoş sefer eyler

56) Mazhar olur âmâline eshâb-ı tahammül
İkdâm ise her mukdimi sâhib-zafer eyler

57) Tedbîre tevessülde olanlar mütekâsil
Bilmez de hatîâtını haml-i kader eyler

58) Aşk olsun o eslâfa ki ahfâdını mes'ûd
Eyler de anın nâmı gönüllerde yer eyler

59) Binlerce kişi hayr ile yâd olmayı ister
Binlerce kişi la'nete kendin siper eyler

60) Âlemde ne ekinse biçersin anı mutlak
Öyleyse nedir şer yaparak fâide ummak

Mâba'di henüz elde edilemediğinden
Bu kadarla iktifâ...²⁵

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

1) Sâki, canlı bir ruh olan o bâdeyi (içkiyi) getir; o gam köşesine çekilenlere neşe verir.

2) Her damlası, olgun insanların gözünde, hakikat güneşi gibi, nur saçar.

3) Gül renkli kadehin eski şarabına her kapılının ikbal aynası, her zaman parıldar.

4) Sâki, her biri ayrılık köşesinde gizli kalmış eski dostlar aşkına içelim.

5) Sâki, içelim, gençlik çağı (bir daha) ele geçmez; işte bu eğlence mevsimidir, kıymetli zamandır.

---

25 Bilgegil, 1980, s. 416-420.

6) Ezel şarabının bu sarhoşluğundan el çekme; biçare felâkete uğramıştır, hali yamandır.

7) Feyiz getiren suyun (şarabın) âlemine yabancı (kimse), bunun da başka bir cihan olduğunu, heyhat, ne bilsin!

8) Rintler oturup içki içerler; o arada mutrip (çalgıcı) de bülbül gibi feryat eder.

9) Sanki o güzel kadehi sunan sâkinin lütuf kadehinde feyz (bolluk) bulunduğu açıktır.

10) Her köşede bir tecelli nuru görünmektedir, meyhane değil, cennetin bolluk gül bahçesidir.

İnsana peymâneye benzer dost olamaz; hele meyhaneye benzer kurtuluş yeri yoktur.

11) Dünyada alçaklara dost gibi görünmekten usandım; haksız yere takdir edilenler ile kavgadan usandım.

12) İkbâl, etek öpmekle elde edilecekmiş; ben öyle rezilce temenna etmekten usandım.

13) İlerleme umudum boşunaymış; bir şey diyemem, o sevdadan zaten usandım.

14) Allah bilir, dünya devletinde gözüm yoktur; devlet değil a şimdi bu dünyadan usandım.

15) Namerde değil, merde değil, ferde inanma; ben herkesi hayretle temaşadan usandım.

16) Sadakat yolunda devam etmeli derdim; heyhat, bugün işte o davadan da usandım.

17) Gün olur anlamamaktan elbet usanırsın; sana süveydayı açıklamaktan billah usandım.

18) Tahammül dergâhında sebat etmeyi kurdum; derdimi Allah'a bile şikâyet etmekten usandım.

19) Feleğin bağ, bahar ve çimeninden geçtim; öten bülbül sırdaşım iken (ondan) usandım.

20) Emel fecri, istersen hiç görünme; rüya gibi her dem seni hülyadan usandım.

Lâkayt olayım fikriyle hayli çalıştım; minnet ancak Allah içindir ki, her şeye alıştım.

21) Cahil, ikbal eğlencesinin kayığında geziyor; bilgin belâ girdabının merkezinde yüzüyor.

22) Olgun insanlar, başlarına taç takacakken, cahillerin kirli ellerinin (altında) eziliyor.

23) Baharın gül bahçesinin zevkini kimler sürüyor? Kış mevsiminde şiddeti kimler görüyor.

24) Arzu edilen sevgiliyi kimler sineye çekiyor? Fani dünyada kimler yeis ile geziyor?

25) Nazlı vuslat yatağına kimler yaslanıyor? Cefa taşlığının köşesine kimler yaslanıyor?

26) Akıllı adamda eğlence göremezsin; cahilde ise istediğinden de ziyade (görürsün).

27) Ey hikmeti, faziletliyi hayran eden Allah, faziletli-lerde bir hayret nimetini mi bıraktın?

28) İnsan dünyada aciz (sahibi) olamasa, hâşâ, Allah'ın yarattıklarında hatalar bulacak.

29) İnsan ne yapsın? Ne ki Allah'ın sırlarının bulunduğu gizli yüce sidrede (insanlar için) uçmaya yer yoktur.

30) Allah hikmetini biliyor, başkası bilmez; dâhilerde (bu noktada) zerre kadar bilgi yoktur.

Akıl, nihayet hayret girdabında kalır, hayret, yine hayret, yine hayret, yine hayret.

31) Melekler bile sıfatını takdir etmede (anlamada) hayran(dır); ya Rab, insan seni anlamaya nasıl yol bulur?

32) İrfan, Allah'ın sırlarını ne yapsın? İrfanın gayesi, hep aczini göz önüne getiriyor.

33) Bolluğunun şahidi her yerde görülüyor; bütün kâinat, güzelliğinin meşalesiyle parlıyor.

34) Parlayan güneş, kutsiyetinin ışığıdır; parlayan ay, yüceliğinin anlatıcısıdır.

35) Kudret, azamet, zatına mahsustur ve teslim edilmiştir; kudret, azamet sadece zatında görülmektedir.

36) Birsin, ezelîsin, ebedîsin, samedsin; ya Rab, sana yoksun demeye imkân var mı?

37) Bütün işlerde hakiki yaratıcı sensin; arşın hükümdarlarına ferman sahibi olan sensin.

38) Bu halkın bir kısmı seni mabut bilir; bir kısmı ise el'an sana iman etmiyor.

39) Faziletli insanlar imana boyun eğmişler iken, bunca hikmet sahibi insan hüsrana düşmüş oluyor.

40) Her bakışta bin hikmet düğümü göze çarpar; lakin akıl gözü onu keşfedemez.

Allah'ın kanununda hükümler büyüktür; (insanın) düşünme ölçüğü ise gayet küçüktür.

41) Her canlı olan heykeli insan mı sanırsın? İnsanlığı, bir cismin şekli (nden ibaret) mi sanırsın?

42) Yükselmeye lâayık diye her gördüğün insan, yüksek bir şahsiyet mi sanırsın?

43) Gönül inciten feleğin gönül kırdığı devirdir; akıllı kimseleri dünyada mutlu mu sanırsın?

44) Zamanın insanların keremi (cömerdi) onların olsun; cömert görünen hileciyi, Hâtem mi sanırsın?

45) Ey bir günlük ikbal makamına dayanan (insan), ikbalini, kudretini devamlı mı sanırsın?

46) Bir kere de karşıdaki peymâneyi söylet; bak, gör ne söyler, onu dilsiz mi sanırsın?

47) Çaresiz olarak susturulan acize bakma; sen o biçareyi, gerçek(ten) susmuş mu sanırsın?

48) Ey dünya devletiyle övünen ahmak, dünyayı da kendin gibi sersem mi sanırsın?

49) Bin türlü hakikat var ki ondan haberin yok; üç şeyle hocam, kendini en âlim mi sanırsın?

50) Âlim dediğin, anladığın şekilde değildir; gafletle geçen demleri eğlence mi sanırsın?

Allah'ın yolu araştırıcı göze açıktır; doğru yol varken aksine gitmek saçmalıktır.

51) Halkın kimi, gözünü geleceğe diker; gelecek ise kendiliğinden geçip gider.

52) Gelecek için (şimdiki) hali feda eyleyen insan, haksız yere gayet büyük bir zarar eyler.

53) Akıllı diye o adama derler ki boş durmayarak zamanında olgunluk ve hüner kazanır.

54) Gafil diye o adama derler ki, dünyada oturup eski zamana daima keder eyler.

55) Dünyaya gelişten maksat ne imiş bilmelidir; dünyaya gelen sanma ki (sadece) boş bir sefer eyler.

56) Tahammüllü insanlar, emellerine kavuşurlar; devamlı çalışma ise her devamlı çalışmanı zafere ulaştırır.

57) Tedbire başvurmada tembel olanlar, bilmezler de hatalarını kadere yüklerler.

58) Ahfadımı mesut eyleyen eslâfa aşk olsun; onların adı gönüllerde yer eyler.

59) Binlerce kişi hayırla anılmayı ister; binlerce kişi lanete kendini siper eyler.

60) Dünyada ne ektinse onu biçersin; öyleyse kötülük yaparak fayda ummak nedir?

Terkîb-i bend, Mehmet Akif'in Edirne'deyken yazdığı şiirlerinden en uzun olanıdır. Onar beyitlik altı bendin vasıta beyitlerle birbirine bağlanmasından meydana gelmiş 65 beyitlik bir manzumedir. Divan edebiyatında terkîb-i bendiyle en ünlü şair, Bağdatlı Ruhi'dir (öl.1606). Onun, sekizer beyitlik 17 bendden oluşan ünlü terkîb-i bendi, Divan edebiyatının muhteşemmetinlerinden birisidir. Bağdatlı Ruhi, bu eserinde, insan, dünya ve kâinat hakkındaki düşüncelerini şiirin imkânlarıyla anlatmıştır. Onun terkîb-i bendi, yazıldığı yüzyıldan itibaren hem muhtevası, hem şekli bakımından çok beğenilmiş hemen nazireler yazılmaya başlanmıştır. Tanzimat döneminin iki ünlü şairi, Ziya Paşa (1825-1880) ile Muallim Naci (1850-1893), de ona nazireler yazmışlardır. Şiire Muallim Naci etkisiyle başlayan Mehmet Akif de bu terkîb-i bendi yazarak şiirde üstadı Muallim Naci'yi ve Divan şiirinin terkib-i bend geleneğini devam ettirmiştir.

Bendlerde işlenen temel düşünceleri belirterek metnin içeriğini şöyle tanıtabiliriz:

1. Bend: Şair, sâkiye hitap eder ve "bâde"yi getirmesini ister. Onun neşe verdiğini, her damlasının olgun insanların gözünde hakikat güneşi gibi nur saçtığını, ona düşkün olanın ikbal aynasının her zaman parladığını söyler. Devamında çeşitli sebeplerle "bâde"nin faydalarını anlatır.

2. Bend: Çalışma hayatında ve yakın çevresinde gördü-

ğü olumsuzluklarla mücadele etmekten usandığını anlatır. Bu olumsuzlukların başında “edâniye müdârâ etmek” ile “nâ-hak yere takdîr” edilenleri görmek gelir. Etek öperek ikbal elde etmek, rezilce temennâlarda bulunmak, “ümmîd-i terakkî” arzusunu devam ettirmekten de usanmıştır. Öyle ki bu karamsar tutum, sonunda dünyada yaşamaktan usanmaya kadar varır...

3. Bend: Toplumsal hayatta âlimler ile cahillerin durumunu karşılaştırır. Âlimler belâ girdabında yüzerken, cahiller ikbal eğlencesinin kayığında gezer; âlimler başlarına taç takacakken cahillerin elinde ezilir; baharın gül bahçesinin zevkini süreceksen kışın şiddetiyle boğuşurlar; sevgiliyi sineye çekecekken yeis içinde gezerler... Bu, hayret edilecek bir durumdur; ancak “hayret”i de ancak âlimler duyabilir. Öyle görünüyor ki Allah, âlimlere sadece “hayret nimeti”ni vermiştir!..

4. Bend: Allah’a hitap eder. İnsanın akıl ve bilgisinin onu hakkıyla kavramaktan aciz olduğunu ifade eder.

5. Bend: Dış görünüşe aldanmamak gerektiğini söyler. Düşüncelerini soru şeklinde ifade ederek dikkat çekici ve düşündürücü hale getirir: Heykeli insan, insan ilerlemeye, yükselmeye elverişli bir varlıktır diye, her gördüğün insanı yüce bir şahsiyet mi sanırsın? Gülen herkesi mutlu mu sanırsın? Cömert görünen hileciyi Hâtem mi sanırsın? Bir günlük ikbal makamını, devamlı mı sanırsın?.. gibi dikkat çekici anlamlı sorularla insanı düşünmeye davet eder.

6. Bend: Kimi insanların gözlerini geleceğe diktiklerini söyler. Onlar bütün işlerini geleceğe bırakırlar; farkında olmazlar ki gelecekleri de farkında olmadan gelip geçecektir. Bu sebeple şimdiki hâli geleceğe feda etmek, kısacası bugünün işini yarına bırakmak, o tür insanların yine farkında olmadan uğradıkları en büyük ziyandır... Kimi insanlar da bunun aksi

bir davranışta bulunarak ömürlerini, geçmişe teessüfle geçirirler... Bu iki davranış şekli de akıllı insanların başvurdukları yollar değildir. Akıllı insan, yaşadığı zamanda (hâlde), “kesb-i kemâl-i hüner” eyleyen kimsedir...

Mehmet Akif’in Edirne’deyken yazdığı gazellerinden birincisinin baş tarafında bir açıklamanın bulunduğunu ve bu açıklamada geçen “şimendifer merkezi”nin Edirne Gar’ı olduğunu az yukarıda söylemiştik. Buradaki kahvelerden birinde oturan şairimiz, gördüğü “güzel bir çehre” ye duyduğu hayranlıkla irticalen şiir söylemeye başlamıştır; ancak ne bu açıklamada, ne de şiir metninde istasyon veya civarıyla ilgili herhangi bir mekân veya yapı tasviri yoktur.

“Güzel bir çehre” sözünden hareketle Akif’in Edirne’de oldukça serbest bir ortamda yaşadığını, biraz da gençliğinden gelen bir arzuyla çarşı ve mesirelerde gezindiğini, buralarda gördüğü “güzel bir çehre”yle onun hakkında şiir yazabilecek kadar yakından ilgilendiğini görüyoruz. Aynı serbestlik, diğer üç gazelinde de genellikle görülmektedir. Edirne çarşı ve mesirelerindeki bu gözlemleri ile Edirne köylerinde hayvan hastalıklarının tedavisi maksadıyla yaptığı incelemeler, onu ilerde çok verimli geçecek sanat hayatında gerçekçilik akımını benimsemeye götüren başlıca sebepler olduğunu burada bir kez dah tekrarlayalım.

Onun Edirne’deyken yazdığı, ancak elimize bir kısmının geçtiği bu terkîb-i bendi ise, Bağdatlı Ruhî, Ziya Paşa ve Muallim Naci tarzının bir devamıdır. Metin, bize şairimizin henüz daha çok genç yaşlarındayken geleneğin önemli bir damarını yakaladığını gösterir. Terkîb-i bendin Divan şiirininin bu köklü

geleneğine uygun olarak mey, meyhane, bedbinlik, hayranlık, insanın aczi, dış görünüşün aldatıcılığı ve insanların her şeyi gelecekte beklediği gibi konular etrafında döndüğünü görürüz.

Kaya Bilgegil, birinci bendde geçen “şerâb-ı ezeli” terkindeki “ezeli” kelimesinden yola çıkarak terkîb-i benddeki bütün “bâde”, “mey”, “meyhane”, “şarab” kelimelerinin tasavvuftaki manalarının murat edildiğini yazar²⁶. Bu terkîb-i bendin konumuzla ilgili yönü, Akif’in sanat hayatının başlangıcında daha Edirne’deyken klâsik şiirimizi incelikleriyle tanımaya başladığını ve onun terminolojisiyle başarılı şiirler yazabildiğini gösteren bir belge olmasıdır.

7. Şiir: Kur’an’a Hitâb:

1 Ey nüsha-i cânı ehl-i dînin!
Ey nâsih-i şâmı münkirînin!

2 Ey meş’al-i hikmet-i ilâhî!
Ey mecma-ı feyz-i bî-tenâhî!

3 Takdîr-i meziyyetinde efkâr
Heyhât eder mi kudret izhâr?

4 Sen cilve-geh-i cemâl-i Hak’sın
Âyîne-i Hak desem e’haksın.

---

26 Bilgegil, (1980), s. 421.

5 Tenzîl-i celîl-i Kibriyâ'sın
Burhân-ı celâlet-i Hudâ'sın.

6 Feyz aldı cihân senin yüzünden
Bir bârika-i kemâlsin sen.

7 Bir bârika kim bekâya mazhar
Her lem'ası tâ zamân-ı mahşer.

8 Bir şû'le-i intifâ-masûnsun
Her an bu şerefle rû-nümûnsun.

9 Etdin bizi feyz-i Hak'dan âgâh
Ey nûr-ı mübin tebâre-k'allâh!
10 Mahlûk değil kelâm- ı Hak'sın
Âlî-i sunûf-ı mâ-halâksın.
11 Furkan ki kitâb-ı Mustafâ'dır
Bir mu'cize-i Hudâ-nümâdır.

12 Olmakda ulü'n-nühâya a'len
Bin hârîka her bir âyetinden.

13 Kur'an'ı görüp dühât-ı Urbân
Hep kalmadılar mı lâl ü hayrân?

14. Furkân ki zahîr-i mü'minîndir
Mısbâh-ı münîr-i mü'minîndir.

15 Şehrâh-ı Hudâ onunla mekşûf
Mechûl kalır o olsa meksûf.

16 Yâ Râb, bu nasıl kitâb-ı âlî?
İdrâke sığışmıyor meâlî.

17 Ulviyyetin eyleyenler inkâr
Bir mislini eylesinler izhâr.

18 El- hak o kitâb-ı bî-nazîre
Meydâna getirmeden nazîre,

19 Âciz bu cihâniyân âciz
Kim muktedir? İns ü cân âciz.

20 Mâdem ki iktidâr yokdur
Tanzîre de ictisâr yokdur.

21 Ahmed ki nebiyy-i bî-gümândır
Kur'an ile feyz-yâb-ı şândır.

22 "Fe'tû..." diyerek Resûl-i ekrem
Eylerdi muannidîni mülzem.

23 "Fe'tû..." denilince ehl-i inkâr
Kâbil mi eylesinler ısrâr?

24 Da'vâya mahal kalır mı artık?
Kavga vü cidâl kalır mı artık?

25 Ey zîver-i dest-i ihtirâmım!
Âlemde muhassalü'l-merâmım.

26 Pîrâye-i hâfızam sen oldun
Sermâye-i hâfızam sen oldun.

27 Sensin hele ey kitâb-ı a'zam
Hâşâ buna hiç terddüt etmem:

28 Dünyada refik u hem-zebânımsın
Ukbâda muîn ü müsteânımsın²⁷.

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

1) Ey dindarların can kitabı, ey dinsizlerin şanını yok eden (kitap)!

2) Ey Allah'ın hikmetinin meşalesi, ey nihayetsiz feyizlerin toplandığı (kitap)!

3) (İnsanın) fikirleri, senin meziyetlerini anlamakta hiç kudret gösterebilir mi?

4) Sen, Allah'ın güzelliğinin cilve yerisin, sen, Allah'ın aynası, desem; buna en layık olansın.

5) Sen, ulu Allah'ın indirdiği (kitap)sın, Allah'ın büyüklüğünün belgesisin.

6) Dün ya senin yüzünden feyiz aldı, sen olgunluğun göz kamaştırıcı bir şimşegi.

7) Sen, her parıltısı mahşer zamanına kadar parlamaya devam edecek bekaya kavuşmuş bir şimşeksin.

8) Sen, sönmekten korunmuş bir pırıltısın, her an bu şerefle görünmekte.

---

27 Orman ve Maâdin ve Ziraât Nezâret-i Aliyyesi Ziraât Hey'et-i Fenniyesi'nde Baytar Mehmed Akif, *Mekteb Mecmuası*, c. 2, nr. 26, 2 Mart 1311/ 14 Mart 1895, s. 577, 578.

9) Ey doğruyu – yanlışını ayırıp gösteren nur, bizi Allah'ın feyzinden haberdar ettin! Allah mübarek etsin!

10) (Sıradan bir) mahlûk değil, Allah'ın kalamısın, sen, yaratılmışlar sınıfının en yücesisin.

11) Mustafa'nın kitabı olan Furkan, Allah'ın gösterdiği (gönderdiği) bir mucizedir.

12) Bin harika her bir ayetinden akıllı kimselere açık olarak görünmektedir.

13) Çöl Araplarının dâhileri, Kur'an'ı görüp hep dilsiz ve hayran kalmadılar mı?

14) Müminlerin yardımcısı olan Furkan, müminlerin yollarını aydınlatan bir lambadır.

15) Allah'ın yolu, onunla keşfolunmuştur, o (tutulmuş güneş gibi) meydanda görünmezse Allah'ın yolu meçhul kalır.

16) Ya Rab, bu nasıl yüce bir kitaptır ki anlamı idrake sığışmıyor.

17) Yüceliğini inkâr edenler, bir benzerini meydana getirsinler.

18) Doğrusu o eşsiz kitaba benzer bir kitap meydana getirmekten,

19) Bu iki dünyada yaşayan canlılar acizdir, insanlar ve cinler aciz(dir).

20) Mademki bu güç kimsede yoktur, öyleyse onun benzerini meydana getirmeye kalkışmak cesareti de yoktur.

21) Kur'an ile feyizlenmiş şanı olan Ahmet (Hz. Muhammet), şüphesiz peygamberdir.

22) Allah'ın resulü, kâfirleri "Hadi (benzerini) getirin" diyerek sustururdu.

23) Hadi (benzerini) getirin denilince, inkârcıların ısrar eylemeleri mümkün müdür?

24) Kuru iddiaya artık yer kalır mı? Artık kavga ve dövüş(ü devam ettirmenin anlamı) kalır mı?

25) Ey elimin hürmetli süsü, (sen) dünyada benim amacımın ürünüsün.

26) Hafızamın süsü sen oldun, hafızamın sermayesi sen oldun.

27) Ey en büyük kitap, şuna hâşâ hiç şüphem yoktur:

28) (Sen), dünyada arkadaşım ve benimle aynı dili konuşan dostumsun; ahirette (ise) yardımcım ve kurtarıcımsın.

پنجشنبه

۳ مارت ۱۳۱۰

۱۷ رمضان ۱۳۱۲

مکتبه عالم کافه مخصوصات
ایچون محررله مراجعت
ایدله ایدر .
شرائط اشتراك
درسمات ایون سنه لکی اونوز
لوقه ایدر .
مقدمه ایسون سنه لکی پرسته
ایرتیه برابر الهی غرورده ایدر .
محررلی
مستغانی زاده عصمت - یوسف ضیا

۱۳۱۱

مکتبه عالم کافه مخصوصات
ایچون محررله مراجعت
ایدله ایدر .
شرائط اشتراك
درسمات ایون سنه لکی اونوز
لوقه ایدر .
مقدمه ایسون سنه لکی پرسته
ایرتیه برابر الهی غرورده ایدر .
محررلی
مستغانی زاده عصمت - یوسف ضیا

ایکینجی جلد

سراز بین خلفتدر اوکوردکیم
یازوق کیم چشم جاهل سرمدیا

متنای معرفتله روشنادار
محساض پرده تار عماردار

نسخه سی ۵۰ پاره ایدر

(هراون بش کونده پنجشنبه کوناری نشر اولونور ادبی، فنی جریده) اوچنجی سنه

هر آن بوشرفه روغونسک
ایتدک بزی فیض حقدن آگاه
ای نور مسین تبارک الله !
مخفاوق دکلام حقسک
عالی صنوف ماخلاقسک
* *
فرقان که کتاب مصطفقادر
برمعجزه خدا نمدار
اولمقدمه اولوالنهایه اعلان
بیک خارقه هر بر آیتدن
قرآنی کوروب دهات عربان
هب قالمادبارمی لال وحیران ؟
فرقان که ظهیر مؤمنیندر
مصباح منیر مؤمنیندر
شهره هدی انگله مکشوف
مجهول قایلر او اولسه مکسوف
یارب بونصل کتاب عالی ؟
ادرا که سفیشمیر مائی
علویتن ایاینلر انکار
برمنائی ایلسونلر اظهار

ادیات دائرمدی
آثار منظومه
قرآنه خطاب
ای نسخه جانی اهل دینک !
ای ناسخ شانی منکرینک !
ای مشعل حکمت الهی !
ای مجمع فیض بی تناهی !
قدرت منبتکده افکار
هبات ایدرمی قدرت اظهار ؟
سن جلوه که جمال حقسک
آینه حق دیسم احقسک
تزیل جلیس کبر یاسک
برهان جلالت خداسک
فیض آلدی جهان سنک یوزگدن
بربارقه کالسک سن .
بربارقه کیم بقایه مظهر
هر لمسه سی نازمان محشر
برشعله انطفا مصونسک

"Kur'an'a Hitap" şiiirinin yayımlandığı Mekteb mecmuası

Mehmet Akif, henüz yirmili yaşlarındayken pek çok manzume yazmış olmakla beraber, neşrettiği ilk şiirler, Edirne’de bulunduğu yıllara rastlar. Bugünkü tespitlerimize göre onun neşrettiği ilk şiirlerinden biri, *Mekteb Mecmuası*’nda çıkmış olan “Kur’an’a Hitâb” adlı şiiridir²⁸. Genç şairimizin bu şiiri, onun ileride uzun sürecek verimli sanat hayatının köklerini göstermesi bakımından bizce önemli bir metindir. Bu sebeple onun muhtevası ve şekli üzerinde kısaca durmamız uygun olur.

Mehmet Akif, çocukluğunu ve gençliğini “Kur’anlı bir ev”de geçirmiştir²⁹. Kur’an-ı Kerim’e karşı evinde başlayan ilgisi, ilk mektep, mahalle mektebi, rüşdiye, idadiye ve mülkiyede devam etmiş, hattâ onu ezberlemeye kadar varmıştır: “Tahsîl-i âliyi bitirdikten sonra hâfız oldum; fakat ondan evvel Kur’an’ı okuya okuya gayet pışkin bir hale getirdiğim için zaten hıfz ile aramda uzun bir mesafe yoktu. Az bir müddet içinde Kur’an’ı ezberliyiverdim”³⁰. Mehmet Akif daha da ileri giderek onu Türkçe’ye tercüme etmiştir³¹. Hepsinden önemlisi bu kitap, onun şahsiyetinin ve sanatının tükenmez kaynaklarından biri olmuştur. Neşrettiği daha ilk şiirlerinden birinde ona dair duygu ve düşüncelerini anlatması bunun açık bir kanıtıdır³².

Şiirde Kur’an-ı Kerim’in sıfatları, görevi ve benzeri meydana getirilemeyen bir kitap olduğu gibi yönleri üzerinde durmuştur.

---

28 “Kur’an’a Hitâb”, *Mekteb Mecmuası*, c. 2, nr. 26, 2 Mart 1311/ 14 Mart 1895, s. 577-578. *Mekteb Mecmuası* için bkz. Türk Dili ve Edebiyat Ansiklopedisi, c. 6, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s. 229- 230.

29 Kuntay, (1939),s. 179.

30 Edip, (1938), s. 520.

31 *Kur’an Meali*, Yayına Hazırlayanlar: Recep Şentürk – Âsım Cüneyd Köksal, Mahya Yayınları, İstanbul 2012, XXII+426 s.

32 Mehmet Akif’in Kur’an-ı Kerim’le münasebetini ortaya koyan geniş bir çalışma için bkz: Düccane Cündioğlu, *bir Kur’an şâiri- Mehmet Akif ve Kur’an Meali-*, Bîrun Yayınevi, İstanbul – Mayıs 2000.

Şiir, Kur'an'a hitapla başlar ve onun sıfatlarını anlatarak devam eder. Kur'an, Müslümanların "nüsha-i cânı" (can kitabı), münkirlerin ise "nâsîh-i şânı" (şanını yok eden)dır. İlâhî hikmetlerin "meşale"si (ışığı), nihayetsiz feyizlerin "mecmar" (toplamı)dır. İnsanın akli onun bütün meziyetlerini hakkıyla anlamaktan acizdir. O, Allah'ın "cemâl-i cilvegeh"i (cilve yerinin güzelliği) ve "âyine"sidir. Kur'an, yüce Allah'ın indirdiği bir kitaptır. O, bir "bârika-i kemâl" (olgunluğun şimşegi) dir ki her parıltısı mahşere kadar parlamaya devam edecektir. Sıradan bir mahlûk değil, "kelâm-ı Hak" (Hakk'ın kelâmı) tır ki yaratılmışlar sınıfının en yücesidir.

Bu ve benzeri sıfatları taşıyan Kur'an-ı Kerim, her şeyden önce çileli hayat yollarında Müslümanları uyarmak göreviyle indirilmiştir. O, Müslümanların "zahîr"i (yardımcısı) ve "mısbâh-ı münîr"i (yollarını aydınlatan lamba)dir. Allah'a giden yolu, o aydınlatır. O, tutulmuş güneş gibi meydanda görünmezse Allah'a giden yol insanlara meçhul kalır.

Kur'an-ı Kerim bu görevini, ilâhî bir kaynaktan gelmiş olmak sıfatıyla yerine getirir; nitekim onun hem lafzı, hem anlamı, insan idrâkinin üstündedir. O kadar ki hem lafız, hem anlam güzelliği, birçok insanı cezbederek Müslümanlığı kabul etmesine sebep olmuştur. Hazret-i Muhammed, onun Allah'ın kelâmı olduğunu kabul etmemekte direnenlerden ısrarla Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmelerini istemiştir. Böyle bir güç kimsede bulunmadığına göre, doğal olarak böyle bir işe cesaret eden de çıkmamıştır.

Akif'in gözünde Kur'an, "zîver-i dest-i ihtirâm"ı (hürmetli elin süsü) ve dünyada "muhasalü'l-merâm"ı (amacının ürünü)dir. Onu "pîrâye-i hâfıza"sı (hafızanın süsü) olarak görür. Bütün bunlardan sonra hiç şüphe etmediği gerçek, onun dünyada "refik u hemzebân"ı (arkadaşı ve aynı dili konuşan dos-

tu), ukbâda ise, “muîn ü müsteân”ı (yardımcı ve kurtarıcısı) olduğu gerçeğidir.

Sanatkâr, çevresindeki nesne ve olaylar karşısında kendisine özgü bir duygulanma ve heyecanlanma mizacına doğuştan sahip olan kimsedir. Sanat da insanın iç dünyasında çok karmaşık bir şekilde vücuda gelen bu duygulanma ve heyecanlanmanın ses, kelime veya renkler vasıtasıyla güzel bir üslupla ifadelendirilmesi, dışa vurulmasıdır. Bu iki cümlelik teorik açıklamanın ışığında “Kur’an’a Hitâb” adlı şiire baktığımızda Müslümanların her gün çeşitli vesilelerle bazı bölümlerini okumuş, hatta ezberlemiş olmalarına rağmen giderek kanık-sadıkları Kur’an-ı Kerim karşısında Mehmet Akif’in kendisine özgü bir duygulanma ve heyecanlanma içine girdiğini görüyoruz. Daha da önemlisi ortak bir anlatım vasıtası olan dilin kelimelerini kullanarak bu duygulanma ve heyecanlanmalarına maddî bir vücut, bir “şekil” vermesi, bunları görülür ve anlaşılabilir kılmasıdır. Hepsinden güzeli, Kur’an’ın karşısındaki duygulanma ve heyecanlanmalarını içselleştirerek mizacının bir parçası yapmış olmasıdır. Onun “zîver-i dest-i ihtiram”ı olması, davranışlarıyla bütünleşen böyle bir mizacın kelimelerle satırlara geçirilmesidir. Buradaki “zîver” kelimesinin anlamını, Kur’an’ı Kerim’in, Mehmet Akif’in sanatını da süsleyen bir kaynak olacak şekilde genişleterek anlamamız, Alımlama Estetiği’ne uygun bir yorumlama olur; çünkü bu estetiğe göre sanat eseri, “alımlayanla birlikte var olan ve yaşamaya devam edencanlı bir varlık”tır³³.

Mehmet Akif Ersoy’un şahsiyetinin oluşmasında Kur’an-ı Kerim’in etkisini ortaya koyan daha önce yaptığımız bir çalışmayı, ilgisi sebebiyle, buraya almayı uygun gördük:

33 Zehra İpşiroğlu, *Alımlama Boyutları ve Çeşitlemeleri*, Papirüs Yayınları, İstanbul 2001, s. 13.

Mehmet Âkif Ersoy'un Şahsiyetinin Kaynakları

Recep DUYMAZ

Her milletin bilim, düşünce, sanat ve siyaset alanlarında yüksek şahsiyet sahibi insanları vardır, onları tanıtmak ve şahsiyetlerini hangi kaynaklardan beslenerek kazandıklarını araştırmak, eğitimcilerin başta gelen görevleridir. Mehmet Âkif Ersoy, modern Türk edebiyatı ve düşünce tarihinin kuşkusuz seçkin şahsiyetlerinden biridir. Onu, şahsiyeti ve eserleriyle doğru tanımak, bugün yaşamakta olduğumuz sıkıntıları aşmada bize yol gösterecek düşüncelerin ipuçlarını yakalamak demektir.

Önce “şahsiyet”in ne olduğunu kısaca anlatmamız uygun olur. Her kavramın bir sözlük anlamı, bir de ait olduğu bilim veya sanat dalındaki terim anlamı vardır. Eğitimde basitten karmaşığa doğru ilerlemek esas olduğuna göre, biz de burada kavramın sözlük anlamından başlayarak terim anlamına doğru ilerleyen kısa bir açıklama yapmakla yetineceğiz.

Başlıca sözlüklerde şahsiyet (kişilik) kelimesine şu anlamlar verilir: “Kişi hususiyeti”, “yüksek kişi”, “bir adamın şahıs ve nefis ve zat itibarıyla mevcudiyeti, kim olduğu hususu”, “bir kimseye özgü belirgin özellik; manevi ve ruhi niteliklerin bütünü”.

Şahsiyet psikolojiye ait bir terimdir. Bu bilim dalında şahsiyetin ne olduğu, nasıl kazanıldığı, tâ çocukluk yıllarından başlanarak erginlik ve olgunluk yaşına gelinceye kadarki gelişimi adım adım izlenerek anlatılır:

“Kişiliğin yapısı, birbiriyle birleşmiş, organik bir bütün meydana getirmiş elemanlardan meydana gelmiştir. Bu ele-

manların bir kısmı, bireyin kalıtsal özellikleri ve biyolojik yapısıyla, bir kısmı, öğrendikleri ve sonradan alışkanlık hâline getirmiş olduğu davranış şekilleriyle (...) ilgilidir. Psikolojinin hedefi de kişiliği meydana getiren bu elemanları ve bunların insan davranışlarındaki rollerini keşfetmektir. Kişiliği meydana getiren bu parçalar (kalıtsal unsurlar ve öğrenilmiş davranışlar) öylesine birleşmiş ve bir bütün meydana getirmişlerdir ki bunları ayırt etmeye çalışmak ve her birinin fonksiyonlarını belirtmek bilimsel incelemelerde güçlük meydana getirmektedir”1.

Bununla beraber psikologlar, “kişilik testleri”nin verilerine dayanarak kişiliğin oluşmasında “kalıtsal unsurlar” ile “öğrenilmiş davranışlar”dan hangisinin daha baskın olduğunu saptama çalışmalarına devam etmektedirler. Psikolojide bir yandan bu çalışmalar devam ederken, bir yandan da eldeki verilere dayanılarak tanımlar yapılmaktadır. İşte onlardan ikisi: “ ... kişilik, bir doğal ve sosyal ortamda yaşayan bireyin doğuştan getirdiği, kalıtsal nitelikte olan psikolojik, biyolojik, fizik yapısının gerektirdiği tepki şekillerinin çevre etkilerine göre geliştirilmiş, ahenkli ve organik bir bütündür”2.

“Bugüne dek yapılan tanımlarda kişilik, bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, kişilik kavramından, bir insanı, nesnel (objektif) ve öznel (subjektif) yanlarıyla diğerlerinden farklı kılan duygu, düşünce, tutum ve davranış özelliklerinin tümü anlaşılır”3.

Şahsiyetin tanımı ve açıklanmasıyla ilgili daha başka görüşler varsa da bunların hepsini burada zikretmemiz mümkün değildir; ancak bunlarda “kalıtsal unsurlar” ile “sonradan öğ-

renilmiş davranışlar”ın bir ortak özellik olarak bulunduğunu söylemekle yetinelim. Bir kimsenin şahsiyetinin oluşmasında bunlardan hangisinin daha baskın olduğuna ilişkin elde kesin bilgiler yoksa da yaş ilerledikçe “sonradan öğrenilmiş davranışlar”ın etkisinin giderek arttığına dair kanaatler vardır:

“Doğal güdüler tüm canlılarda vardır. Canlının temel gereksinimlerini sağlar, yaşamını sürdürebilmesi için gereklidir. İnsanda doğuştan var olan doğal güdüler, bebeklik ve ilk çocukluk yaşlarında kişilik gelişmesini ve davranışı önemli ölçüde etkiler.

Buna karşılık toplumsal güdülerin tanınması ve tanımlanması güçtür. Değişik renk ve biçimlerde karşımıza çıkarlar. Bebeklikten çocukluğa, çocukluktan gençliğe, gençlikten olgunluğa geçildikçe, kısacası yaş ilerleyip insan geliştikçe, toplumsal güdüler daha güçlenir, kişilik yapısı ve davranışlar üzerinde daha etkili olurlar. Kişiliğin gelişmesine, kişinin toplum içindeki durumunun sürdürülmesine, korunmasına, düzelmesine, iyileşmesine, pekişmesine yardım ederler.

Genel olarak doğal olan güdülerin doğuştan var olduğu, toplumsal güdülerin ise sonradan kazanıldığı, öğrenildiği kabul edilir.

Toplumsal güdülerin bir bölümü doğal güdülerden kaynaklanır. İnsanda doğal olarak bulunan beslenme içgüdüsü, toplumsallaşma süreci içinde biçim ve nitelik değiştirerek çalışmak, kazanmak, geleceğe yönelik tasarımlar ve yatırımlar yapmak, diğer insanlarla yeni yeni ilişkiler kurmak biçiminde değişir”4.

Bu açıklamalar bize bir çocuğun şahsiyetini, doğuştan getirdiği “kalıtsal unsurlar” ile ailesinden gördüğü “terbiye”, ço-

cukluk ve gençlik yıllarında aldığı “öğrenim” in sonucu olarak “öğrenilmiş davranış unsurları”nın bir süreç içinde oluşturduğunu gösterir. “Terbiye” ve “öğrenim” yoluyla elde edilmiş “öğrenilmiş davranış unsurları”, şahsiyete son şeklini veren ve onu görünür kılan unsurlardır. Bu durumda bir gencin şahsiyetinin oluşmasında aldığı “terbiyenin şekli” ile gördüğü “öğrenimin kaynağı” ayrı bir önem kazanmaktadır.

Şahsiyetini kazanmış bir kimsede görülen başlıca özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Şahsiyet sahibi insan psikolojik bakımdan güçlüdür. Bu gücünü, inandığı ve bağlandığı değerlerin doğruluğuna dair kafasındaki bilincinden alır.

- Şahsiyet sahibi insan tutarlıdır. Bu tutarlılığı, gündelik olayların akışı içinde sözleri ile davranışları arasındaki uyumuyla gösterir.

- Şahsiyet sahibi insan sorumludur. Bu sorumluluğu, gündelik hayatın akışı içinde yaptığı konuşma ve davranışlarının doğurduğu olumlu veya olumsuz sonuçları kabullenmekle ortaya koyar.

- Şahsiyet sahibi insan bağımsızdır. O, bağımsızlığını kendisine telkin edilen bilgi ve düşüncelerin niçin ve nedenlerini sorup sorgulamakta ve ancak araştırmalarının sonunda benimseyip benimsememekte kendisini serbest hissetmekle gösterir.

Buraya kadar anlattıklarımızın ışığında Mehmet Âkif Ersoy’un hayatına ve eserlerine baktığımızda, onun kelimenin tam anlamıyla bir “şahsiyet” olarak karşımıza çıktığını görürüz. Hayat hikâyesi, eserleri ve onu yakından tanıyan arkadaşlarının hakkında yazdıklarından yola çıkarak bu şahsiyetin hangi kaynaklardan beslendiğini, zamanla nasıl oluştuğunu,

eserlerine ve gündelik hayatına ne oranda yansıdığını açıklıkla görmek mümkündür. Buna göre onun şahsiyetinin üç kaynaktan beslendiğini söyleyebiliriz:

- Kur'an'lı ev,
- Pehlivanlı mahalle,
- Deneysel bilimli okul.

Bu kaynakları sırasıyla şöyle açabiliriz:

• **Kur'an'lı Ev:**

Mehmet Âkif Ersoy'un şahsiyetini besleyen birinci kaynak "Kur'an'lı ev"dir.

Âkif, İstanbul'un Fatih semtinde bulunan bir evde dünyaya geldi. Bu evde Doğu Türkistan'dan, Buhara'dan İstanbul'a göç etmiş olan bir ailenin soyundan gelen Emine Şerife Hanım ile Batı Türklerinden, Arnavutluk'tan İstanbul'a gelen Tahir Efendi'nin kurduğu bir aile yaşıyordu. Bu, içinde beş vakit namaz kılınan ve Kur'an-ı Kerim okunan bir evdi. Çocuk Âkif, ilk din terbiyesini ve ileride gelişip serpilecek olan şahsiyetinin tohumlarını böyle manevi iklimde yaşayan bir aileden almıştır. Bunu kendisi de belirtir:

"İlk din terbiyemi, ev, mahalle, ilk mektep ve rüştiye tahsilinde aldığım telkinler vermiştir. Bilhassa evin bu husustaki etkisi büyüktür. Annem çok ibadet eden ve günahlardan kaçınan bir hanımdı; babam da öyle (...). İbadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmışlardı". Bu alıntıda özellikle son cümleye dikkati çekmek istiyorum. Onun ailesi "ibadetin zevkini tatmış" bir ailedir. Belli ki bu ailede yaşanan İslamiyet, bilime, içtenliğe ve umuda dayanan bir İslamiyet'tir. İslam'a bağlılığı, ca-

hilliğe, taklide ve korkuya dayanan bir kimsenin ibadetinden zevk duyması mümkün değildir. Çocuk Âkif, anneciği Emine Şerife Hanım'ın tatlı sesiyle okuduğu Kur'an ayetlerini duya duya büyüdü. Babası Tahir Efendi'nin onlar üzerindeki açıklamalarını ve düşüncelerini dinleye dinleye olgunlaştı. Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını içinde yaşadığı bu "Kur'an'lı ev", Mehmet Âkif'e ömrünün sonuna kadar hiçbir zaman soluklaşmayacak ve silinmeyecek birtakım şahsiyet özellikleri kazandırmıştır. Bunların başında "samimiyet" gelir. Mehmet Âkif Ersoy, şiirleri ile nesirlerinde anlattığı duygu ve düşüncelerinde kelimenin gerçek anlamıyla "samimi" olan bir şahsiyettir. Bunu şiirlerinin, dolayısıyla sanatının en büyük hüneri sayacak kadar ileri götürmüştür:

Bana sor sevgili kârî, sana ben söyliyeyim
Ne hüviyyette şu karşında duran eş'ârım
Bir yığın söz ki, samimiyyeti ancak hüneri
Ne tasannu bilirim, çünkü ne sanatkârım.

Çocukluğunu, manevi iklimin hâkim olduğu bu "Kur'an'lı ev"de yaşayan Mehmet Âkif'in küçücük kalbinde Kur'an-ı Kerim'e karşı uyanan bu ilgi, sonra onu ezberlemeye, daha sonra da Türkçe'ye çevirmeye kadar ilerleyecektir. Daha da önemlisi bu kitap, onun şahsiyetine ve sanatına yön veren tükenmez kaynaklardan biri olacaktır. Henüz yirmi iki yaşındayken yayımladığı ilk şiirlerinden biri olan "Kur'an'a Hitap" olduğunu biliyoruz 6:

Ey nüsha-i cân-ı ehl-i dinin!
Ey nâsih-ı şân-ı münkirînin!

beytiyle başlayan yirmi sekizlik beyitlik bu uzun şiir,

Pîrâye-i hâfızam sen oldun
Sermâye-i hâfızam sen oldun.
Sensin hele ey kitâb-ı a'zam
Hâşâ buna hiç tereddüd etmem
Dünyada refîk u hem-zebânım
Ukbada muîn ü müste'ânım.

beyitleriyle sona erer ve Mehmet Âkif'in hem günlük hayatının, hem sanatının onunla ne kadar kaynaştığını gösterir. Mehmet Âkif, daha sonra başta *Sebilürreşad* ve *Sırat-ı Müstakîm* dergilerinde olmak üzere yazacağı makalelerinde ve yayımlayacağı şiirlerinde Kur'an-ı Kerim'den seçtiği ayetlerden yola çıkarak duygu ve düşüncelerini yazmaya devam etmiş ve bu davranışını ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür 7.

- **Pehlivanlı Mahalle:**

Mehmet Âkif Ersoy'un şahsiyetini besleyen ikinci kaynak "pehlivanlı mahalle"dir. Buna kısaca "spor"dur, diyebiliriz. O, daha öğrencilik yıllarındayken yüzmek, atlamak, suda taş sektirmek ve koşmak gibi spor dallarıyla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Mehmet Akif'in yüzmeye karşı tutkunluğunu, arkadaşı Ali Rıza Uğur, "O, denizi gördü mü, biz de onun yüzdüğünü görürdük." cümlesiyle âdetâ özetlemiştir. Bu sporların arasında onun en çok ilgilendiği, şüphesiz "pehlivanlık"tır. Ona pehlivanlığı mahallelerinde bulunan Kıyıcı Osman Pehlivan sevdirmiştir. Bu zat, Mehmet Âkif'in ölümüne kadar münasebetlerini devam ettirdiği yakın dostlarından biridir. Mehmet

Âkif öldükten sonra Mithat Cemal Kuntay, artık çok yaşlanmış bulunan Kıyıcı Osman Pehlivan'ı ziyarete gitmiş ve Âkif üzerine konuşmuşlardır. İşte Osman Pehlivan'ın gözüyle Mehmet Âkif'in çocukluğundan çizgiler: “Âkif Efendi'yi çocukluğundan beri tanıyorum. Ben ondan bir iki yaş daha büyüğüm. O, yaşça mahallemizin en küçüğü sayılır. Fakat mahalle çocukları arasında üstünlüğü vardı. Her şeyde onun sözü hâkim olurdu. Beni çok severdi. (...) Bir gün bana dedi ki:

“Osman, ben iyi yapılı ve kuvvetliyim. Acaba seninle güreşemez miyim? Sen, gel bana pehlivanlığı öğret. Ben de sana okuma öğreteyim. (...) Öyle yaptık. O, pehlivanlığı öğrendi; fakat ben okuyamadım”.

Mehmet Âkif, Mithat Cemal Kuntay ile konuşmalarında söz Kıyıcı Osman'dan açıldığında, onun, “Namık Kemal'in ümmi”si olduğunu söylemiş... Vatanını Namık Kemal kadar coşkun bir duyguyla seven bu Müslüman adam, iki rek'at namaz kılmadan hiçbir güreşe tutuşmazmış...

İşte böyle bir pehlivan olan Kıyıcı Osman'dan güreş dersleri alan Mehmet Âkif, mahallede, mektepte, hatta yakın çevredeki köy ve kasabalarda güreş müsabakalarına katılmıştır. Mehmet Âkif, pehlivanlığa sadece bir spor değil, “bünyenin fazileti” olarak bakıyordu. Ona göre pehlivanlar “içki bilmez” ve “fuhuş tanımaz” temiz insanlardı. Gençliğinde onu zararlı alışkanlıklara kapılmaktan “Kur'an'lı ev” ile “pehlivanlı mahalle” kurtarmıştır. Başta pehlivanlık olmak üzere ilgilendiği sporlar, Mehmet Âkif'in bünye bakımından “sağlam”, ahlak bakımından “iyi” ve irade bakımından “kararlı” bir şahsiyet olarak yetişmesini kolaylaştırmıştır.

- **Müsbet/Deneysel Bilimli Mektep:**

Mehmet Âkif Ersoy'un şahsiyetini besleyen üçüncü kaynak "müspet ilimli mektep"tir. Âkif, öğrenim hayatından bahsederken Fatih Merkez Ortaokulu'ndaki Türkçe öğretmeni Hoca Kadri'yi özellikle belirtir. Abdülhamit döneminin (1876 – 1908) "hürriyetçi şahsiyetlerinden biri" olan bu zat, Mehmet Âkif'in şahsiyetini yoğuran önemli öğretmenlerinden biridir. Bunu, "Bu zat, lisan itibariyle üzerimde çok etkileyici oldu..." cümlesiyle bizzat kendisi açıklar. Mehmet Âkif, Merkez Ortaokulu'nu bitirince Annesi Emine Şerife Hanım, oğlunun medreseye gidip sarık sarmasını ve cübbe giymesini ister. Medresede hoca olan babası Tahir Efendi ise:

"Hanım, medresede okuyacağı şeyleri, oğluma, ben evimde de öğretirim." diyerek karşı çıkar ve oğlunu Siyasal Bilgiler Okulu'na yazdırır. Beş yıllık olan bu okulun dördüncü sınıfına giderken Mehmet Âkif'in babası ölür. Ailecek geçim sıkıntısına düşerler. O sırada yeni bir mektep olan Mülkiye Baytar Mektebi açılır. Bu mektepten çıkanların hemen iş bulacaklarına dair söylentilerin yayılması üzerine Mehmet Âkif, birkaç arkadaşıyla birlikte dört yıllık olan bu mektebe geçer. Mehmet Âkif, Mülkiye Baytar Mektebi'nde "deneysel bilimler"le tanışır. Bu tanışma ona eşya ve olaylara "bilim disiplini"yle bakmayı öğretir. Ona bu disiplini kazandıran hoca, Rıfat Hüsamettin Paşa (1862 – 1921)'dır. Rıfat Hüsamettin Paşa, mikrop kültürünü Paris'te "Pasteur (Pastör) (1822-1895)'ün kendisinden almış, eli onun eline değmiş" ve bu yeni bilimi Mülkiye Baytar Mektebi'ne getirmiş bir hocadır. Mehmet Âkif, Rıfat Hüsamettin Paşa'dan Pasteur'ün yalnız ilmini öğrenmekle kalmamış, onun insanlık için o "büyük feragatini" de dinle-

miştir. Bunun sonunda hem kendisine, hem ilmine karşı sevgi ve saygısı artmıştır.

Deneyisel bilimlere bu derin sevgi ve saygısı, Mehmet Âkif'e "realite"yi doğru olarak "gözleme" ve onu eserlerinde doğru olarak "anlatma" becerisini kazandırmıştır. Programı geniş ölçüde deneyisel bilimlere dayalı böyle bir mektepte okumaktan gelen gözlem, bilgi ve düşünce birikimi, onun şahsiyetinde realiteye bağlılık çizgisinin gelişmesini kolaylaştırmış ve onu şiirimizin önde gelen gerçekçi şairlerinden biri durumuna getirmiştir:

"Âkif, okulda, seçtiği branş çerçevesinde, tabiata, realist bakışa, gerçeği olduğu gibi görme, olanı olduğu gibi gözlemeye alıştı; hayat ve sanatı boyunca bunu uyguladı. Baytar mektebinden sonra meslek hayatı başlar. Laboratuvar ve mektep bilgisi, bizzat tabiat ve memlekette pratik alana götürülür. Tabiatın patolojisinden cemiyetin patolojisine geçmek artık bir mizaç ve zihin yapısı, bir ülkü meselesi, o günün havası içinde bir gün meselesidir. Müspet bilgi, eşyada "şimdiki zaman"ı gözler"8.

Bütün bunların yanında Mehmet Âkif'in şahsiyeti üzerinde görüşlerini yazan yakın arkadaşları ve tanıdıkları, onda şu özelliklerin de bulunduğunu belirtmişlerdir:

Mehmet Âkif, "vefalı", "hür fikirli", "taassup, istibdat, cahillik ve ümitsizliğe düşman", "din konusunda müsamahası ve haksızlığa tahammülü olmayan", "azim sahibi", "sözünde duran", "hasisleri ve meşrepsizleri sevmeyen", "cömertliği ve tevazuu seven", "hüsni-i hat ve musikiye meraklı olan" ve "geleceğe önem veren" bir şahsiyettir. O, bütün bu özelliklere sahip olduğunu günlük hayatını bunlara uygun yaşamak sure-

tiyle göstermiştir. Mehmet Âkif'in hem şahsiyeti, hem sanatı, milletimizin de gönülden benimsediği bu feyizli kaynaklardan beslenmiştir. Bu sebeple onun şiiri, Cumhuriyet döneminde nesiller boyunca okunmuş, sevilmiş çocuklarımızı ve gençlerimizi terbiye etmiştir. Bugün de postmodernizmin getirdiği şüphe, tereddüt ve bunalım ortamında *Safahat*'ın yol göstericiliğine ihtiyacımız devam etmektedir.

Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Sayı: 133,(Ankara)
Mart 2011,s. 4 – 8.

---

1 Lûtfi Öztabağ, *Psikolojide İlk Adım*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s.173,174.

2 Lûtfi Öztabağ, age., s. 174.

3 Özcan Köknel, *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1982, s.21.

4 Özcan Köknel, age., s. 61.

5 Kaynakların adlandırılması, Mithat Cemal Kuntay'a aittir: *Mehmet Âkif Ersoy, Hayatı-Seciyesi-Sanatu*, Ankara 1986, s.157.

6 Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Âkif, Hayatı ve Eserleri*, İkinci Basım, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 14; Recep Duymaz, "Mehmet Âkif Ersoy'un Eserlerinin Bibliyografyası", Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1986, s. 225 - 252.

7 Mehmet Âkif'in Kur'an-ı Kerim ile münasebeti için bkz: Ertuğrul Düzdağ, "Mehmet Âkif ve Kur'an-ı Kerim", *Mehmet Âkif Hakkında Araştırmalar-2*, Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 1989, s. 74- 96; Düccane Cündioğlu, *Bir Kur'an Şairi*, Bîrun Yayınları, İstanbul 2000.

8 Sezai Karakoç, *Mehmed Âkif*, 4. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul 1979, s. 13, 14.

Filibe’de Çıkan *Gayret* Gazetesindeki Şiirleri

Mehmet Âkif, Edirne’deyken İstanbul’da çıkan edebiyat dergilerinin yanında Filibe’de çıkan edebiyat dergi ve gazeteleriyle de ilgilenmiş ve onlardan biri olan *Gayret* gazetesinde bazı şiirlerini neşretmiştir. Gazetenin çıkma hazırlıklarından önceden haberdar olan şairimiz, gazete çıkınca hem onu çıkarıcıları tebrik eden bir mektup yazmış, hem kendi çalışmalarını da göndereceğini bildirmiştir. Gazete idarecileri, onun bu ilgisini memnuniyetle karşılamış ve bir üst yazıyla onu okuyucularına takdim etmişlerdir:

“Edirne vilâyeti baytar müfettiş vekili izzetlû hâfız Âkif Beyefendi’nin gazete-i âcizânemiz hakkında hâme-i icâzet-nâme-i âlisinden çıkan iltifatnâme-i belâgat-iltimâsıyla târih-i mücevher-i garrâsıdır.

Hazret-i muharrir,

Bir şevk-i Hüdâ-pesendâne ile neşrine ibtidâr buyurulacağı evvelce sâmia-nüvâz-ı mübâhatım olan *Gayret*’in bu günlerde saha-i matbûâta şûle-dâr-ı kemâl olduğunu meziyyet-şinâsân-ı irfandan Nâim Bey birâderimizden istibşâr eyledim. Şu ciddi gayretinizle âlem-i İslâm’ı kendinize minnetdâr etmek gibi bir şanlı muvaffakiyete mazhâr olabileceğinizi söylersem teşebbüs-i cemîlinizin vereceği neticenin parlaklığını nazar-ı basîretinize şimdiden arz etmiş olurum.

(...)

Mahsûl-i hâme-i hamiyetiniz olan *Gayret*’in ilk nüshasının mütalâasıyla tenvîr-i basîre-i vicdân eylediğim zaman azamet-i iktidârınızı kemâl-i hayretle takdîr etmekte iken böyle

ciddî bir eserin arzû-yı bekâsına âid hissiyyât-ı hâlise-i fuâdı-
ma tercümân-ı sâdıkü'l-beyân olan lisânım,

Ber-devâm olsun Rızâ'nın himmeti

mısra-ı bercestesini makâm-ı irticâlde irâd ediverdi ki hem-
bezm-i kemâlleri bulunduğum zevâtta şâir-i belîgu'l-makâl
Ârif Bey mısraın sene-i hâzıra-i kameriyeyi gösterir bir târih-i
mücevher olduğunu, binaenaleyh şu ni'me't-tesâdüf *Gayret*
hakkında bir fâlû'l-hayr addedilmek lâzım geleceğini söylediler.
Mâhiyyet-i esere dâir teşrîhât-ı dûr u dirâza zemîn müsâid
ise de kesret-i meşâgil mâni-i tatvîl olduğundan,

(...)

Manzûme-i ihlâs-meâli ile hâtîme-nüvis-i makal olurum.
Aleyke avnullah”.

Günümüz diliyle:

“Edirne vilâyeti baytar müfettiş vekili izzetli hafız Âkif
Beyefendi'nin aciz gazetemiz hakkında yüce icâzetname kale-
minden çıkan açık belâgatlı iltifatnamesiyle parlak mücevher
tarihidir:

Muharrir hazretleri,

Allah'ın beğeneceği bir şevkle neşrine başlanacağını evvel-
ce övünçle işittiğim *Gayret*'in bu günlerde matbuat sahasına
tam bir ışık olduğunu, irfanın meziyetlerine âşına olan Naim
Bey kardeşimizden müjdesini aldım. Şu ciddi gayretinizle İslâm
âlemini kendinize minnettar etmek gibi bir şanlı muvafakiyete
mazhar olabileceğinizi söylersem güzel girişiminizin

vereceği neticenin parlaklığını ileri görüşlülüğünüze şimdiden arz etmiş olurum.

Hamiyet kaleminizin ürünü olan *Gayret*'in ilk nüshasının okunmasıyla vicdanımın görüşünü aydınlattığım zaman iktidarınızın büyüklüğünü tam bir hayretle takdir etmekteyken böyle ciddi bir eserin beka arzusuna ait kalbimin halis duygularına sadık bir tercüman olan lisanım,

Ber-devâm olsun Rızâ'nın himmeti

güzel mısraını irtical makamında söyleyiverdi. Olgun meclislerinde hazır bulunduğum zatlardan sözü beliğ olan şair Arif Bey, mısraın içinde bulunduğumuz kamerî seneyi gösterir bir mücevher tarih olduğunu (bildirdi); binaenaleyh şu güzel tesadüfü, *Gayret* hakkında hayırlı bir fal addetmek lazım geleceğini söylediler. Eserin mahiyetine dair uzun uzun açıklamalara zemin müsait ise de meşguliyetlerin çokluğu sözü uzatmaya engel olduğundan mealî, samimi olan (aşağıdaki) manzume ile sözü bitiririm. Allah'ın yardımını üzerinize olsun”.

1) Âlem-i İslâm'ı minnetdârın etti *Gayret*'in
Tâ ebed tezkîre şâyandır şu ulvî himmetin

2) Yek-zebân-ı iftihârız zâtını takdîsde
Hak bilir hayrânıyız fikrindeki kudsîyyetin

3) Âferîn ey kıble-i erbâb-ı irfân âferîn
Oldu âlem feyz-yâb-ı hâme-i zî-kudretin

4) Çok zamanlar müstefid-i fazlın olsun ârifân
Dâimâ takdîr edilsin böyle hüsn-i hizmetin

5) An-samîmü'l-kalb tebrîk eyliyorlar *Gayret*'i
İ'tılâ-yı şânına ikdâm edenler milletin.

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

1) *Gayret*'in İslam âlemini minnettar etti; yüce himmetin ebediyete kadar anılmaya lâyıktır.

2) Zatını ululamada tek dil olmakla iftihar ederiz; Hak bilir, fikrindeki kutsiyetin hayranıyız.

3) Aferin, ey irfan ehlinin kıblesi aferin; dünya kudretli kalemin vasıtasıyla feyiz buldu.

4) Ârifler, faziletinden çok zaman faydalansın; böyle güzel hizmetin daima takdir edilsin.

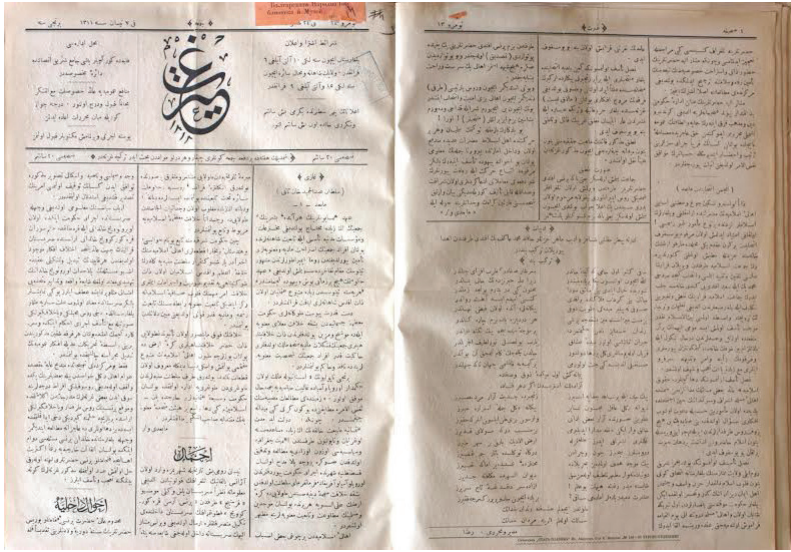
5) Milletin şanını yükseltmeye çalışanlar, *Gayret*'i, samimi bir kalple tebrik eyliyorlar.

Gayret, Mehmet Âkif'ten vakit buldukça dergiye çalışmalarını göndermesini istemiştir:

“Yalnız ism-i âlîlerini tanımak şerefîyle mübâhî olduğumuz mûmâileyh hâfız Âkif Beyefendi hazretlerinin gazete-i âcizimiz hakkında ibzâl buyurdıkları şu lutf u iltifâta min-gayr-i had sûret-i mahsûsada arz-ı teşekkür eder ve ara sıra ihtilâs-ı vakt buyurdukça âsâr-ı ber-güzîde-i edebiyyesiyle tezyîn-i sûtûn-ı mefharetimiz hususunda inâyet-i aliyyelerini temenni eyleriz”.

Günümüz diliyle:

“Yalnız yüce isimlerini tanımak şerefiyle övündüğümüz adı geçen hafız Âkif Beyefendi hazretlerinin aciz gazetemiz hakkında bol bol buyurdıkları şu lutuf ve iltifatlara haddim olmaya vakit buldukça seçkin edebiyat eserleriyle övünç sütunlarımızı süsleme hususunda büyük yardımlarını temenni eyleriz”.

Terkib-i Bend,

Gayret Gazetesi, nr. 13, 31 Mart 1311/12 Nisan 1895, s. 4

Mehmet Akif, anlaşıldığına göre, Edirne’deyken yazdığı şiirlerinden bazılarını Gayret gazetesine göndermiştir. Onlardan

yarım kalmış bir terkîb-i bend ile bir gazelin neşri tespit edilmiştir. *Gayret* gazetesinin koleksiyonuna ulaşıldığında bu sayının artacağını düşünüyoruz. Gazete bu iki şiiri birer takdim cümlesiyle neşretmiştir:

Edirne baytar müfettişi şâir ve edîb-i mâhir (maharetli edip) izzetlû hâfız Mehmed Âkif Beyefendi tarafından ihdâ (hediye) buyurulan terkîb-i benddir:

Terkîb-i Bend

1) Sâkî getir ol câmı ki âyîne-i cândır
Ser-şâr-1 safâdır tarab-efzâ-1 cândır

2) Allah için olsun bana bir bâde yetiştir
Zîra dıl-1 hayret-zedenin hâli yamandır

3) Şûrîde-hayal etti beni sâik-i sevdâ
Mecnûn gibi derbederim bunca zamandır

4) Cânân beni girdâb-1 felâkette bıraktı
Keştî-i ümmîdim ise âheste revândır

5) Sûfi ne bilir meydeki ulviyet-i zevki
Bîgânelere anda olan feyz nihândır

6) Rindân-1 Hudâyız nazar-1 hikmetimizde
Bir mevce-i meyde nice bin nükte

7) Hayrân-1 temâşâsı olur dîde-i uşşâk
Yâ Râb, bu nasıl nûr-1 latîfî'l-cereyândır

8) Kurbân olayım sâgarı gel bir daha doldur
Cândan geçecek kâm alacak ân bu ândır

9) Müstakbeli endîşe gibi cinnet olur mu
Bir kimseye kalmış mı cihân tâ ki cihândır

10) Peymâne-keş ol meygede-i zevk ü safâda
Âzâdelik istersen eğer dehr-i fenâda

11) Bin cân ile şâhid-i cezzâba esîriz
Zencîrde ciddiyet arar merd-i basîriz

12) Dîvâne değil âkil-i mecnûn-nümâyız
Bîgâne değil cümle-i esrâra habîriz

13) Ulviyyeti sûrette arar bazı edânî
Varsın bizi zanneylesin anlar ki hakîriz

14) Hâlik var iken halka müdâra edilir mi?
Biz müntesib-i dergeh-i Mevlâ-yı Kadîriz

15) Âlemleri işrâk ederiz tal'atımızla
Arzu'l-edebin bârıkıyız mihr-i münîriz

16) Dervişleriz bî-haberiz çün ü çerâdan
Dergâh-ı tevekkülde yatar cemm-i gafîriz

17) Bin mevce hedef olmadayız bahr-i belâda
Mihnet-zede, gam-dîdeyiz ammâki habîriz

18)Şâyeste midir raġbete heyhât bu âlem!
Âzâde-ser-i daġdaġa-1 tâc-1 serîriz

19)İşret demidir bâdeler âmâdemi sâkî?
Bir bâde içün can veririz gerçi fakîriz

20) Doldur içelim aşkına rindân-ı Hudâ'nın
Sâlik olalım irsine merdân-ı Hudâ'nın

Gayret, nr. 13, (Filibe) 31 Mart 1311/ 12 Nisan 1895, s. 4.

21) Merdim diyen efsürdeleri er mi sanırsın
Emvât ile ahyâyı berâber mi sanırsın

22) Cânân diye aklın gidiyor ey deli âşık
Kurbân olayım sen bunu dilber mi sanırsın

23) Kârın mı senin atla yarış eylemek ey har
Sen kendini ey tilki Gazanfer mi sanırsın

24) Hem-nâm-ı Alî olsa da bir fâide yoktur
Her askeri Haydar gibi safder mi sanırsın

25) Her gördüğün âdemden edersin kerem ümmîd
Feryâdına on pâre verirler mi sanırsın

26) Sen kendine rahm eylemiyorsun a günehkâr!
Allâh aceb merhamet eyler mi sanırsın

27) Takbîl edemem dâmenini doğrusu öyle
Mîrim beni pâyindeki çâker mi sanırsın

28) İnsanlığa insandaki fazîlettir olan dâl
Fazl ehlini âlemde muhakkar mı sanırsın

29) Ey mukbil-i gâfil ne içindir bu gurûrun
İkbâl-i bekâ feyzine mazhar mı sanırsın

30) Çün geçmeyecek sen dahi terk eyleyeceksin
Dünyâyı sebât eyleyecek yer mi sanırsın

31) İkbâli de idbârı da kalp akçeye değmez
Rahat yaşar ol kimse ki dünyaya baş eğmez

Mâbadi var

Gayret, nr. 14, (Filibe) 7 Nisan 1311/19 Nisan 1895, s. 4.

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

1) Sâki, hayatın aynası olan o kadehi getir; ağzına kadar sefa doludur; o,cennetlerin neşesini arttırandır.

2) Allah için olsun bana bir bâde yetiştir; zira hayret kenarına düşenin hali yamandır.

3) Sevdaya yönelmek, beni hayal perişanı etti; bunca zaman Mecnun gibi derbederim.

4) Sevgili beni felaket girdabında bıraktı; umut gemisi ise yavaş ilerlemektedir.

5) Sofu, meydeki yüce zevki ne bilir? Onda olan zevk yabancılara gizlidir.

6) Hikmetli görüşümüze göre Huda'nın rintleriyiz; bir mey damlasında nice bin nükte vardır.

7) Âşıkların gözü onun temaşasına hayran olur; ya Rab, bu nasıl güzel akışı olan bir nurdur.

8) Kurban olayım, gel kadehi bir daha doldur; candan geçecek, kâm alacak an bu andır.

9) Geleceği düşünmek gibi bir cinnet olur mu? Cihan, cihan olalı bir kimseye kalmış mıdır?

10) Fani dünyada özgürlük istersen, zevk ve sefa meyhanesinde içki içen ol.

11) Bin can ile çok çekici güzele esiriz; zincirde ciddiyet arayan anlayışlı insanlarız.

12) Divane değil, delilik gösteren akıllıyız; ilgisiz değil, sırların bütününden haberdarız.

13) Bazı alçak (kimseler), yüceliği surette arar; biz ki (zaten) hakiriz, varsın bizi zemmeylesinler.

14) Hâlik varken halka müdara edilir mi? Biz Kadîr Mevlâ'mızın dergâhının müntesipleriyiz.

15) Parlaklığımızla âlemleri ışıklandırırız; edep ülkesinin parıldayanıyız, ışık saçan güneşiz.

16) Nasıl ve niçinden habersiz dervişleriz; tevekkül dergâhında yatar insan topluluğuyuz.

17) Bela denizinde bin dalgaya hedef olmadayız; mihnete düşmüş, gam görmüş, ama (yine de) haberliyiz.

18) Bu âlem, heyhât, rağbete lâyıktır mıdır? Başımız taht kavgasından kurtulmuştur.

19) İçki zamanıdır, sâki, badeler hazır mıdır? Gerçi fakiriz, ama bir bade için can veririz.

20) Doldur, Huda'nın rindlerinin aşkına içelim, Huda'nın rindlerinin yoluna gidelim.

21) Merdim, diyen duygusuzları er mi sanırsın? Ölüler ile dirileri beraber mi sanırsın?

22) Ey deli âşık, sevgili diye aklın gidiyor; kurban olayım, sen bunu dilber mi sanırsın?

23) Ey eşek, atla yarış eylemek senin işin mi? Ey tilki, sen kendini gazanfer mi sanırsın?

24) Ali'nin adaşı olsa da bir fayda yoktur; her askeri, Haydar gibi düşman saflarını yaran yiğit mi sanırsın?

25) Her gördüğün adamdan kerem umut edersin; feryadına on para verirler mi sanırsın?

26) Sen kendine acımıyorsun a günahkâr; Allah (sana) acaba merhamet eyler mi sanırsın?

27) Doğrusu eteğini öyle öpemem; beyim, beni kapındaki köle mi sanırsın?

28) İnsanlığa insandaki fazilet işaret eder, fazilet ehlini dünyada hakarete uğramış mı sanırsın?

29) Ey gafil ikballi, bu gururun ne içindir? İkbali, beka feyzine sahip mi sanırsın?

30) (Dünya) geçmeyecek, sen dahi (onu) terk eyleyeceksin; dünyayı sebat eyleyecek yer mi sanırsın?

31) Talihi de, talihsizliği de kalp akçeye değmez; dünyaya baş eğmeyen insan rahat yaşar.

Şâir-i nüzhet-perver ve edîb-i fetânet-güster izzetlû hâfız Mehmed Âkif Beyefendi tarafından ihdâ buyurulmuştur (Neşe veren şair ve anlayış yayan edip izzetli hâfız Mehmet Âkif Beyefendi tarafından hediye buyurulmuştur):

Ser-i Bâlin-i Cânânda

- 1) İsterse gönül dâğ-ı tahassür ile yansın
Râhat bırakın sevdiğimi uykuya kansın
- 2) Varsın uyusun değmeyin ol şîr-i jiyâna!
Yok çeşm-i terimden yine kanlar mı boşansın
- 3) Bir nûr-ı semâvî mütecellî iken, Allah!
İnsan şu güzel çehreyi bilmem ki ne sansın
- 4) Ben mest-i harâbım bana levm eyleyen âdem
Gîsû-yi perîşânına baksın da utansın
- 5) Ey cân-ı belâ-cû ne içindir halecânın
İster misin ol âfet-i cân şimdi uyansın
- 6) Ey kalb! Yetişmez mi kes artık darabâtın
Darben dahi sabrım gibi pâyâne dayansın
- 7) Ey merdüm-i dîdem uyu sen Âkif'e bakma
İsterse gönül dâğ-ı tahassür ile yansın.

Gayret, nr 16, 21 Nisan 1311/3 Mayıs 1895, s. 4.

(Âlim Kahraman, Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu, İlmî Araştırmalar, nr. 6, İstanbul 1998, s. 345 – 353).

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

Sevgilinin Başıucunda / Sevigili → Vatandır.

1) Gönül isterse hasret ateşiyle yansın; sevdiğimi rahat bırakın, uykuya kansın.

2) Varsın uyusun, o kükremiş arslana değmeyin; yok, ıslak gözümde yine kanlar mı boşansın?

3) Semavî bir nur görünürken, Allah(ım), insan şu güzel çehreyi bilmem ki ne sansın!

4) Ben harap olmuş bir sarhoşum, beni ayıplayan adam, perişan kılığına baksın da utansın.

5) Ey bela arayan can, çırpınman ne içindir? İster misin o can belası sevgili şimdi uyansın?

6) Ey kalp, vuruşların yetişmez mi? Artık kes, vuruşun dahi sabrım gibi sınıra dayansın.

7) Ey gözbebeğim, sen uyu Âkif'e bakma; gönül isterse ayrılık ateşiyle yansın.

Bu şiir, günümüz alfabesiyle daha önce basılmıştır:

İsmail Hakkı Tevfik Okday, *Bulgaristan'da Türk Basını*, (İstanbul) 1953, s. 85-86.

Okday, şiirin sonuna şu notu düşmüştür: “Âkif, bu gazelini yazarken Osmanlı İmparatorluğu içten ve dıştan çöküntü halindeydi. Gazelinin başına koyduğu “Cânanın Başıucunda”ki “cânan”, ölüm halinde bulunan vatandı”.

B) Edirne ve Çevresinden Bahseden Şiirler

Mehmet Akif 1896 yılının mayıs ayı başlarında Edirne'den ayrıldıktan sonra İstanbul, İzmir ve başta Adana olmak üzere bazı doğu vilâyetlerine de gitmiş ve hayvan hastalıklarının ıslahıyla ilgili görevlerde bulunmuştur. Bu zahmetli seyahatler yüzünden olacak 1897 yılında herhangi bir neşriyatına rastlayamıyoruz. 1898 yılında *Resimli Gazete* ile *Servet-i Fünûn* mecmualarında 21 çalışması çıkmıştır³⁴. Biraz da II. Abdülhamid'in uyguladığı sıkı sansür yüzünden Mehmet Akif, Aralık 1898'den Ağustos 1908 yılına kadar yaklaşık on yıl susmuştur. Bu süre içinde herhangi bir neşriyatı, bugünkü tespitlerimize göre, yoktur. Bu arada Mehmet Akif, Tophâne-i Âmire Veznedârı Mehmet Emin Bey'in kızı İsmet Hanımla, Edirne'n ayrıldıktan çok sonra, 1898 yılında İstanbul'da evlenmiş ve bu evlilikten Cemile, Feride, Suad, İbrahim Naim, Emin ve Tahir adlarında altı çocukları dünyaya gelmiştir.

Mehmet Akif, II. Meşrutiyet'in ilân edilmesi (10 Temmuz 1324/23 Temmuz1908) ve hemen sonraki gün basından sansürün kaldırılması üzerine yoğun bir neşriyat faaliyetine girmiştir. *Sırat-ı Müstakîm* ve *Sebilü'r- Reşad* mecmualarında şiir, deneme ve tercümeleleri yayımlanır. Bu yayımlar devam ederken yakın çağ Türk siyaset tarihinin önemli olayları yaşanır. 31 Mart Vak'ası (13 Nisan 1909), II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi (27 Nisan 1909), bazı Balkan ülkelerinin Osmanlı Devleti'nden fiilen ayrılmaları, hepsinden önemlisi Balkan Savaşı (8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913)'nda Osmanlı ordusunun yenilmesi üzerine kaybedilen Balkan topraklarından Anado-

---

34 Duymaz, (1986), s. 228-229.

lu'ya doğru bitmek tükenmek bilmeyen göç faciasının yaşanmaya başlanması bunların başlıcalarıdır. Bu yıllar, vaktiyle bir cihan devleti kurmuş Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarıdır. Bu yıllarda yenilgi, göç, acı ve hepsinden ağır olanı Türk insanının onurunun kırılışı yaşanır... Hele kısa bir süreliğine de olsa Edirne'nin Bulgarların eline geçmesi (26 Mart - 21 Temmuz 1913) dayanılmaz acıların yaşanmasına sebep olmuştur.

Sorumluluk duygusuna sahip olan her Türk aydını gibi, Mehmet Akif de eserlerinde bu olaylara temas etmiş ve *Fatih Kürsüsü'nde* adlı şiirinde Edirne'nin bu acılarını paylaşmıştır³⁵.

Mehmet Akif'in şiirleri, *Safahat* adlı kitapta toplanmıştır. *Safahat*, yedi kitaptan oluşan bir bütündür. *Safahat'ı oluşturan yedi şiir kitabını şöyle sıralayabiliriz:*

- 1) Safahat, 44 şiir,
- 2) Süleymaniye Kürsüsünde, 1 şiir,
- 3) Hakk'ın Sesleri, 10 şiir,
- 4) Fatih Kürsüsünde, 2 şiir
- 5) Hatıralar, 10 şiir,
- 6) Asım, 1 şiir,
- 7) Gölgeler, 41 şiir.

---

35 “Fatih Kürsüsünde”, önce *Sebilü'r-Reşad* mecmuasında 28 tefrika halinde basılmıştır: *Sebilü'r- Reşad*, c.10, nr. 252, 5 Şaban 1331/27 Haziran 1329/ 10 Temmuz 1913 – c.12, nr. 306, 27 Şaban 1332/10 Temmuz 1330/ 23 Temmuz 1914. Aynı yıl kitap halinde basıldı: *Fatih Kürsüsü'nde*, *Sebilü'r- Reşad* Kütüphanesi Neşriyatı, aded: 23, Tevsî-i Tıbaat Matbaası, İstanbul, Ramazan 1332/1914, 102 s. Manzume daha sonra *Safahat' a* alınmıştır: “Fatih Kürsüsünde”, *Safahat*, Edisyon Kritik, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul 1987, s. 191-242.

Fatih Kürsüsünde'den

Edirne'yle alakalı şiir, *Safahat'ın dördüncü kitabını oluşturan Fatih Kürsüsünde* adlı uzun şiirdedir. Bu şiir iki bölüm halinde yazılmıştır:

- 1) *İki Arkadaş Fatih Yolunda,*
- 2) *Vaiz Kürsüde.*

Birinci bölümde iki arkadaşın İstanbul'daki Galata Köprüsü'nde vapurdan inip Eminönü, Süleymaniye, Vefa Meydanı ve Su kemerleri yoluyla Fatih Camisi'ne gelinceye kadarki konuşmaları anlatılır. Bu konuşmalarda konu sık sık tarih, sanat, din ve eğitim gibi toplumun temel meseleleri etrafında döner.

İkinci bölümde Fatih Camisi'nin kürsüsünde bir vaiz görüşürüz. Vaiz, Kur'an-ı Kerim'den bir ayetin manzum tefsirini yapmaktadır³⁶. Vaizin anlattıkları, halkı çalışmaya teşvik etmek, bazı kavramların (siyaset, kader, tevekkül, maarif, birlik) doğru açıklamalarını yapmak ve Müslümanların yaşadıkları son musibetlerin sebeplerine dikkatleri çekmek konuları etrafında döner. Devamında vaiz, halkımızın dört zümreye ayrıldığını ifade eder. Bunları, hiçbir şeyi umursamayan "avam", hayata küskün "bedbinler", Batı'yı sadece dış görünüşüyle taklit eden "münevverler" ve zevkine düşkün "sefihler" olarak sıraladıktan sonra, sözü, "sefihler" in tiyatro seyretmek zevkine getirir ve onlara tam altı sahne seyrettirir. Bu sahneler Balkan Savaşı, dolayısıyla Edirne ve çevresiyle alakalı sahnelerdir.

---

36 Kur'an-ı Kerim, Araf Suresi, ayet: 85.

Birinci sahne, Edirne Kalesi'dir:

- 1) Edirne kal'asıdır gördüğün hisâr-ı mehîb;
O zirvesinde biten simsiyâh ağaç da: Salîb!
- 2) Murâd-ı Evvel'i sırtında gezdiren tepeler,
Nasıl rûkû ediyor Ferdinand'a, bak bu sefer!
- 3) Bizim midir sanıyorsun şu yükselen Bayrak?
Çeken: Savof... Lala Şâhin değil, kuzum, iyi bak!
- 4) Edirne... İşte o İslâm'ın âhenîn sûru;
Edirne... İşte o Şark'ın cebîn-i mağrûru;
- 5) İkinci arş-ı teâlîsi Âl-i Osmân'ın;
Birinci mevki-i feyyâzı, belki, dünyânın;
- 6) Edirne... İşte o İstanbul'un demir kilidi;
Sefil ayakları altında Bulgar'ın şimdi!
- 7) Muzaffer ordusu hakkıyla intikam alıyor:
Çoluk, çocuk, kadın erkek, ne bulsa parçalıyor.
- 8) Katl-i âma da râzıyım ihtirâm olsa,
Harîm-i dîni de geçtik, harîm-i nâmûsa!
- 9) Şu dört minâreli câmi' ki yoktu hiçbir eşi;
Ki parlıyordu hilâlinde sanatın güneşi;
- 10) Salîbi sîneye çekmiş de bekliyor... Nevmîd!
Ezan sadası değil duyduğun tanîn-i medîd!

11) O şanlı ma'bedi Sultan Selîm-i mağfûrun,
Ki ihtişâmına benzerdi subh-i mahmûrun,

12) Nasıl gurûb edivermiş ki: Bir ziya, bir nûr,
O kanlı bezlerin altından olmuyor manzûr!

13) Ne sînesinde Hudâ var, ne hâtırında Nebî...
Zalâm-ı küfre gömülmüş boyunca lâşe gibi!

14) Birer mezâr-ı müebbed kesilmiş evlere bak:
Beş ayda kırk bini sönmüş ki yanmıyor tek ocak!

15) Sokak sokak dolaşan sayha: Vâpesin feryâd;
Derin derin duyulan ses: Enîn-i istimdâd.

16) Dışarda kendisi mahkûm, içerde nâmusu...
Esiri öldürüyor, bak ki, zulmün en koyusu!

EDİRNE ABİDELERİ YAZILARI

Edirne Kalesi Burçları Arasında XIX, Adır Evlerinde
(Dr. Rifat Osman)

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

1) (Şu) gördüğün heybetli kale Edirne Kalesi'dir; zirvesinde biten o simsiyah ağaç da Salîb (Haç)'dir.

2) Birinci Murat'ı sırtında gezdiren tepeler, bak, bu sefer Ferdinand'a nasıl rüku ediyor!

3) Şu yükselen bayrak bizim midir sanıyorsun? Kuzum, iyi bak! Çeken Savof... Lala Şahin değil(dir).

4) Edirne... İşte o İslâm'ın demir kalesi(dir); Edirne... İşte o Doğu'nun gururlu alınıdır).

5) (Edirne), Osmanlıların ikinci yükseliş tahtı (başkenti)dir; dünyanın belki birinci bereketli bölgesi(dir).

6) Edirne... İstanbul'un demir kilidi olan işte o (şehir), şimdi Bulgar'ın sefil ayakları altındadır³⁷.

7) Bulgar'ın galip ordusu, istediği gibi intikam alıyor; çoluk, çocuk, kadın, erkek ne bul(duy)sa parçalıyor.

8) Dinin kutsallarını da geçtik; namusun kutsallığına saygı duyulsa, bu katliâma da razıyım!

9) (Dünyada) hiçbir eşi olmayan şu dört minareli (Seli-miye) Camisi'nin hilâlinde sanatın güneşi parlıyordu.

10) (Salib'i (Haç'ı) sinesine çekmiş de bekliyor... Ümitsiz!.. Duyduğun uzayıp giden çan sesleri, (minarelerden yükselen) ezan sesi değil(dir).

11) Allah'ın bağışlamasına kavuşmuş Sultan Selim'in o şanlı mabedi, mahmur sabah (aydınlığının) ihtişamına benzerdi.

12) Bir ışık, bir aydınlık nasıl batıvermiş! O kanlı bezelerin (düşman bayraklarının) altında görünmüyor!

13) Ne sinesinde Hudâ, ne hâtırında peygamber var(dır); boyunca leş gibi küfrün karanlıklarına gömülmüş!

14) Birer ebedî mezar kesilmiş evlere bak; beş ayda kırk bini sönmüş; (şimdi) tek ocak tütmüyor.

37 Edirne'nin İstanbul'un kilidi olduğu düşüncesi, Bulgalarda da yaygındır. "1913' de Bulgarlar şehre girdiklerinde, ihtirasına sınır olmayan Çar'ları Ferdinand'ın bir sözü vardır: "- Edirne kimde ise İstanbul'a da sahip olacağının ümidinde haklıdır".Edrine elden gitti mi İstanbul da tehlikedir: Bu bir... Edirne'nin de mutlak emniyeti Batı Trakya uydurma ve dayanıksız ayırıcılığı ile koparılmış Trakya parçasının sahibi olmamızla mümkündür: Bu da iki... Politika – fikir – kalem hayatımda hep bu hakikatleri anlatmaya çalıştım". Cemal Kutay, *Mehmet Şeref Aykut*, İstanbul 1985, s. 90.

15) Sokak sokak dolaşan çığlık: Ölenlerin son feryatları(dır); derin derin duyulan ses, imdat inleyişleri(dir).

16) Dışarıda kendisi, içeride namusu mahkûm(dur); esiri öldürüyor, bak ki o, zulmün en koyusu(dur)!

Edirne Kalelerinden Biri (Dr. Rıfat Osman)

Mehmet Akif, birinci sahnede, Edirne'nin Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın eline geçmesi üzerine Bulgar bayrağının Edirne Kalesi'ne çekilmesini, Bulgar ordusunun şehirde yaptığı zulümleri, Selimiye Camisi'nin hüzünlü görünüşünü ve yaklaşık beş aylık Bulgar esareti döneminde(26 Mart – 21 Temmuz1913) Edirne'de kırk bin evin yakılıp yıkıldığını dokunaklı bir dille tasvir eder.

İkinci sahne, Meriç, Tunca ve Sarayıçi'dir:

17) Meriç'le Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler
Nedir bilir misin? Enkâz-ı târumâr-ı beşer!

18) Sarayıçi'ndeki bîçâreler ki hepsi kadın...
Kenâra vurmuş olan kısmıdır bu ecsâdın!

19) Nazarlarında sönen gözlerin sönük nazarı;
Kulaklarında civârın enîn-i muhtazarı;

20) Kucaklarında birer na'ş-ı pâre pâre defîn...
Ecelle uğraşıyor bir yığın kemik... Ne hazîn!

21) Yalın ayak, baş açık, bir paçavra sırtında;
Bu tamtakır adanın tamtakır muhîtinde;

22) Acıdan ölmeye mahkûm olan zavallıları
Sular bıraksa da Bulgar bırakmıyor dışarı!

23) Ne kurtulur, ne ölür... Derde bak, felâkete bak;
Hayat? O hakkı değildir. Ölüm? Ölüm de yasak!

Beyitlerin günümüz diliyle nesre çevrilmesi:

17) Meriç ile Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler ne-
dir, bilir misin? Darmadağınık insan cesetleri!..

18) Bu cesteler, hepsi kadın olan Sarayıçi'ndeki çaresiz-
lerin kenara vurmuş olan kısmı(dır);

19) Bakışlarında sönen gözlerin sönük bakışları, kulaklarında çevredekilerin can çekişen inlemeleri;

20) Kucaklarında birer paramparça ceset gömülü; bir yığın kemik ecele uğraşiyor... Ne hüznü!..

21) Yalınayak, baş açık, sırtında bir paçavra, bu tamtakır adanın tamtakır çevresinde;

22) Acıdan ölmeye mahkûm zavallıları, sular bıraksa da Bulgar dışarı bırakmıyor.

23) Ne kurtulur, ne ölür... Derde bak, felâkete bak; Hayat? O hakkı değildir. Ölüm? Ölüm de yasak!

Şair ikinci sahnede Edirne'nin Bulgar işgali aylarındaki Meriç, Tunca ve Sarayıçi'nin üstünde biriken bulut kümelerini gösteriyor. Bu bulut kümeleri, hepsi kadın olan Sarayıçi'ndeki çaresiz insanların kenara vurmuş cesetleridir. Bu cesetlerin çokluğu ve bir arada oluşu, gökyüzündeki kara bulutların yere inmiş birer gölgesi gibi bir görüntü oluşturmuştur...

Balkan Savaşı sırasında Bulgar Ordusu'nun 24 Ekim 1912 tarihinden itibaren Edirne önlerine gelip şehri işgal etmeye başlaması ve Çatalca'ya doğru ilerlemesi üzerine 3 Aralık 1912'de Bulgaristan ile bir mütareke imzalandı. Mütarekenin bir maddesine göre Bulgaristan Hükümeti, işgal altında tuttuğu Edirne'den tren geçirerek Çatalca önlerindeki askerlerine gıda ve her türlü harp malzemesini sevkedebilecek, fakat İstanbul Hükümeti Edirne'yi savunan Şükrü Paşa'ya hiçbir yardım gönderemeyecekti!. Bu madde, çok geçmeden Edirne'nin

düşmesine ve insanlık tarihine geçecek bir olayın yaşanmasına sebep oldu: “Edirne, yiyecek sıkıntısından son derece muztarıptı. Bütün otlar, kökler, hattâ fareler yenmişti...”

Türk esirler (Cengiz Bulut Arşivi)
Balkan Savaşı'nda Edirne Bulgar Ordusu işgalindeyken Sarayıçi'nde aç bırakılan Türk esirler ağaç kabuklarını yemek zorunda kalmışlardır!..

Üçüncü sahne, Arda'dır:

24) Nedir şu karşiki vâdîyi bir alev bürüyor;
Fakat yılan gibi yerlerde kıvranıp yürüyor?

25) Nedir mi? Kükremesinden de bellidir: Arda...
Ya imtidâd-ı mehîbince yükselen her ada?

26) Mezâr-ı sâbîhi binlerce gövdenin, kafanın!
Bu kıpkızıl derenin reng-i âteşini, sakın,

27) Şafak bulutlarının zilli olmasın?
- Heyhât!

28) Sevâhilinde onun söndürdüğü öyle hayat:
Ki aktı sel gibi aylarca hûn-i mazlûmu!

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

24) Nedir? Şu karşiki vadiyi bir alev bürüyor; fakat yılan gibi yerlerde kıvrılıp yürüyor.

25) Nedir mi? Kükremesinden de bellidir: Arda... Ya heybetle akarken (üzerinde) yükselen her ada?

26) Binlerce gövdenin, kafanın yüzen mezarı, bu kıpkızıl derenin ateşe benzeyen rengi, sakın,

27) Şafak bulutlarının gölgesi olmasın? Ne yazık!

28) Onun sahillerinde o kadar hayat söndürüldü ki, mazlumların kanı aylarca sel gibi aktı.

Üçüncü sahnede, Arda vâdisinde yükselen alevin, yerde nehir şekline girip bir kızıl yılan gibi kıvrılarak uzayıp gitmesini tasvir ediyor. Kıpkızıl derenin ateşe benzemesi, şehitlerin sayıca çokluğundan kinayedir. Arda nehrinin üzerinde yükselen adalar, binlerce şehit gövde ve kafasının meydana getirdiği yüzer mezar yığınlarıdır.

Doktor Rıfat Osman da Balkan Savaşı yıllarındaki Edirne'nin durumunu gözlemlerine dayanarak anlatmıştır:

“Balkan Harbi'nde Edirne'ye Bulgarların duhullerinden sonra İslâm mezarlıklarında kabirlerin serpuşlarını, sütunlarını kıran Hıristiyanları bu cinayetlerini icra ederler iken gördük. Hıristiyan mahallelerine civar mezarlıklarımızın manzaraları bu sözümüzün şahididir. Son Rus istilasında yerli Hıristiyanların taşkınlıklarını, o kara günlerde Edirne'de yaşayanlardan iştikçe mübalağaya atfettiğimiz zamanlar oldu. Vakta ki 1913 senesinin 26'ıncı günü Kale'nin sukutunda Hadım Ağa yolu tarafından giren Bulgar Miralay Markolef'in süvarileri Türklerin feslerini kılıçlarıyla düşürmek için tamiri kabil olmayan kazalar yaparak yağma edilebilecek yerleri kokularıyla anlayacak imiş gibi hayvanlarının üzerinde başlarını ileri uzatarak dolaşmaya başladılar. İsa dirildi!Diye sokaklara dökülen yerli Hıristiyanlar on gün evvel Vali Halil Bey'in odasında: “Allah etmesin, düşman içeriye girse dahi Rumlar beş asırlık devletlerine yine sadık kalacaklardır” diyen Rum metropoliti Poliharyus'u tekzip edercesine ilk buhranlı saatlerde günahsız

Türkler aleyhine ne yapmak mümkün ise yapmaya başladılar. Kapılara istavroz yapmaktan mor mürekkeplere, çivit boyalarına bulanmamış Hıristiyan parmağı kalmadı. 1325 – 1327 (1909 – 1911) senelerinde Türklerin ianeleriyle İslâm cemaatinin Kıyak mezarlıklarına yaptırdığı güzel duvarların on beş gün sonra taşları kaldı. 1295 (1879)’deki tahripkârların veled veya hafitleri, ahlâkî verasetlerini ispat ederek bu cinayetleri yazarların sözlerindeki doğruluğa şahadet ettiler” (Tosyavizade, s. 141- 142).

Dördüncü sahne Gümülcine’dir:

29) - Bu kanlı perde nedir?

- Hangi kanlı perde, şu mu?

30) Gümülcine’yle havâlisidir ki, bir canavar
Bu mel’anetleri yapmaz – Meğerki Bulgarlar! –

31) Ne ihtiyar seçiyor, bak, ne kimsesiz tanıyor;
Beş altı günde otuz bin adam boğazlanıyor!

32) Pomakların deşilip süngülerle vicdânı;
Alınmak isteniyor tâ içinden imânı!

33) Birer birer oluyor ırzı, mâlı, yurdu heder...
Gidince hepsi elinden: “Ya Bulgar ol, ya geber!”

34) Şu, göğsü baltaların en körüyle parçalanana,
Şu, beyni taşların altında uğrayıp kafadan,

35) Karın, çamurların üstünde, inleyen canlar;
Şu, bir yığın kömür olmuş, kül olmuş insanlar;

36) Ki gazlı bezle, o olmazsa yağlı katranla
Yakıldı Bulgar'a Şâyeste bir soğuk kanla;

37) "Salıbe secdeye varmak Hudâ'ya isyandır".
Deyip Hudâ'sına kurbân olan Őehîdândır.

38) "Ya Bulgar ol, ya geber!" sâde hâinin dediği...
Tanassur etmeye koyvermiyor ahâliyi,

39) Bahânesiyle imâm görmüyor mu, çıldırarak,
Kuduzca saldırıyor intikam için ite bak!

40) Sarıklarından asılmışların hesâbı mı var?
YetiŐmiyor gibi yer, bir de gökyüzünde mezar!

41) Siz ey başındaki destârı etmeyip de fedâ,
Onunla âlem-i lâhûta yükselen Şühedâ!

42) Ne mutlu sizlere: Dünyada çok ölüm gördüm;
Tahattur etmiyorum böyle kahraman bir ölüm.

43) Cihanda Habl-i İlâhî'ye i'tisâma, sizin
Şu kahramanlığınızdır yegâne levh-i güzîn!

44) Siz, ey vücûduna elvermeyip de hâk-i mezar,
Nesîm-i sâfa gömülmüş ricâl-i berhurdâr!

45) Biz almasak bile a'dâdan intikâmınızı;
Hudâ ki defter-i ebrâra yazdı nâmınızı,

46) Günün birinde şu dağlardan indirir elbet,
O intikâmı alır kanlı canlı bir millet!

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

29) Bu kanlı perde nedir? Hangi kanlı perde şu mu?

30) Gümülcine ile çevresidir, bir canavar bu lanetli zulümleri yapmaz, meğer ki Bulgarlar!

31) Bak, ne ihtiyar seçiyor, ne kimsesiz tanıyor; beş altı günde otuz bin adam boğazlanıyor!

32) Pomakların vicdanı süngülerle deşilip tâ içinden imanını alınmak isteniyor!

33) Irzı, malı, yurdu birer birer yok ediliyor; hepsi elinden gidince: “Ya Bulgar ol, ya geber!”

34) Şu, baltaların en körüyle parçalanan, şu, beyni taşların altında uğrayıp kafadan,

35) Karın, çamurların üstünde inleyen canlar, şu, bir yığın kömür olmuş, kül olmuş insanlar;

36) Bulgar'a yakışıır bir soğukkanlılıkla gazlı bezle, o olmazsa yağlı katranla yakıldı.

37) Salıf'ıe (Haç'a) secdeye varmak Allah'a isyandır, di-yen o insanlar, Allah'ına kendilerini kurban eden şehitlerdir.

38) Hainin sadece dediği: "Ya Bulgar ol, ya geber!" ... Halkı Hıristiyan etmeye engel oluyor,

39) Bahanesiyle imam görür görmez çıldırarak intikam almak için kuduzca saldırıyor, ite bak!

40) Sarıklarından asılmış (imamların) hesabı mı var? Yer yetişmiyormuş gibi, bir de gökyüzünde mezar!

41) Siz ey başındaki sarığı feda etmeyip de onunla ma-nevi âleme yükselen şehitler!

42) Ne mutlu sizlere: Dünyada çok ölüm gördüm, böyle kahraman bir ölüm hatırlamıyorum.

43) Dünyada Allah'ın ipine sımsıkı sarılmaya, en güzel örnek tablo, şu kahramanca ölümünüzdür.

44) Siz ey vücuduna bir mezar toprağı bile bulamayıp da tertemiz rüzgârlara gömülmüş bahtiyar şehitler!

45) Biz düşmandan intikamınızı almasak bile, Allah, adınızı iyiler defterine yazdı.

46) Günün birinde şu dağlardan o intikamı alacak kanlı canlı bir millet elbet indirir!

Bu sahnede oynanan facianın kahramanları Bulgarlardır. Gümülcine ve çevresindeki zulümleri, bir canavar bile yapmaz; onları ancak bir Bulgar yapabilir. Beş altı günde otuz bin Müslüman öldürülmüştür. Daha da korkunç olamı, kalperinde-

ki imanı almak için Pomakların göğüslerinin süngülerle deşilmesidir. Onlara iki seçenek bırakılmıştır: Ya Bulgar olmak, ya gebermek. En kör baltalarla vücutları doğranan, kafaları gövdelerinden ayrılan, karın, çamurların üstünde inleyen ve bir yığın kömür haline gelmiş insanlar, Bulgar'a yakışır bir soğukkanlılıkla gazlı bezler, o olmazsa yağlı katranla yakılmıştır.

Haç'a secdeye varmak, Allah'a isyandır, diyen Müslümanlar, kendilerini Allah'a kurban eden şehitlerdir. Halkın Hıristiyan olmasına engel oluyorlar diyerek bir imam görür görmez üzerine kuduzca saldıran itler, imamları sarıklarından asmışlardır. Böylelikle yeryüzü yetmiyormuş gibi, gökyüzünde de mezar yapmışlardır!.. Dünyada en güzel ölüm, sarığından asılarak gelen ölümdür. Bu tür ölümler, Allah'ın dinine sınımsız sarılmanın en güzel bir tablosudur. Biz intikamınızı almsak da Allah, adınızı iyiler defterine yazmıştır. Allah, o intikamı alacak kanlı canlı bir milleti ilerde elbet indirir...

Beşinci sahne Kosova'dır.

47) Nedir uzakta nümâyân olan şu ıssız ova?
Ki pek hazîn duruyor?

- Bilmiyor musun? Kosova!

48) Nasıl bilirdin! Evet, bilmesen de hakkın var:
Bırakmamış ki taş üstünde taş, kuduz canavar!

49) Yol uğratıp da bu sahrâdan önce geçmişsen;
Görür müsün, bakalım bir nişâne geçmişten?

50) Ne olmuş onca mefâhir? Ne olmuş onca diyâr?
Nasıl da bitmiş o saymakla bitmeyen âsâr?

51) O, Yıldırım gibi sâhib-kıranların, ebedî
Sadâ-yı kahrı fezâsında çınlayan vâdî,

52) Bir ikilâb ile, yâ Rab, nasıl harâb olmuş?
Ki çırpınıp duruyor her taşında bin baykuş!

53) Murâd-ı Evvel'i koynunda saklayan toprak,
Kimin ayakları altında inliyor, hele bak!

54) Kimin elinde bıraktık... Kimin emânetini!
O Pâdişâh-ı Şehîd'in huzûr-ı heybetini,

55) Sonunda çiğneyecek miydi Sırb'ın orduları,
İçip içip gelerek önlerinde bandoları?

56) Sen ey şehîd-i muazzam ki rûh-i feyyâzın
Duyar, neler çekiyor yerde kalmış enkâzın;

57) O rûhtan bize bir nefha olsun indiriver...
Ki başka türlü uyanmaz bu gördüğün ölüler!..

58) Nedir şu karşında birçok karaltılar yürüyor?
Muzaffer ordu ahâliyi şimdi öldürüyor.

59) Nüfûs-i Müslime çokmuş da gayr-i Müslime'den,
İdâre müşkil olurmuş tevâzün eylemeden.

60) Demek tevâzün içindir bu Müslüman kesmek;
O hâsıl oldu mu artık adam kesilmeyecek!

61) Tevâzün olmadı besbelli: Her taraf yanıyor;
Odun kıyar gibi binlerce sine doğranıyor!

62) Ne reng-i muzlime girmiş o yemyeşil Kosova!
Şimâle doğru bütün Prizren, İpek, Yakova,

63) Fezâ-yı mahşere dönmüş girîv-i mâtemden...
Hem öyle arsa-i mahşer ki: Yok şefâ'at eden!

64) Ne bir yaşındaki ma'sûm için beşikte hayât;
Ne seksenindeki mazlûm için eşikte necât:

65) O, baltalarla kesiktir; bu, süngülerle delik...
Öbek öbek duruyor pıhtı pıhtı kanla kemik!

66) Bütün yıkılmış ocak, başka şey değil görünen;
Yüz elli bin bu kadar hânümânı buldu sönen!

67) Siz, ey bu yangını ihzâr eden beş altı sefil,
Ki ettiniz bizi Hırvat'la Sırb'a karşı rezîl!

68) Neden hükûmete Kur'an'la bağlı Arnavud'u³⁸
Ayırdınız da harâb ettiniz bütün yurdu?

69) Nasılmış, anlayınız iddiâ-yı kavmiyyet?
Ne yolda mahvoluyormuş bakın ki bir millet!

---

38 *Sebîlü'r-Reşâd*: hükûmete: Halîfe'ye.

70) Siz, ey bu zehri en evvel kusan beyinsizler!
Kaçıp da kurtuluruz sandınız... Fakat ne gezer!

71) Bugün belânızı bulmuş değilseniz, mutlak,
Yarınki sâikalar beyninizde patlayacak!

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

47) Uzakta görünen şu ıssız ova nedir? Pek hüznünlü duruyor. Bilmiyor musun? Kosova!

48) Nasıl bilirdin? Evet bilmesen de hakkın var: Kuduz canavar, taş üstünde taş bırakmamış ki...

49) Yolunu uğratıp da bu sahradan (daha) önce geçmişsen, bakalım geçmişten bir belirti görür müsün?

50) Ne olmuş onca övünç veren eserler? Ne olmuş onca diyar? Nasıl da bitmiş o saymakla bitmeyen eserler!

51) O, Yıldırım (Bayezit) gibi cihangir padişahların kahredici sesinin fezasında ebedî çınladığı vâdi,

52) Yâ Rab, bir inkılâp ile nasıl harap olmuş? (Şimdi) bin baykuş her taşında çırpınıp duruyor!

53) I. Murat'ı koynunda saklayan toprak, hele bak, kimin ayakları altında inliyor!

54) Kimin emanetini, kimin elinde bıraktık? O şehit padişahın heybetli mezarını,

55) Sırp orduları sonunda çiğneyecek miydi? Önlerinde bandoları içip içip gelerek,

56) Sen ey muazzam şehit, feyizli ruhun yerde kalmış enkazının neler çektiğini duyar.

57) O ruhtan bize bir esinti olsun indiriver; (yoksa) bu gördüğün ölüler başka türlü uyanmaz!

58) Nedir şu karşında birçok karaltılar yürüyor? Zafer kazanmış Bulgar ordusu, halkı şimdi öldürüyor.

59) Müslüman nüfus, Hıristiyan nüfustan çokmuş da dengelemeden idare etmek zormuş.

60) Demek ki bu Müslümanları kesmek, dengelemek içindir; o sağlandı mı artık adam kesilmeyecek.

61) Besbelli denge sağlanmadı; her taraf yanıyor; odun kıyar gibi binlerce insan doğranıyor!

62) O yemyeşil Kosova, ne karanlık renge girmiş! Kuze-ye doğru bütün Pirzeren, İpek, Yakova,

63) Matem feryatlarından mahşer (gününün) semasına dönmüş; hem öyle bir mahşer alanı ki, yardım eden yok(tur)!

64) Ne bir yaşındaki masum için beşikte hayat, ne sekse- nindeki mazlum için eşikte kurtuluş (vardır)!.

65) Bu, süngülerle delik, o, baltalarla kesiktir; pıhtı pıhtı kanla kemik öbek öbek duruyor.

66) Bütün ocaklar yıkılmış, görünen başka şey değil, sö- nen bu kadar ocak yüz elli bini buldu.

67) Siz ey bu yangını hazırlayan beş altı sefil, bizi Hırvat ile Sırp'a rezil ettiniz.

68) Hükümete (Halife'ye) Kur'an'la bağlı Arnavut'u neden ayırdınız da bütün yurdu harap ettiniz?

69) Kavmiyet (ırkçılık) iddiasında bulunmak nasılmış anlayınız. Bakın bir millet ne yolda yok oluyormuş!

70) Siz, ey bu zehiri en evvel kusan beyinsizler! Kaçıp da kurtuluruz sandınız... Fakat ne gezer!

71) Bugün belânızı bulmuş değilseniz, yarınki yıldırımlar mutlaka beyninizde patlayacak.

Beşinci sahnede, Kosova ve Arnavutluk'un geçmişi ile Balkan Savaşı yıllarındaki durumunu karşılaştırır. Karşılaştırma geçmişte onca övünç veren eserlerin şimdi ne oldukları sorusuyla başlar. Fezasında cihangir padişah Yıldırım Bayezit'in (1389 – 1403) sesinin yankılandığı Kosova vadisinde, şimdi her taşın üstünde bir baykuşun çırpınışları duyuluyor. I. Murat'ın heybetli mezarını (1362 – 1389) şimdi Sırp orduları çiğniyor. Şair, onun ruhundan bir esinti indirmesini istiyor. Bu insanların başka türlü uyanmaları mümkün değildir. Müslüman nüfusu, Hıristiyan nüfusundan çok olduğu için idare etmek zormuş; kolay idare etmek için ikisi eşit olması gerekiyormuş, bu sebeple Müslümanları keserek öldürmek lazımmış...

Kosova vadisi kuzeye doğru Prizren, İpek ve Yakova mahşer gününe dönmüş... Ne beşikteki masuma, ne seksenindeki yaşlıya kurtuluş umudu... Ocağı söndürülen ailelerin sayısı yüz elli bini bulmuştur... Şair, o yangının sebebinde de bulmuştur. O yangının sebebi, Halife'ye Kur'an-ı Kerimle bağlı Arnavutları, kavmiyet (ırkçılık) iddiasıyla devletten ayıran üç beş sefildir. Onlar şimdi belki kaçıp kurtulacaklardır; fakat yarın adaletin güçlü pençesi mutlaka beyinlerinde patlayacaktır...

Bu sahnede oynanan facianın, insan unsurunun yanında, ikinci bir unsuru daha vardır ki o da Sırp vahşetinin sadece Türk'ün şahsına değil, ona ait dağ, taş ve sanat eserlerine varıncaya kadar her şeye yöneldiğini göstermesidir... Türklerden kalan ev, mabet ve bütün sanat eserlerini tahrip ettikleri ve "taş üstünde taş" bırakmadıkları gözler önüne serilmiştir...

Mehmet Âkif, Arnavutluk ile Kosova'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmalarının doğurduğu acılardan daha önce bastırdığı *Safahat*'ın üçüncü kitabı *Hakkın Sesleri*'nde de bahsetmişti:

“Nizar evlâdı: Yetişin ey Nizar oğulları! Yemenliler de: Yetişin ey Kahtan oğulları! Dedi mi, hemen tepelerine felâket iner; hemen Allah'ın nusreti üzerlerinden kalkar; hepsine birden de kılıç musalalt olur”.

1) Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!

2) Diriler koşmadı imdâdına, sen bâri yetiş...
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müdhiş!

3) Tek kıvılcım kabarıp öyle cehennem kustu:
Ki hemen kol kol olup sardı bütün bir yurdu.

4) O ne yangın ki: Ocak kalmadı söndürmediği
O ne tûfan ki: Yakıp yıktı bütün vâdîyi!

5) Âşinâ çehre arandım... O, meğer, hiç yokmuş...
Yalnız bir kuru çöl var ki, ne sorsan hamûş!

6) Âşinâ çehre de yok, hiçbirinin yâdı da yok;
Yakılan bunca hayatın, ecsâdı da yok!

7) Yoklasan külleri, altından emînim, ancak,
Kömür olmuş iki üç parça kemiktir çıkacak!

8) Baba! En sevgili annen, o senin öz vatanın
Olacakmıydı fedâ hırsına üç kaltabanın ?

9) Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti
Öyle bir gitti ki hem; Bir daha gelmez ebedî!

10) Ne olurdun bunu kalkıp da göreydin acaba?
“Meşhed”in beynine Haç saplanacak mıydı baba!

11) Ne felâket: Dönüversin de mesâcid ahıra,
Hırvat’ın askeri tepsin çıkıp üstünde hora!

12)Bâri bir hâtıra kalsaydı şu toprakta diri...
Yer yarılmış, yere geçmiş şühedâ türbeleri!

13) Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...
Sen misin, yoksa hayâlin mi? Vefâsız Kosova!

14) Hani binlerce mefâhirdi senin her adımın?
Hani sînende yarıp geçtiği yol “Yıldırım”ın?

15) Hani asker? Hani kalbinde yatan Şâh-ı Şehîd?
Ah o kurbân-ı zafer nerde bugün? Nerde o îyd?

16) Söyle meşhed, öpeyim secde edip toprağını:
Yok mudur sende Murad’ın iki üç damla kanı?

17) Âh Meşhed! O ne? Sâhandaki meyhâne midir?
Kandilin, görmüyorum, nerde? Şu peymâne midir?

18) Ya harîminde yatan şapkalı sarhoşlar kim?
Yoksa yanlış mı? Hayır, söyleme, Bildim... Bildim..

19) Basacak mıydı, fakat göğsüne Sırp'ın çarığı?
Serilip yerlere binlerce şehîdin sarığı,

20) Silecek miydi en alçak neferin çizmesini?
Dürtecek miydi geçen, leş gibi her limesini?

21) Ya şu üç parçalı bayrak dikilirken tepene,
Niye indirmede, kim çıktı bu halkın önüne?

22) Hani, milletlere meydan okuyan kavm-ı necîb?
Görmedim bir kişi, tek bir kişi meydanda... Garîb!

23) Hani, haysiyyetinin gölgesi çiğnense eğer;
- Olmadan üç kişinin, beş kişinin hûnu heder –

24) Kahraman gayzı yatışmaz, kanı coşkun efrâd?
İşte haysiyyet-i kavmiyye muhakkar, berbâd!

25) Hani “nâ-mahreme ben söyleyemem kızlarımın ,
Karımın ismini... Hem öldürürüm sorma sakın!”

26) Diye, tahrîr-i nüfûs istemeyen er kişiler!
Hani, göstermediler eski celâldetten eser;

27) Fuşu i'lâya koşan bir sürü nâ-mahrem öteden,
Ne selâmlık, ne harem dinlemeyip çiğnerken!

28) Hani, eykavm-i esâret-zede, muhtâriyyet?
Korkarım, şimdi nasîbin mütemâdî haybet!

29) Hani ey, unsur-ı bî-râbîta, istiklâlin?
Ebediyyen, sanırım, söndü bütün âmâlin!

30) Hani “Başkım”cılarının kurduğu yüksek hülya?
Seni yıllarca avutmuş da o mel’un rü’yâ,

31) Uyumuştun... Ya uyansaydın eder miydi tebâh,
Mülkü, birdenbire âfâka çöken kanlı sabâh?

.....
.....

33) Üç sefil ordu çevirsin o metin ordumuzu,
Bizi kovsun elimizden alarak yurdumuzu...

34) Kimsesiz âilelerden kimi gitsin bıçağa;
Kimi bin türlü fecâ’atle çekilsin kucağa...

35) Birinin hırzı heder, dîğerinin hûnu helâl...

.....

İşte, ey unsur-ı isyan, bu elîm izmihlâl,

36) Seni tahrîk eden üç beş alığın ma’rifeti!
Ya neden beklemiyordun bu rezîl âkıbeti?

37) Hani, milliyetin İslâm idi...Kavmiyyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.

38) “Arnavutluk” ne demek? Var mı Şeriat’te yeri
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!

39)Arab’ın Türk’e; Laz’ın Çerkes’e, yâhud Kürd’e;
Acem’in Çinliye rüchânı mı varmış? Nerde!

40)Müslümanlık’ta anâsır mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti tel’în ediyor peygamber.

41) En büyük düşmanıdır rûh-ı Nebî tefrikanın;
Adı batsın onu İslâm’a sokan kaltabanın!

42) Şu senin âkıbetin bin bu kadar evvel ,
Sana söylenmiş iken doğru mudur şimdi cedel?

*

43)Artık ey millet-i merhûme, sabâh oldu uyan!
Sana az geldi ezanlar, diye ötsün mü bu çan?

44)Ne Araplık, ne de Türklük kalacak aç gözünü!
Dinle Peygamber-i Zîşân’ın ilâhî sözünü.

.....
.....

45)Veriniz başbaşa; zîrâ sonu hüsrân-ı mübîn:
Ne hükûmet kalıyor ortada billâhi, ne din!

46) “Medeniyet” size çoktan beridir dış biliyor;
Evvelâ parçalanmak, sonra da yutmak diliyor.

47)Arnavutlar size ibret olacak hâlâ,
Ne bu şûrîde siyâset, ne bu fâsid da'vâ?

48)Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım, çoğunuz...
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!

49)Bunu benden duyunuz, ben ki, evet, Arnavudum...
Başka bir şey diyemem...İşte perişân yurdum!...

28 Rebûlevvel 1331/31 Şubat1328/6 Mart 1913.
Mehmet Âkif Ersoy, Ersoy, Safahat, Hazırlayan: M.
Ertuğrul Düздаğ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
İstanbul 1987, s. 171-174.

Altıncı Sahne Vardar Nehri'dir:

72) Şişip şişip gidiyorsun değil mi ey Vardar?
Ya boğduğun kadının, erkeğin hesabı mı var!

73) Mezârı olmuş iken bunca na's-ı mevvâcın,
Cenâze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcın?

74) Ne oldu yâdına her gün hutûr eden o nukûş?
Nedir bu göğsüne çökmüş sevâd-ı cûşâcûş

75) Neden kısıldı muhîtinde çağlayan nagamât?
Bir âşinâ sesi duysaydım ölmeden... Heyhât!

76) O kanlı canlı yiğitler ki: Zıll-ı bîdârı,
Koşar gezerdi senin dûş-i imtinânında;

77) O anlı şanlı gelinler ki: Nûr-ı didârı,
Uyurdu nâz ile âgûş-i mihribânında;

78) O kahraman babalar, anneler ki: Sâhilini
Dönerdi, her biri evlâdının tutup elini...

79) O gölgelerle berâber birer hayâl-i tebâh,
Birer hayâl-i defîn oldu şimdi... Öyle mi? Âh!

80) Selânik'in, Siroz'un, bak, o nâmdâr ovası,
Kimin elinde bugün, hangi haydudun yuvası?

81) Zemîni öyle boyanmış ki, hûn-i İslâm'a:
Kızıl kesâfeti çökmüş cebîn-i eyyâma!

82) Kızıl ufukların altında kıpkızıl her yer...
Kızardı, baksana dağlar, kızardı vâdîler;

83) Kızardı çehre-i dünya; kızardı rûy-i semâ;
Fakat şu mâvili bayrak kızarmıyor hâlâ!

84) Onun salındığı yerlerde bir kızıl tûfan,
Ne can bıraktı, ne îmân, ne boğmadık vicdân!

85) Minâreler serilip hâke, sustu ma'bedler;
Yıkıldı medreseler; dümdüz oldu merkadler.

86) Mesâcidin çoğu meydanda yok, kalanlar ise,
Ya gördüğün gibi meyhânedir, ya bir kilise.

87) Şehirde evlere baskın; kazada katl-i nüfûs;
Kurâda kalmadı telvîs olunmadık nâmûs!

88) Yapan da kim? Adı Osmanlı, rûhu Yunanlı,
Bu işte en mütehasıs bölük bölük kanlı!

89) “Mukaddes ordu”yu te'yîd eden bu azgınlar
Saçıp savurdular etrâfa öyle yangınlar:

90) Ki uğradıkları yerlerde tütmüyor bir ocak...
Kıyâm-ı haşre kadar, belki tütmeyip duracak!

91) Adım başında şekâvet, adım başında kıtâl;
Şenâ'atin ne kadar kanlı şekli varsa: Helâl!

92) Şu, Haç kazılmak için alnı parça parça olan;
Şu, vaftiz etmek için buzlu gölde dondurulan

93) Zavallılarla soğuklarda titreşen eytâm;
Şu, süngülerle aranmış delik deşik erhâm;

94) Şu, na'sı kanlı çarıklarla çiğnenen kızlar;
Şu, hânedânı sönenler; şu hânümansızlar;

95) Şu ümmehât-ı perîşân; şu derbeder evlâd;
Şu, saç yolan ninecikler; şu inleyen ecdâd;

96) Şu, bombalarla çöken kubbeler derûnundan;
Kemik sütunları halinde fişkırان ecsâd;

97) Şu kül yığınları altında saklı gövdeleri
Tavâf eden, o yürekler dayanmayan feryâd;

98) Tiyatrolarda görülmez, değil mi nazlı beyim?
Sıkıldın öyle mi? Dur başka sahne göstereyim:

Beyitlerin günümüz diliyle nesir cümlesine çevrilmesi:

72) Ey Vardar, şişip şişip gidiyorsun değil mi? Ya boğduğun kadının, erkeğin hesabı mı var?

73) Bunca dalga dalga cesedin mezarı olmuşken, dalgaların cenaze yutmaya hâlâ doymaz mı?

74) Her gün hafızanı (süsleyen) o nakışlar (şimdi) ne oldu? Göğsüne dalga dalga çökmüş bu siyahlıklar nedir?

75) Çevrende çağlayan nağmeler neden kısıldı? Ölmeden bir tanıdık ses duysaydım... Heyhât!

76) O kanlı, canlı yiğitlerin uykusuz gölgeleri, senin nazlı omuzlarında koşar gezerdi.

77) O anlı şanlı gelinlerin yüzlerindeki pırıltıların (akisleri) sevgi dolu kucağında naz ile uyurdu.

78) O kahraman babalar, anaların her biri, evlâdının elini tutup sahilini dolaşırdı.

79) Birer yıkılmış hayal, o gölgelerle beraber şimdi birer gömülü hayal oldu... Öyle mi? Ah!

80) Bak, Selânik'in, Siroz'un o namlı ovası, bugün kimin elinde, hangi haydudun yuvası?

81) (O namlı ovanın) zemini Müslüman kanına öyle boyanmış ki, kopkoyu kızılılığı, zamanın alnına çökmüş!

82) Her yer, kızıl ufukların altında kıpkızıl kızardı; bak-sana dağlar, vâdiler kızardı.

83) Dünyanın çehresi kızardı, gökyüzü kızardı, fakat şu mavi bayrak (Yunan bayrağı) hâlâ kızarmıyor!

84) Bir kızıl tufan, onun salındığı yerlerde ne can, ne iman, ne boğmadık can bıraktı!

85) Minareler yerlere serilip mabetler sustu; medreseler yıkıldı, mezarlar dümdüz oldu.

86) Mescitlerin çoğu meydanda yok, kalanlar ise, gördüğün gibi, ya meyhane, ya bir kilise(dir).

87) Şehirlerde evlere baskın (yapıldı), kazalarda insanlar öldürüldü; köylerde kirletilmedik namus kalmadı.

88) Yapan da kim? Adı Osmanlı, ruhu Yunanlı, bu işlerde en uzman olanları, bölük bölük kanlı(dır).

89) “Mukaddes Ordu”yu destekleyen bu azgınlar, etrafa öyle yangınlar saçıp savurdular,

90) (O azgınların) uğradıkları yerlerde bugün bir ocak tütmüyor; belki kıyamete kadar da tütmeyip duracak.

91) Adım başında eşkıyalık, adam başında ölüm, kötülüğün ne kadar kanlı şekli varsa: Helâl!

92) Şu, Haç kazılmak için alnı parça parça edilen, şu, vaftiz etmek için buzlu gölde dondurulan;

93) Zavallılar ile soğuklarda titreşen yetimler, şu, süngülerle delik deşik (edilerek) aranmış rahimler;

94) Şu, cesedi kanlı çarıklarla çiğnenen kızlar, şu, ailesi sönenler, şu, evsiz, barksız kalanlar;

95) Şu perişan analar, şu başıboş kalmış çocuklar; şu saç yolan ninecikler, şu inleyen babalar;

96) Şu bombalarla çöken kubbelerin içinden kemik sütunları halinde fıskıran cesetler;

97) Şu kül yığınları altında saklı gövdelerin etrafında dönen, o yürekler dayanmayan feryat;

98) Tiyatrolarda görülmez, değil mi nazlı beyim? Sıkıldım öyle mi dur başka sahne göstereyim.

Altıncı sahne Vardar nehri ve ovasıdır. Vardar nehri, Makedonya'nın Gostivar şehrinin yakınlarından çıkıp Makedonya'da 301 km., Yunanistan'da 87 km. yol aldıktan sonra Ege denizine dökülen toplam olarak 388 km. uzunluğunda bir

ادرنه دن بولغار باراغنى ايلك اينديرن
قهرمان
بروسه لى حافظ افندى
البعال
حافظ افندى البروسهوى
الذى اول من ازل البيرق البلغارى عن ادرنه

nehirdir. Sahne, şairin Vardar nehrine seslenmesiyle başlar ve onu kişileştirerek karşısına alıp dertleşmesiyle devam eder. Bu dertleşmede ona bazı sorular sorar. Suların dalga dalga bunca cesedin mezarı olmuşken, dalgaların cenaze yutmaya hâlâ doymaz mı? Göğsüne çökmüş bu sıyahlıklar nedir? Çevrende çağlayan nağmeler neden kısıldı? O kanlı, canlı yiğitler, o anlı şanlı gelinler, o kahraman babalar, analarla hayat ve neşe bulan sahillerin, ovaların şimdi birer yıkılmış hayal mi oldu? O namlı ovanın yüzeyi, bugün Müslüman kanıyla öyle boyanmış ki, kopkoyu kızılılığı sanki zamanın alnına çökmüştür... Bu kızılık, dağları, vâdileri, hattâ dünyanın çehresini bile kapladığı halde şu mavi bayrak (Yunan bayrağı) hâlâ kızarmıyor. Vardar ovasındaki cami, mescit ve medreseler

dümdüz edilmiştir; yıkılmayanlar ise ya meyhane, ya kilise yapılmıştır. Bütün bunları yapanlar, adı Osmanlı, ruhu Yunanlı olan kişilerdir. Bunların yanında yetimlerin, gebe kalmış kadınların, başıboş terk edilmiş çocukların ve bombalarla çökerilen kubbelerin altından fıskıran cesetlerin yürekler dayanmayan feryatlarından söz edilerek bu sahnede oynanan faciyanın tasviri tamamlanır.

Kuşkusuz bütün bu sahnelerin başında Edirne gelir. Mehmet Akif, Balkan Savaşı'nın o kan ve ölüm kokan günlerinde Edirne'yi merkeze alarak, şehrimizde ve civarında yaşanan facialara dair duygularını şiirin ve sanatın imkânları ölçüsünde anlatmaya çalışmış ve kıyamete kadar ibret alınacak sahneleri gözlerimizin önünde canlandırmıştır³⁹.

Mehmet Akif, Balkan Savaşı sırasında Edirne ve civarındaki sahnelerde yaşanan bütün bu faciaların sorumlularını da tespit etmiştir: O sorumlular, Osmanlı Devleti'nin içine "kavmiyyet" duygusunu sokan İttihatçılardır.

Türk Ordusu, Balkan Savaşı'nda yaklaşık dört ay Bulgar işgali altında kalan Edirne'yi, 21 Temmuz 1913 tarihinde kurtarmıştır. O gün Edirne Kalesi'nden Bulgar bayrağını indirip yerine Türk bayrağını diken Bursalı Hafız Efendi. (Arif Doğan – Cengiz Bulut Arşivi).

---

39 Balkan Savaşı sırasında Bulgarların Türklere yaptıkları zulümleri belgeleyen ve yukarıdaki sahnelerde anlatılan faciaların doğruluğunu destekleyen görsel malzemeler kısmen toplanmıştır: İlker Alp, *Bulgarian Atrocities, Documentes and Photographs*, London, 1988. Çeşitli ırk ve dinlere mensup topluluklar, Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin yönetiminde birlik ve beraberlik halinde yüzyıllarca huzur içinde yaşamışlardır. Büyük Fransız İhtilâli (1789)'nin hemen ardından Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik hareketlerinden sonra Balkanlarda acılı bir dönem başlamıştır. Justin McCarthy, On dokuzuncu yüzyıl ile yirldinci yüzyılın başlarında bu bölgede yaşayan Müslümanların maruz kaldıkları zulümleri, çeşitli arşivlerden sağladığı belge, tablo ve istatistiklerle zenginleştirdiği çalışmasında anlatmıştır: *Ölüm ve Sürgün*, Çev. Bilge Umar, İkinci Baskı, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998,s. 8-12, 59-111.

Edirne Balkan Şehitliği (Alpaslan Yalçinkaya Aerşivi)

Bir şiirin, bir şehirle ilgili olması, şüphesiz ona bir estetik değer kazandırmaz; ancak öyle şehirler vardır ki tarih, tabiat ve sanat eserlerine sahip olmak veya bütün bir milleti derinden etkileyen olayları orada yaşamak gibi sebeplerle o şehirler, bazı sanatkârların ilgi odağı haline gelmişlerdir. Cumhuriyet döneminde İstanbul, Yahya Kemal'in; Bursa, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ilgi odağı haline gelmiş şehirlerimizdir. Bu sanatkârlarımız söz konusu şehirlerimizi sanatın gücüyle dünyaya tanıtmışlardır. Edirne de böyle bir ilgiye lâyıktır. Mehmet Akif, daha Balkan Savaşı yıllarında Edirne'nin acılarını şiirine taşıyarak sanatkârlarımızın ilgi ve dikkatlerini bu şehrimize çekmeye çalışmıştır. Edirne de yeni yetişecek Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi sanatkârlarımızın ilgi ve dikkatlerini beklemeye devam etmektedir.

1900 Başlarında Edirne(Orhan Çakırlar Arşivi)

Mehmet Âkif'in Edirne'yi Son Ziyareti

Mehmet Âkif'in Edirne'ye ilgisi, gençliğinde orada bir müddet çalışmış olmaktan ileri gelen basit bir memurluk ilgisinden ibaret değildir. O, çalışma hayatının ilk yıllarında hem Edirne'yi, hem orada edindiği arkadaşlarını ömrünün sonuna kadar unutmamıştır. Balkan Savaşı yıllarında onunla birlikte ağladığı gibi, Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra da onunla birlikte gülmüştür. Nitekim 25 Kasım 1922'de Edirne'nin düşman işgalinden kurtulmasından sonra onu ilk ziyaret eden milletvekillerinden biri de Mehmet Akif olmuştur.

Bu ziyaretini, oğlu Emin ile birlikte gerçekleştirmiştir. Edirne'yi ziyaretini Emin Ersoy'un hatıralarından okuyalım:

“Düşman İzmir'den denize dökülmüş, İstanbul'dan müttefikler henüz çekilmiş, memleket iç ve dış düşmanlardan temizlenmişti. Edirne'de Türk bayrağı dalgalandığı halde, şehre biraz ilerideki tren istasyonu, Yunanlıların elinde kalmıştı. O zamanlar muvakkat bir hudut tespit edilmişti. Edirne'ye gitmek üzere Ankara'dan İstanbul'a gelmiştik. İki sene evvel şirin sahillerinde korkunç kâbuslar şeklinde yükselen ecnebi drenotları, kara ve meş'um ağızlarını minarelere doğru çevirmiş, güzel sularımıza demir atmış, koca Boğaz'ı büyük hacimleriyle kaplamışlardı.

Allah'a çok şükür, şimdi onlardan eser kalmamış, İstanbul kurtulmuş, üzerine yıllarca abanan o korkunç heyulâlar ortadan kalkmış, Fatih'in surlarına, kahraman şehitleri merdiven yaparak yükseldiği bu tarihî şehirde, ay-yıldızlı sancağımız dalgalanıyordu.

Edirne Tren Garı

İstanbul'da ancak bir hafta kaldık. Hedefimiz Edirne olduğu için, Sirkeci'den trene bindik. Evvelce de söylediğim gibi, Edirne'ye gidecek olan Türkler, o zaman Babaeski istasyonunda treni terk ediyor, oradan Edirne'ye başka bir vasıta ile gidiyorlardı. Çünkü Edirne tren istasyonu, Yunan hudutları dâhilinde bulunuyordu. Çatalca'yı geçerken, gece yarısına yaklaşıyorduk... Babamla birlikte işgal ettiğimiz kompartımanda iki kişi yalnızdık.

Mevsim kış, lâkin kompartıman sıcaktı. İstanbul'da kaldığımız yedi sekiz gün zarfında her gece bir yere gitmiş, geç vakitlere kadar kalmıştık. Demek istiyorum ki, uykusuzduk. Trenin malum olan muntazam sarsıntıları ve çıkardığı sesler, bize bir ninni tesiri yapmış olacak... İnmekliğimiz elzem olan

Babaeski’de uyuyakalmışız. Bize hiç kimse dokunmamış. Uyandığımız zaman tan yeri atıyor, tren de Edirne’ye vâsıl olmak üzere bulunuyordu.

Edirne Tren Garı, Mimar Kemalettin’in Eseri

Benim başımda mahut siyah kalpağım, babam da fesli idi. Artık bunları gizlemeye lüzum görmeyerek, Edirne’de treni terk ettik. Bizi o zaman Yunanlıların hudut kumandanına ı-kardılar. Bir albay rütbesini taşıyan bu Yunan kumandanı, babamla tercüman vasıtasıyla konuştu. Mükâleme çok sürmedi. Babam vaziyeti olduğu gibi anlattı. Yalnız mebus olduğunu söylemedi. Ticaret için Edirne’ye giden, yolda uykusuzluğa tahammül edemeyerek Babaeski’de inemeyen bir tüccar oldu-

ğunu söyledi. İki Yunan subayı, kendi hudut karakollarını geçirerek Edirne'ye yakın bir köprübaşında olan Türk hududuna kadar bizi getirdiler ve kendi ırkdaşlarımıza teslim ettiler^{40*}.

Edirne Pasaport Kontrol ve Gümrük Binası(Zaim Bosnalı Arşivi)

---

40 * Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi'ndeki yöneticileri, İstanbul'u Avrupa ülkelerine bağlayacak bir demiryolunun yapılmasıyla siyasî bütünleşme sağlanacağına inanıyorlardı. İstanbul'dan başlayarak Edirne, Filibe ve Saraybosna'dan geçen ve Sava Nehri sınırına kadar uzanan, ayrıca bu hattan ayrılan kollarla Enez, Selanik ve Burgaz'ın birbirine bağlanması amacıyla demiryolunun yapımına 1870'de başlandı. İstanbul – Edirne – Sarımbey arasındaki demiryolu 17 Haziran 1873'te tamamlandı. İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demiryolu Karaağaç üzerinden geçiyordu ve bu durum adeta Karaağaç'ın kaderini değiştirdi.

Yabancı ülkelerin açılan temsilcilikleri, değişik kültürlerden insanları bir araya getirdi. Karaağaç kısa sürede Edirne'nin, hatta Balkanların eğlence merkezi haline geldi. Avrupa'dan gelen sanatçılar, eğlence toplulukları burada çeşitli gösteriler, balolar düzenliyor ve bu durum karaağaç'ın o zamanlarda "küçük Paris" olarak anılmasını sağlıyordu.

İstanbul ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bu önemli istasyonu, Mimar Kemalettin Bey tarafından Neo-Klasik üslupta inşa edilen gar binası ile adeta taçlanıyordu. Karaağaç Gar'ın yapımına 1914 yılında başlanmış, ancak I. Dünya Savaşı'ndan ötürü yapımı yarıda kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da işletmeye açılmıştır.

Karaağaç Tren İstasyonu, Mimar Kemalettin Bey'in "Şark Demiryolları Şirketi" adına tasarladığı dört tren istasyonundan birisidir. Mimar Kemalettin Bey'in tasarımını yaptığı diğer istasyon yapıları arasında Filibe Garı, Selanik Garı ve Sofya Garı bulunmaktadır.

Neo -Klasik Türk mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan Karaağaç Tren İstasyonu, üç katlı, dikdörtgen planlı ve 80 metre uzunluğunda bir yapıdır. Yığma duvar sistemine göre tuğladan yapılan istasyonun ortasında büyük bir hol bulunmaktadır. Bu bölümün dış duvarlarında, pencerelerinde, kapı kemerlerinde ve girişin iki yanındaki kulelerde kesme taşlar kullanılmıştır. Binayı çevreleyen sivri kemerli pencereler tamamen bu uslubu yansıtmaktadır. Bu arada döşemelerin yapılmasında da çelik kirişlerden yararlanılmıştır. İstasyon binasının üzeri asbest plaka kaplı çelik makaslı, kırma bir çatıyla örtülmüştür. Yapının iki ucunda yer alan yuvarlak gövdeli kuleler kesme taşandır. Bunların üzerinde dolaşan silmeler, kuşaklar, yarım başlıklar, kum saati motifleri, saçaklar ve Türk üçgenleri Neo -Klasik Türk mimarisini Edirne'de yaşatan örnektir.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre, Trakya sınırı Meriç Nehri ile çizilmiş ve Karaağaç Mahallesi, Meriç Nehri'nin sağında, Yunan topraklarında kalmıştır.

Kurtuluş Savaşı süresince Edirne ve Karaağaç Yunan işgali altında kalmıştır. 11Ekim 1922'de gerçekleşen Mudanya Ateşkes Andlaşması sonucunda 25 Kasım 1922'de Edirne'nin kurtuluşu gerçekleşmiş, ancak suyun öte tarafındaki tüm topraklar ve tabii Karaağaç da kaybedilmiştir.

Bu durum, Lozan Andlaşması toplantılarında ciddi ve çok önemli tartış-

malara yol açmış ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Andlaşması ile Karaağaç Yunanlıların savaş sırasında yapmış oldukları tahribata karşılık “harp tazminatı” olarak Türk tarafına bırakılmıştır. Böylece Karaağaç, Türkiye’nin Yunanistan ile doğal sınırını oluşturan Meriç Nehri’nin batı yakasında kalan tek Türk toprağı oldu.

Kurtuluş Savaşı’nın ardından demiryolunun sadece 337 km. lik bir bölümü Türk toprakları içerisinde kalabilmiştir. Bu sebeple de Karaağaç Tereen İstasyonu’na İstanbul’an ulaşabilmek için Yunan topraklarından geçme zorunluluğı ortaya çıktı. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, Türk sınırı içinden geçen yeni bir demiryolu yaptırınca kadar Uzunköprü İstasyonu’ndan sonra Yunan topraklarından geçerek Karaağaç’a ulaşmaya devam etmişlerdir. 4 Ekim 1971 tarihinde işletmeye açılan 67 km. lik Pehlivan köy – Edirne hattı ile İstanbul – Edirne arasındaki bağlantı, doğrudan Türk topraklarından geçecek şekilde düzenlenmiştir. Yeni hattın açılmasıyla Yunan topraklarındaki 33 km. lik kısım kaldırılmış ve Karaağaç tren Garı, trenlerin uğramadığı bir istasyon haline gelmiştir. (DTD Demiryolu Bülteni, Sayı: 15, Temmuz/Ağustos/Eylül 2010).

Edirne, Mehmet Akif'in pek güzide hatıralar ile andığı bir şehirdir. Babam çok genç yaşta Yüksek Baytar Mektebi'ni ikmal edince, yirmi iki yaşlarında iken bu memlekette çok tatlı ve heyecanlı günler yaşamıştı.

Biz Edirne'ye vasıl olunca, Bekir Efendi'nin evine indik. Bekir Efendi, aslen Edirneli, babamın pek eski gençlik arkadaşlarından bir zattır. Ben babam hakkında, bilmediğim, kendisinden işitmediğim birçok hatıraları bu adamdan öğrendim. Babamı cidden sevdiğini, onu görünce gözlerinden dökülen sevinç yaşlarından anladım. Bize öyle derin bir hürmet ve samimiyet gösteriyordu ki, tarif edemeyeceğim. Yaşça *Safahat* şairinden büyük olan Bekir Efendi, babamın bütün ısrarlarına rağmen kendi eliyle bize hizmet ediyor, artık ne biçim hareket edeceğini şaşırıyordu. O zaman Edirne'deki bütün ekalliyetler, yerli Rumlar, Ermeniler, hattâ Yahudiler memleketi terk etmişler... Bu hicret o kadar ânî olmuştu ki mallarını, mülklerini bile alamayacak kadar acele etmişlerdi. Her halde onların bu isticallerinde bildikleri bir şey vardı, kabahatlerini biliyorlardı. Öyle olmasa mal canın yongası imiş, hiç cana pek lüzumlu olan bu yongadan geçilir mi? !..

Ben Edirne'de kendime tam aradığım bir muhit bulmuştum.

Kış mevsimlerinde orada kızak kaymak âdetmiş. Oturdüğümüz mahalle ise bu iptidaî (kayak) sporuna en müsait bir yokuşun başındaydı.

Karaağaç Tren Garı / Eski Edirne Tren Garı, 1998 – 2011 yılları arasında Trakya Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmıştır.

Edirne’de on beş gün kaldık. Edirneliler, oturmamızı, uzatmamızı istiyorlardı. Fakat babamın pek hürmetkârı olan merhum Prens Abbas Halim Paşa, 1923’de Kahire’den İstanbul’a gelmişti. Akif’in Edirne’de olduğunu anlayınca uzun bir telgrafla Bizi Heybeliada’daki köşküne davet etti”⁴¹.

---

41 Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s. 137-139.

Günümüzdeki Edirne Garı (Fotoğraf: Zeynep Duymaz)

Mehmet Âkif, bu dostunun davetine uyarak Edirne'den ayrılıp İstanbul'a dönmüş, daha da önemlisi 1923 ile 1924 yılının kış aylarını Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak Kahire'de geçirmiştir. 1925 yılındaki gidişinden itibaren ise yaklaşık on yıl Kahire'de kalmıştır. Millet'in İstiklâl Marşı'nı yazmış bir şair olarak Mehmet Akif'in Mısır'a gitmek zorunda bırakılması ve orada yaklaşık on yıl yaşamak zorunda kalması ayrı bir araştırma konusu olacak kadar uzun ve önemli bir konudur. 16 Haziran 1936'da hasta ve bitkin bir durumda yurda dönen Mehmet Akif, 27 Aralık 1937 tarihinde hem sevdiği Edirne'den, hem aramızdan ebediyen ayrılmıştır.

Edirne Kurtuluş Bayramı 25 Kasım 1938

Sonuç

İstiklâl Marşı'mızın şairi Mehmet Akif Ersoy'un hayatı ve eserleri üzerine pek çok çalışma yapılmış, ancak bu çalışmalarda şairimizin Edirne'de bulunduğu yıllar ve bu yıllarda yazdığı şiirler hep ihmal edilmiştir. Bunun en önemli sebebi, o şiirlerin *Safahat*'a alınmamış olmalarıdır. *Safahat*'a alınmamış olmaları, şüphesiz onların ihmal edilmelerinin mazereti olamaz, olmamalıdır; çünkü onlar imzalı ve tarihli metinlerdir. Üstelik miktar bakımından da üzerlerinde çeşitli açılardan metotlu incelemeler yapılmaya elverişli bir yekûna ulaşmışlardır.

Bu noktadan hareketle biz, bu çalışmamızda Mehmet Akif Ersoy'un biyografisine ve sanat hayatının ilk dönemine daha yakından ışık tutacağımızı düşündüğümüz Edirne yıllarına ve bu

yıllarda yazdığı şiirlerine dikkatleri çekmek istedik. Bu konuyla ilgili bilgi, belge ve metinleri toplayıp bir araya getirmeye, zamandizinsel olarak bir sıraya koymaya ve Edirne'yle alâkalı yönlerini öne çıkarmaya gayret ettik. Çalışmamız boyunca kullandığımız belge ve metinlere dayanarak şu sonuçlara vardık:

- Edirne'deyken yazdığı veya bastırdığı manzumelerinde – az da olsa – şehrimize ait unsurlara yer vermiştir. Bu şiirlerde bireysel temalar daha geniş bir yer tutmaktadır.

- Mehmet Akif, şiire geleneğin nazım şekilleriyle başlamış, ancak daha ilk yıllarından itibaren onlara yeni unsurlar ilâve etmeyi başarmıştır. Bunların başında gözlemlerine dayalı olarak şiir yazmaya başlaması gelir.

- Edebiyat sanatlarına, anlatımı süslemek için değil, onu daha açık bir duruma getirmek için başvurmuştur.

- Mehmet Akif, Balkan Savaşı'nı takip eden yıllarda yazdığı “Fatih Kürsüsü'nde” adlı şiirinde Edirne ve çevresinde yaşanan facialara geniş yer vermiştir. Bütün bunlar, onun geçlik yıllarında başlayan Edirne sevdasının hayatının sonraki yıllarında da devam ettiğini gösteren belgelerdir.

Biz bu çalışmamızda onun Edirne'de yazdığı ilk şiirleri ile Balkan Savaşlarından sonra kaleme aldığı, şehrimizle alâkalı, bazı şiirlerine, dikkatleri çekmeye çalıştık. Bu şiirler, içerdikleri Edirne'yle ilgili unsurların yanında, onun sanat hayatının ilk yıllarına da ışık tutan metinlerdir. Onun Edirne yıllarında yazdığı şiirler iki yoldan gelir: O yollardan birincisi, Edirne çarşısı, mesire ve köylerindeki gözlemler, ikincisi, geleneksel Divan şiirimizin ustalarıdır. Onun Edirne'deyken yazdığı veya bastırdığı şiirler, o yıllarda etkisi altında kaldığı Bağdatlı Ruhî,

Ziya Paşa ve Muallim Naci'nin şiirleriyle mukayese edilerek karşılaştırmalı edebiyat disipliniyle de ayrıca incelenmelerinin uygun olacağını düşünüyoruz. Böyle bir incelemenin sonunda şairimizin hangi yollardan geçerek *Safahat*'taki olgunluğa eriştiği daha açık bir şekilde görülecektir.

Bu çalışmamızda Mehmet Akif Ersoy'un Edirne'yle ilgili mektuplarını ve şiirlerini zamandizinsel olarak bir araya getirmeye ve Edirne'yle alakalı yönlerini öne çıkarmaya çalıştık. Bu metinlerinde onun çalışma hayatının ilk yıllarında yaşadığı Edirne'ye ve burada edindiği dostlarına karşı vefakârlığını, Edirne'n ayrıldıktan sonra da, ömrünün sonuna kadar devam ettirdiğini görüyoruz. Buradan şu sonuca varıyoruz: Vefakârlık, Mehmet Akif'in, bu gün de insanlarda görmeyi arzuladığımız kişilik özelliklerinden biridir.

Öneriler:

* Edirne Belediyesi'nce şehrimizin bir caddesine veya meydanına "Mehmet Akif Ersoy" adı verilmelidir.

*Mehmet Akif'in de yazılarının bulunduğu *Gayret* Gazetesi, bir bütün halinde günümüz alfabesine aktarılmalı ve basılmalıdır.

*Mehmet Akif Ersoy'un "Edirne Yazıları" adlı bir kitap hazırlanıp bastırılmalıdır. Bu kitapta Edirne'yle ilgili bütün manzum ve mensur çalışmaları, asıllarıyla birlikte, zamandizinsel olarak gösterilmelidir.

Edirne, Valiliği, Belediye'si ve Trakya Üniversite'siyle bunları başarabilecek donanıma sahip bir şehirdir, diye düşünüyoruz.

Kaynaklar:

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne, 1/1.cilt*, Hazırlayanlar: Niyazi Adıgüzel-Raşit Gündoğdu, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2014.

A. Cemal, *Edirne*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1932.

Bilgegil, Kaya, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1980.

Coşkun, Muharrem, *Kod Adı: İrtica – 906*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015.

Çantay, Hasan Basri, *Âkifname (Mehmed Âkif)*, Nâşiri: Mürşid Çantay, İstanbul 1966.

Çeşme, Volkan, “Osmanlıda Ziraati Moderleştirme Sürecinde Halkalı Ziraat Mektebi (1892 – 1928) Kuruluş ve İdarî Yapısı”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XV/2, (İstanbul) 2014, s. 39 – 80.

Danişmend, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt: 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

Duman, Halûk Harun, *Balkanlara Veda*, Duyap Yayınları, İstanbul 2005.

Düzdağ, Eruğrul, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 1996.

Duymaz, Recep, “Mehmet Akif Ersoy’un Eserlerinin Bibliyografyası”, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy*’dan Ayrı Basım, Marmara Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1986.

Erişirgil, Emin, *İslamcı Bir Şairin Romanı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986.

Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat* Edisyon Kritik, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987.

Ersoy, Mehmed Âkif, *Kur'an Meali*, Yayına Hazırlayanlar: Recep Şentürk – Âsım Cüneyd Köksal, Mahya Yayınları, İstanbul 2012, XXII+426 s.

Gökçek, Fazıl, *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, dergâh yayınları, İstanbul 2005.

Günaydın, Yusuf Turan, *Mehmet Âkif'in Mektuupları*, Ebabil Yayınları, Ankara 2009.

İbşiroğlu, Zehra, *Alımlama Boyutları ve Çeşitlemeleri*, Papirüs Yayınları, İstanbul 2001.

İnci, Mustafa, "1892 – 1893 (1310) Salnâmesi'ne Göre Edirne", *Edirne İçin*, İstanbul 2013.

Kahraman, Âlim, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu", *İlmî Araştırmalar*, nr. 6, (İstanbul) 1998.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, IX. Cilt*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Kuntay, Midhat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lûtfi Kitabevi, İstanbul 1939.

Kutay, Cemal, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

McCarthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, Çeviren: Bilge Umar, 2. Baskı, İnkılâp Yayınevi, 1998.

Mevsim, Hüseyin, *Bulgar Gözüyle Edirne*, Kitapyayınevi, İstanbul 2012.

Müftüoğlu, Mustafa, *Üç Beyinsiz Kafa*, Risale Yayınları, İstanbul 1994.

Okday, İsmail Hakkı, *Bulgaristan'da Türk Basını*, İstanbul (1953).

Özalp, Ömer Hakan, *Firaklı Nâmeler Akif'in Gurbet Mektupları*, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 2011.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi, Yedinci Cilt*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1978.

Şengüler, İsmail Hakkı, *Açıklamalı Mehmed Âkif Külliyyatı*, c. 9, Mert Yayıncılık, İstanbul (tarihsiz).

Tansel, Fevziye *Abdullah, Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, İkinci Basım, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973.

Topaloğlu, Yüksel, “Ahmet Kutsi Tecer ve Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde Edirne”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, (Edirne), Yıl: 2007, s. 192 – 211.

Tosyavizâde Doktor Rifat Osman, *Edirne Rehnümâsı*, Vilâyet Matbaası, Edirne 1336/1920; Haz. Ratip Kazancıgil, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Tosyavizâde Doktor Rifat Osman, *Millî Mecmua'daki Edirne Abideleri Yazıları*, Hazırlayanlar: Recep Duymaz – Yüksel Topaloğlu, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Uzun, Mustafa, Editör, *Mehmet Akif Ersoy*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2011.

Ünver, A. Süheyl, *Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri*, - Hazırlayanlar: Nurullah Koltaş, Recep Zogo, Cengiz Bulut, Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Ekler:

Asıl konumuzla ilgili olmamakla beraber daha önce yazdığımız beş yazımızı buraya ekleyerek Edirne ile alakalı çalışmalarımızı bir araya toplamayı uygun gördük.

Lâri Çelebi

Recep DUYMAZ⁴²

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğrenciydim. Laleli'de bulunan Edebiyat Fakültesi'nin karşısında o zamanlar Koska Çayhanesi vardı. Burası İstanbul'un meşhur sabahçı çayhanelerinden birisiydi. Edebiyata meraklı arkadaşlarla hafta sonlarında burada toplanıyorduk. Mustafa Miyasoğlu, Sedat Yenigün, Durali Yılmaz, Abdullah Uçman, Nihat Hayri Azamat, Ebubekir Eroğlu, Bekir Oğuzbaşaran ... ilk anda hatırlayabildiğim arkadaşlar...

Cumartesi akşamları Koska Çayhanesi'ne daha kimler gelmezdi ki... Amatör yazarlar, edebiyatçılar, tarihçiler, felsefeciler ve sosyologlar buranın en sadık müdavimleriydi... Bunların yanında emekliler, işi gücü olmayanlar, evinde karısıyla kavga edenler ve gidecek yeri bulunmayanlar da bu çayhanenin düşkünleri arasındaydı... Çeşitli masalarda kümelenen edebiyatçı ve felsefecilerin akşamdan başlattıkları konuşmalar, bazen sakin, bazen heyecanlı, gecenin geç saatlerine kadar devam edip giderdi...

---

42 *Sedir Dergisi*, Sayı: 9, (Edirne), Ocak 1993,s. 20 – 23 .

Bazen gecenin ilerlemiş saatlerinde bilmem hangi gazinodaki programlarını bitiren çalgıcı ve şarkıcıların sahne kıyafetleriyle gelmeleri, bitmek tükenmek bilmeyen sanat, edebiyat ve fikir tartışmalarına kısa bir süre ara verdirir ve bu sefer çayhanede musikinin saltanatını başlatır... O zaman herkes susardı... Bazıları başını eğip önüne bakar, kim bilir belki de geçmişte yaşadığı kırgın bir gönül macerasını hatırlar, bazıları da çayhanenin buğulu camlarından sokaklara, uzaklara, belki de bir daha asla eline geçmeyecek güzelliklere dalardı...

Hüseynî makamının taksimlerini ve dokunaklı şarkılarının güzelliğini ben burada keşfettim...

Bir akşam masamızda oturanlardan biri, şimdi hatırlayamadığım bir münasebetle, Arif Nihat Asya'yla ilgili şu fıkrayı anlattı: Arif Nihat Asya, Malatya Lisesi'nde müdürdür. Bir kış günü liseye bir bakanlık müfettişi gelir. Arif Nihat Asya'yla birlikte öğretmenler odasını, sınıfları, kütüphane ve laboratuvarları gezer. Sanki bir kusur arar gibidir... Tenkit edecek pek bir şey bulamayınca sinirli bir şekilde Arif Nihat'a döner ve:

-Peki sizin paçalarınızda bu çamurların işi nedir? diye sorar.

Arif Nihat Asya hemen cevabını yapıştirir:

-Müfettişim, sizin ağzınızın benim paçalarımda işi nedir?

Hepimiz gülüşmüştük...

İstanbul'da Beyazıt Camisi'nin yanında bulunan Sahaflar Çarşısı, pazar günleri de açıktır. O zamanlar çarşıdaki kitapçıların yanı sıra pazar günleri, çarşının Beyazıt Meydanı'na açılan kapısından itibaren meydanın ta ortasına kadar uzanan geniş alanda da kitap sergileri açılırdı... Bu kitap sergilerine çanta, koli, kamyonet, hattâ kamyonlarla eski kitaplar gelirdi... Osmanlıca divanlar, tarihler, fermanlar, nadir baskılar,

kapağı kopmuş, şirazesini dağılmış yazmalar bu sergilerde bütün gün meraklılarını bekler dururdu... Bunlar artık kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürün evlerden, belki de bodrum, kömürlük veya mahzenlerden toplanıp evlerinde kalabalık etmesinler diye sahipleri tarafından satılmak üzere buraya getirilmiş son artıklarıydı...

Kitap ve eski eser meraklıları, bu sergilerdeki kitapları, renkleri solmaya yüz tutmuş resimleri ve parça parça dağılmaya başlamış padişah fermanlarını ellerine alıp karıştırmaktan, bazen üniforması şeritli genç subay, bazen saçları kurdeleli genç kız resimlerine bakıp bakıp uzaklara dalmaktan garip bir zevk duyuyorlardı... Kim bilir belki de o güzellikleri alıp götüren kaderin bir gün kendilerine de geleceğini düşünüyorlardı... Ben de onların arasındaydım... Çalışma hayatımın ilk yıllarında Şehremini Lisesi'nde Edebiyat öğretmeniyken hemen her pazar elimde boş bir çantayla Sahaflar'a gider, saatlerce bu sergileri gezer, kitapları karıştırır, sonunda genellikle dolu bir çantayla evime dönerdim...

O hafta sonu Sahaflar'a gittiğimde daha ilk sergide bir de ne göreyim!... Önceki akşam Koska Çayhanesi'nde fıkrasını dinlediğim Arif Nihat Asya'nın **Dualar ve Âminler** kitabı... Fıkra'yı hemen hatırladım ve kitabı alıp çantama attım. Meydandaki kitap sergilerini gezmeyi bitirdikten sonra âdetim üzere İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin bahçesindeki ağaçların altında bir banka oturur ve o gün aldığım kitapları şöyle bir gözden geçirirdim. **Dualar ve Âminler**'i açtığımda karşıma "Lâri Camisi" şiiri çıktı:

Lâri Camisi

Delik deşik bir hâtıra
Eski güzel yapıdan;
Ayıramaz gelip geçenler,
Pencereyi kapıdan!

Merâk edip sorarsanız
Adı, “Lâri Câmisi”...
Görünür kubbesinin aralıklarından
Gökyüzünün mâvisi.

Belli: Ağlamış yazılar ,
Sağnakta...
Ki çoğu, hâlâ,
Ağlamakta!
Şu sütun, vaktiyle,
Mermer gövdesi, tunç kispetiyle
Çıkarken “Kırkpınar”a,
Şimdi devrilmiş kenara!

Dolu vurmuş kubbe,
Çiçekbozuğu duvar...
Yıkılan taşlar dizini ovar!

Fırtına, alemde yakalamış,
Zelzele temelden,
Yetişin dostlar: Gidiyor Lârî Camisi elden!

Selimiye'nin, Muradiye'nin

Kitapta yeri var...

Onu kim arar,
Kim sorar!

Kalk Lâri Çelebi, mezardan;
Çıkagel “Merhaba!” diye
Ve sor: “Benim bir câmim vardı...
Nerde acaba?” diye!
Dönüşte mihrâbını
Sırtına aba diye!
Umudu kesmiş yazık,
Hayatından hekimler...
Değişmez cemaati artık,
Yoksullar, yetimler!
Burdan çeşmesi dinlesin;
Ordan ırmağı, deresi:
Elini kulağına koymuş
Kırık şerefesi,
Kendi salâsını kendi verir
Lâri minaresi!

Kitaplardaki şiirleri veya yazıları orada sonlarına kadar okumak âdetim olmadığı halde bu şiirin daha ilk mısraları, beni bir mıknaş gibi kendilerine çekmiş ve şiirin tamamını hemen oracıkta defalarca okuyuvermişim...

Bu şiir, kültürümüz ve medeniyetimizin temel unsurlarından birisinin Edirne’deki hazin ve dokunaklı yıkılışını anlatıyordu... Dudaklarımda mısraları... Dalıp gitmişim... Neden sonra kendime geldiğimde şu kararı verdim: İlk fırsatta Edirne’ye gideceğim ve Lâri Çelebi’yi ziyaret edeceğim...

O gün evime dönerken yolda bilmem neden “Lâri Camisi” şiiri beni zihnen **Mahur Beste**’ye götürmüştü. O yıllarda gece gündüz Ahmet Hamdi Tanpınar’ı okuyorduk. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın **Mahur Beste** romanında Sabri Hoca adlı bir kahraman vardır. Koska Çayhanesi sohbetlerinde bir arkadaşımız Sabri Hoca için “Hayatı kaymış tiplerden biridir” derdi. Dışarıdan bakınca bu hüküm doğru görünüyordu; çünkü o dağılmış bir aileden geliyordu. Küçük yaşında Giresun’daki ailesinden ayrılmış, düzenli bir öğrenim görmemiş, devamlı bir işte çalışmamış, hiç evlenmemiş, gençliğini medrese köşeleri ile siyaset dernekleri arasında harcamış bahtsız insanlardan birisidir. Bununla beraber Sabri Hoca “içi derin” olan bir insandır. Garip bir zekâya ve ince bir duyarlılığa sahiptir. Romanın bir yerinde dostu İsmail Molla’nın evinde oğlu Behçet Bey ve gelini Atiye Hanım ile konuşurken, bu içi yanık adam, sözü medeniyetimizin yıkılışına getirir ve bunu kendisinin bulduğu dokunaklı bir istiare ile şöyle anlatır:

“Hatırlıyor musun Molla Bey bir gün seninle Beykoz’a gitmiştik. O gece ben sizde misafirdim. Gece yangın olmuş, teyzenin evi yanmıştı. Ne oldular, görelim, diye sabahleyin erkenden yola çıkmıştık. Biz vardığımız zaman ne koca konaktan, ne de mahalleden eser kalmıştı. Yalnız enkaz ortada tütüyordu. İtfaiye, tulumbacılar, fakir halk dumanı tüten kirişlerin, kararmış tuğlaların, demir parçalarının, su birikintilerinin ortasında dolaşılıyor, bir şeyler kurtarmaya çalışılıyordu. Küçük, değersiz bir yığın şey buluyorlardı: Musluk lülesi, erimemiş kurşun boru parçası, eğrilmiş karyola demiri, yarısı yanmış tahta parçası, hülasa yanan konakla, kül olan hayatla hiç alakası olmayan bir yığın şey... Sen çok üzülmüştün. Çocukluğunun mühim bir

kısmının geçtiği bu konağın böyle kül olmasını bir türlü aklın almıyor gibiydi. Boyuna bana çocukken teyzezadelerinizle oynadığınız sofa ile büyük annenizin odasının yerini gösteriyordun: Orada büyük bir ceviz sandık vardı; ne kadar merak ederdim! Her karıştırdıkça içinde yeni bir şey bulurdum. Galiba ihtiyar kadın beni memnun etmek için her defasında bu sandığa yeni bir şeyler koyardı. Çakı, kalem tıraş, yazı takımı, Eyüp oyuncağı, ipek mendil, Şam'dan gelme baharlı şekerleme kutuları, hülasa her açışında yeni bir şey bulurdum. Sonuna doğru bu sandıktaki eşyayı bitmez sanmaya başlamıştım. Bu sandık bana bütün bir bereket ve şaşırtıcı şeyler mucizesi gibi gelirdi. Büyükannemin ölümüne kadar hep böyle devam etti. Sonra o ölünce asıl mucizenin nerede olduğunu gördüm.

İşte medeniyet dediğin bu konağa benzer. Evvela o sandığın bir mucizesi vardı. Yani rahmetli büyükannenin hoşuna gidecek şeyleri sen farkına varmadan hazırlayan sevgisi... Bu, o medeniyetin yaratıcı tarafıdır ve hakikaten bir mucizeye benzerdi. Her şey adeta hazır gibi aranmadan bulunurdu. Her tesadüf, her adım bir mevsim gibi yüklü ve zengindi. Hiçbir arıza bu cömert feyzi tüketmez. Bağdat bitince Kurtuba başlar. O bitince Bursa, İstanbul doğar. En büyük sanat adamından en basit işçisine kadar her kafa, her kol sonuna kadar veluttur. Sonra günün birinde bu, yaratıcı taraf ölür. Büyükanne artık yoktur. Konsol, sandık hepsi mucizesini keser; fakat ev sağlamdır; hayat eskisi gibi devam eder. Sen o hatıralar içinde yaşarsın. Mucizenin kendisi değilse bile, ondan her yana sinen sır vardır, emniyet vardır. Aradığını bulmasan bile aramanın zevkini duyarsın. Sonra bir an gelir, konağın kendisi yanar. Şimdi enkaz arasına gördüğümüz insanlara benziyoruz. Bir

yıgın kül, kararmış direk, paslı demir, yer yer tüten duman, is ve çamur içinde işte bulduğumuz şey... Şimdi sen istediğin kadar bu artıklarla yeni bir şey yapmaya çalış; istediğin kadar şarkı, eski dünyamızı sev, ona bağlı yaşa, sihirli nefes ortadan kaybolduktan sonra elindeki çerçöp yığınından ne çıkar? Hatta hatıranda kalan şey bile bir işe yaramaz”.

Aradan yıllar geçti. Arif Nihat Asya’dan daha büyük şairler, “Lâri Camisi” şiirinden daha güzel şiirler okudum. Hatta zamanla “Lâri Camisi” şiirinin mısraları hafızamdan uçup gitti; fakat onun bende **Mahur Beste** ile birleşen ilk etkisinin izleri hiçbir zaman kaybolmadı.

1992 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde doktora tezimi verdiğim zaman İstanbul Teknik Üniversitesi’nde Türk Dili okutmanıydım.HocamProf. Dr. İnci Enginün ile bir Edebiyat Fakültesi aramaya başlamıştık. Sivas’taki Cumhuriyet Üniversitesi’ne gitmek üzereyken fakülteden hocam Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu’nun Edirne’de bulunan Trakya Üniversitesi’ne doktoralı öğretim elemanı aradığını öğrendim. Onunla görüşmek üzere Edirne’ye gelirken otobüste çocuklar gibi sevinçliydim. Bunun bir sebebi de yıllar önce Arif Nihat Asya’nın şiirini, Hukuk Fakültesi’nin bahçesinde bir ağacın altındaki bankta ilk kez okuduğum zaman verdiğim Lâri Çelebi’yi ziyaret etmek güçlü kararımın artık gerçekleşecek olmasıydı. Yağmurlu ve rüzgârlı bir sonbahar günü Edirne’ye indim. Fakültedeki görüşmelerim, tahminimden daha uzun sürünce, o gün Lâri Çelebi’yi ziyaret edemeden geç saatlerde mahzun bir şekilde İstanbul’a dönmek zorunda kaldım.

İkinci gelişimde Edirne’de yaşayan bir arkadaşımınla karşılaşınca kolundan tuttum ve beni Lâri Çelebi’ye götürmesini istedim. O gün acelesi olduğundan bahisle başka bir gün gitme-

mizin daha uygun olacağını söyledi; ama ben artık daha fazla dayanamazdım; ondan ayrılır ayrılmaz içim, sevgiliyle ilk kez buluşmaya giderkenki gibi kıpırtılı Lâri Çelebi Camisi'nin yolunu tuttum.

Lâri Camisi, Edirne'nin Sabuni Mahallesi'nde Eski İstanbul yolu üzerindedir. Caminin bahçesine batı cephesinden yeşil renkleri dökülmeye yüz tutmuş iki kanatlı bir kapıdan girilir. Kapıda caminin yapılış tarihini gösteren (1514) bir levha asılıdır. On bir basamaklı bir merdivenle bahçeye çıkılıp merdivenin bitiminden itibaren biraz yürüyerek sağa dönünce, caminin giriş kapısıyla karşı karşıya gelinir. Caminin giriş, sağ ve sol cepheleri boydan boya olmak üzere üç cephesi de revaklarla çevrilidir. Bir mimar arkadaşımın verdiği bilgiye göre bu yapı tarzı, ilk kez burada uygulanmıştır.

Lâri Camisi'ni, Fatih Sultan Mehmet devrinde Osmanlı Sarayı'nın Hekimbaşılığı görevinde bulunan Lâri Çelebi yaptırmıştır. Kim bilir bir doktor olan Çelebi, belki de hastanede insanları biyolojik bakımdan iyileştirirken, burada da manevi bakımdan iyileştirmek istemiştir. Bahçesindeki ağaçları, çiçekleri ve küçük şadırvanıyla şehrin ortasındaki bu sükûn ve huzur dolu adacıkta zaman zaman ruhunu dinlendirdiğine dair rivayetler vardır. Buradaki manevi havadan çok hoşlanmış olmalı ki öldükten sonra mezarının da bu caminin avlusunda olmasını vasiyet etmiş ve bu isteği yerine getirilmiştir. Ancak yirminci yüzyılın başlarındaki yol genişletme çalışmaları sırasında mezarı yerinden kaldırılmış ve bugün tespit edemediğimiz başka bir yere götürülmüştür. Bugün Çelebi'nin maddi varlığının nerede bulunduğunu bilmiyoruz, ama yaptırdığı camide beş vakit namaz kılanların ettikleri duaların onun ruhunu bulduğuna ve mezarını güzelleştirdiğine inanıyoruz.

Bahçesinden camiye girerken şiirin mısraları hafızamda kırık dökük canlanmaya başladı:

Delik deşik bir hâtıra
Eski güzel yapıdan;
Ayıramaz gelip geçenler,
Pencereyi kapıdan!

Merâk edip sorarsanız,
Adı, “Lâri Câmisi”...
Görünür kubbesinin aralıklarından
Gökyüzünün mâvisi.
Belli ağlamış yazılar,
Sağnakta...
Ki çoğu hâlâ,
Ağlamakta!
(...)

Neyse ki Lâri Camisi’ni, Arif Nihat Asya’nın 1949 yılında yazdığı şiirinde anlattığı gibi yıkılmaya yüz tutmuş harabe haliyle değil, onarılmış haliyle buldum... Başta mahalle sakinleri olmak üzere bazı hamiyet sahibi insanların yardımlarıyla cami, onarılmış ve 1983 yılında ibadete açılmıştır; ancak İstanbul yolundan gelip şehrin merkezine doğru ilerlerken sol tarafına bakanlar Edirne’nin güzel görüntüsünü bozan bir unsur görürler ki insanı hayret ve şaşkınlığa uğratar. O da Lâri Camisi’nin “şerefe”siz minaresidir!..

Lâri Camisi'nin şerefesiz minaresi

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Edirne'de geniş bir onarım faaliyeti vardır. Lâri Camisi ve çevresinin programlarındaki yerini sorduğumda aldığım cevap, onun da onarım programına alınması yönünde bir raporun bulunduğu, ancak önümüzdeki yıllarda onarıma alınacak eserler listesinde adının geçmediği şeklindeydi...

Demek ki iş yine hamiyetli halkımıza düşüyor. Lâri Camisi'nin “şerefe”sini yaptırmak şerefine sebep ve öncü olanlar, bir gün mükâfatını göreceklendir...^{43*}

---

43 * *Sedir Dergisi*, nr. 9, (Edirne), Ocak 1993, s. 20 - 23. Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden aldığım yeni bilgiye göre Lâri Camisi'nin şerefesinin onarımı listeye alınmış ve Temmuz 2006 –Mart 2007 tarihleri arasında onarım tamamlanmıştır.

Suyu Arayan Adam'ın Kaybettiği Edirne

Recep DUYMAZ^{44*}

Bir göçmen ailesinin çocuğu olan Şevket Süreyya, Edirne'nin Sofu İlyas Mahallesi'ndeki bir evde doğmuş, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Edirne'de geçirmiştir. Onun bu serhat şehrimizde yaşadığı yıllar (1897-1915), Osmanlı Devleti'nin artık çökmeye yüz tuttuğu yıllardır. *Suyu Arayan Adam* (1961) adlı anı kitabının en güzel ve dokunaklı sayfaları bu şehrimizde yaşadığı yıllarını anlattığı sayfalardır.

Yangın

Şevket Süreyya'nın hafızasının derinliklerinden Edirne'deki hayatına dair çıkarabildiği ilk anısı, bir yangındır. Edirne'nin bir kenar mahallesinde oturan ailesinin evinden şehrin doğusunda uzanan sırtlar üzerinde küçük bir köy görünür. Yangın bu köydedir. Vakit akşam üzeridir. Ufuk önce duman dalgalarıyla kaplanır; sonra duman dalgalarıyla alevler birbirine karışır. Karanlık başlayıp duman ve alev dalgaları iyice koyulaşınca “göklere vuran kara kızılık” ufka yerleşir ve köyün üstüne çöker... Yaşı ilerledikçe bu tür yangınların daha niceelerini görecek olan Şevket Süreyya, denebilir ki hayatını bu “toplumsal yangın”ların kızılığı içinde geçirmiştir.

Kitabının daha başında anlattığı bu yangın istiaresi, kuşkusuz hem onun, hem mensubu olduğu devletin pek yakında bir siyasal ve kültürel yangının içinden geçeceğinin uyarıcı ve düşündürücü bir habercisi gibidir. Nitekim çok geçmeden o büyük yangın başlamış ve Şevket Süreyya Aydemir, doğduğu

---

44 * *Türk Edebiyatı Dergisi*, Yıl: 31, Sayı: 369, (İstanbul), Eylül 2003, s. 52 – 53.

topraklardan çok uzaklarda, kuzey doğu ve Kafkaslarda, kade-
rinin sert esen rüzgârlarıyla oradan oraya savrulurken, batıda,
koca Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Şavaşı'nın çeşitli
cephelerinden gelen acı haberlerle paramparça olarak dağılıp
gitmiştir.

Edirne'nin Sofu İlyas Mahallesi'nde "iki buçuk odacığı ve
bir de içerlek, toprak, karanlık bir mutfak"ı olan bir evcikte
büyüyen kahramanımız, anılarında Edirne'deki hayatına ayır-
dığı sayfalarda, bu göçmen mahallesinin günlük hayatını, ka-
dın toplantılarını, sokak oyunlarını ve yaşı biraz ilerleyince de
Muradiye'deki Mevlevî tekkesinde seyrettiği âyinleri özlemle
anlatır.

Mahallenin kadınları her akşam bir evde toplanırlar. Evlerin
odalarında "yerler hasır ve kilim parçalarıyla" örtülüdür. Bu
kilim parçaları, göçmen kadınlarının kumaş ve bez kırpıntıla-
rından örüp dokudukları alacalı yamalardan ibarettir... Biraz
hallice olanların evlerindeki odaların duvar diplerinde basma,
bez veya kilim artıklarıyla kaplı küçük yer minderleri dizilidir.
Mahallelerindeki evlerin hiçbirisinde masa, sandalye ve koltuk
gibi eşyalar yoktur!.. "Öyle ki beni bir gün şehirde bir berber
dükkanına götürüp hasır sandalyeye oturarak dişimi çektikleri
zaman, benim bu büyük maceram, mahalle çocukları arasında
günlerce çalkalandı durdu : İskemleye oturdum diye..."

Şevket Süreyyalara misafirlige gelen kadınlar, toplanma-
ya başlayınca önce küçük dedikodular yapar, sonra hemen
Balkanların artık hiç bitmeyecek olan çete, komita ve eşkıya
hikâyelerine geçerler. Gerçek hayattan alınan bu hikâyeler, ka-
dınların duygusal dünyası ve geniş muhayyilesinde bin bir kı-
lığa girerek çoğu zaman korkunç, esrarlı ve maceralı şekillere
bürünür...Küçük Şevket Süreyya, bu kadın kalabalığı arasında

anlatılan hikâyeleri, kimi zaman annesinin dizlerine sarılarak, kimi zaman da kucağına gömülerek kokulu gözler ve gittikçe donuklaşan bakışlarla dinler... Sonra onları, uzun kış gecelerindeki rüyalarında bu sefer kendisi yaşamaya başlar. Henüz bomboş olan “çocuk hayal gücü” , hep böyle korkulu, esrarlı ve heyecanlı hikâyelerle dolar... Bu hikâyelerin değişmeyen kahramanları, komitacılar, voyvodalar, askerler, gaziler ve şehitlerdir... Bütün bunlar onun körpecik dimağının boş hücrelerine daha o yaşlardan itibaren dolmaya ve yerleşmeye başlar...

Sokak Oyunları

Mahalle çocuklarının günlük hayatı, kadınların akşam toplantılarında anlattıkları, çocukların gece rüyalarında gördükleri hikâyelerin sanki birer devamı gibidir. Eğri büğrü evlerin daracık sokaklarında en çok oynadıkları oyunlar, çete, komita, baskın ve adam kaçırma oyunlarıdır. Kuşkusuz bunlar artık çökmeye yüz tutmuş bir imparatorluk ordusunun Balkan cephelerinde verdiği savaşların kadın muhayyilesine, oradan da küçücük çocukların hayal dünyalarına uzanan ve çoğunun sonu hüsrarla biten dokunaklı hikâyelerdir.

Mahalle çocukları arasındaki bu çetecilik oyunlarının en heyecanlı olanı, bitişik Hristiyan mahalle çocuklarıyla oynanan oyunlardır. Bunlar artık bir mahalle oyunundan çok, ilerde, pek yakında patlak verecek büyük vuruşmanın (Balkan Savaşı) birer kıvılcımı gibidir. Şevket Süreyya ve arkadaşları, Türk, Bulgar, Rum, Hristiyan ve Müslüman kelimelerinin anlamlarını ve yüzyıllardan beri aynı topraklarda yaşamış olmalarına rağmen bir türlü kaynaşamamış bu topluluklar arasında-

ki farklılıkları, ilk kez bu sokak oyunlarında görür ve içlerinde uyanmaya başlayan yeni bir duyguyu, milliyet duygusunu, sezmeye, hecelemeye başlarlar... Hele bu çete vuruşmalarında her iki tarafın arkalarını kendi mezarlıklarına vererek hücum kalkışmaları, “bizim farklı dedelerimiz ve tarihimiz vardır”, düşüncesinin çocuk davranışlarına yansımından başka bir şey değildir.

Mahallede Gündelik Hayat

Şevket Süreyya Aydemir 'in Edirne 'de doğduğu ve çocukluk yıllarını yaşadığı ev

Sofu İlyas Mahallesi, bahçe içinde küçücük evleri, yazın tozlu, kışın çamurlu daracık sokakları ve gittikçe genişleyen göçmen evleriyle fakir, fakat daha iyisini aramayan “sakin ve düzenli” bir mahalledir. Şevket Süreyya, orada bir polis olayının yaşandığını hiçbir zaman hatırlayamaz. Mahallelinin bir kısmı, bağ, bahçe ve tarla işleriyle uğraşırken, bir kısmı da arabacılık, köy ve kasabalarda kurulan pazarlarda gezgin esnafçılık yaparak hayatlarını kazanırlar. Mahalleli, dış yüzüyle ne kadar fakir, basit ve düzenli bir hayat yaşıyorsa, iç yüzüyle de o kadar zengin, derin ve renkli bir hayat yaşar. Buradaki renkliliği, Şaziye Hanım’ın okuduğu kitaplar ve anlattığı hikâyeler sağlar. *Suyu Arayan Adam*’ın annesi Şaziye Hanım, mahalleli kadınlar arasında okuma-yazma bilebilen tek kadındır. Yaşı biraz ilerleyince Şevket Süreyya da ondan okuma ve yazmayı öğrenir. *Aşık Ömer*, *Aşık Garip*, *Leyla ile Mecnun* okunan ilk kitaplardır. Anlatılan masallardaki “hurafeler” ile okunan kitaplardaki hikâyeler, masallar ve destanlar, mahallenin yaşlı kadınlarını oyalarken, Şevket Süreyya’nın da kişiliğini dokuyan ilk iplik parçaları olurlar. Bu metinlerdeki “macera, aşk, kahramanlık meyilleri, kendi kendilerine ruhumun ilk şekillenmelerine karışır dururdu...”.

Sofu İlyas Mahallesi’nin iç yüzünü zenginleştiren unsurlardan biri de “din duygusu”dur. Mescit, mahallenin çeşmesi, fırını, ve bakkalı gibi halkın gündelik hayatında vazgeçilmez bir yere sahiptir. İsim duaları, sakal duaları, gerdek duaları, asker duaları ve daha başka vesilelerle yapılan bütün dualar için halk, mescitte toplanır ve ellerini Allah’a kaldırır... Cenaze namazları da orada kılınır. Mahalleli kadınlar, erkeklere nazarandaha içli bir imana sahiptir. Kahramanımızın annesi de

onlardan biridir. Şaziye Hanım, mahallenin kadınlarına, genç kızlarına yalnız dikiş dikmeyi, kasnak örmeyi, namaz kılmayı öğretmekle kalmaz, tâ bu kenar mahalleye kadar uzanmış olan bir tarikatın zikirlerini ve dualarını da belletir. Kuşkusuz bunları öğrenen ve uygulayanlardan biri küçük de Şevket Süreyya'dır. Ona göre Edirne'de din, "bir korku yahut sır olmaktan ziyade bir dünya nizamı"dır. Şehrin her tepesinden gökyüzüne uzanan minare ve kubbelerin gölgesinde yaşayan insanın onların manalarını duymaması mümkün değildir. "Benim de çocukluk yıllarım, bu kubbelerin, minarelerin gölgesinde geçti".

Şevket Süreyya, şehrin en hâkim tepesindeki Selimiye'yi anlattıktan sonra, sözü mektebe başlayışına ve Muradiye'deki Mevlevihane'de seyrettiği âyinlere getirir. En çok beklediği gün, perşembe günleridir; çünkü o gün tekkede âyin vardır. Önceleri kapının dışındaki sütunların arasında gizlendiği bir yerden meraklı gözlerle bu esrarlı âyini gizlice seyreden Şevket Süreyya, sonraları sevimli bahçıvan dedenin yardımıyla içeri alınır. Müzik, ilâhi, sema ve devran ile zenginleşen bu Mevlevî âyininin bütün merasimini görür ve manevi ikliminde kana kana yıkanır...

Kaderi, onu hayatının bu altın çağından alıp ileri yaşlara ve bu sefer Anadolu'nun doğusuna, hatta Kafkaslara kadar savurduğu yıllarda, Edirne'deki bu Mevlevî âyinlerini yanaklarını yakan gözyaşlarıyla hatırlar:

"Bugün, o ihtişamdan, o ulu ağaçlardan, o sudan, şadırvandan, imaretten, tekkeden, mektepten, çevre binalarından, hatta o sayılı insanlar mezarlığından, hulâsa renk ve manalar âleminden orada, haraba yüz tutmuş bir cami yalnızlığından başka, hiçbir hayat eseri kalmamıştır. Şimdi ben, bu yalnız-

lık ve terkedilmişlik âlemine her gidişimde, hem kaybolan bir geçmişe, hem kendi ellerimizle tahrip ettiğimiz ulu tarih ve ihtişamın, yâdında kalan hatırasına, sessiz gözyaşlarımla ağlarım...”.

Anılarında hayatının Edirne yıllarını anlattığı bölümlerde kuşkusuz bir derinlik ve mistik bir hava vardır. Şevket Süreyya, hayatının sonraki yıllarında ise bir düşünsel dönüşüm geçirmiştir... Bu düşünsel dönüşüm, onu Edirne'deki duygusal ve manevi iklimden koparmıştır... Hayatının bu duygusal iklimden koptuğu yıllarını anlattığı *İnkılâp ve Kadro* (1932) ile *Toprak Uyanırsa* (1963) adlı kitaplarında, o manevi âlemden bir iz bile yoktur. Artık onu sol, sosyalizm, komünizm ve kaba bir materyalizme doğru ilerleyen bir yolda görürüz. Bu yolda ilerledikçe ne Edirne'nin Sofu İlyas Mahallesi'ndeki heyecanlı çete oyunları, ne komşu kadınlarının anlattığı esrarlı hikâyeler, ne de Muradiye Mevlevihanesi'nin ruhu okşayan âyinlerinin manevi iklimi kalmıştır... Onlar artık anıların gittikçe soluklaşan sayfaları arasında kaybolup gitmişlerdir...

Şevket Süreyya, bu düşünsel dönüşümün özeleştirisini, Necip Fazıl'ın deyişiyle “muhasabe”sini, anılarında kendisi yapmamış, daha doğrusu yapamamıştır; eğer yapabilseydi, bu, Türk düşüncesi adına kuşkusuz bir kazanım olurdu...

Osman Nuri Peremeci'nin *Atalar Sözleri*

Recep DUYMAZ^{45*}

Özet

Deyimler ve atasözleri, bir dilin en canlı söz varlıklarıdır. Bunlar gündelik hayatta sık sık karşılaştığımız bir durumu veya bir düşüncüyü özlü bir şekilde ifade eden sözlerdir. Kısa, anlamlı ve akılda kalıcı olmaları gibi sebeplerle varlıklarını, nesilden nesile aktararak, devam ettirirler.

Deyimler ile atasözleri, bir dilin geneline yayılmakla beraber, bazı bölge, hatta şehirlerde ortaya çıkanları ve oralarda daha çok kullanılanları da vardır. Bunu, o bölge ve şehirlerin, ağızlarına paralel olarak, hem sözlü, hem yazılı anlatımlarında görmek mümkündür.

Bu söz varlıklarını asıllarına uygun olarak derlemek, halkın ve yazarların kullanımına sunmak, genel dili kuşkusuz besleyen ve zenginleştiren çalışmalardır.

Uzun tarihi boyunca yeryüzünde çok geniş alanlara yayılmış bulunan Türkçenin Trakya ve Balkanlar boyutundaki söz varlığını derleme çalışmaları yapılmıştır. Modern zamanlarda bu çalışmalardan dikkate değer birini Şumnulu Osman Nuri Peremeci

45 *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Balkan Yerleşkesi, 22030, Edirne, rduymaz@gmail.com Bu çalışma, Kültürel Etkileşim Derneği'nce 22 – 23 Nisan 2011 tarihinde Sofya'da düzenlenen uluslararası sempozyumda sunulan bildirinin güncellenmiş şeklidir.

yapmıştır. Peremeci, derlediği *Atalar Sözlere* adlı eserinde başta Trakya olmak üzere daha çok Balkanlarda yaşayan Türkler arasında dolaşımında bulunan deyim ve atasözlerini toplamıştır.

Unutulmaya yüz tutmuş bulunan Türkçe sevdalısı Osman Nuri Peremeci'yi ele almak ve eserini yeni bir çözümlemeye tabi tutmak, hem onu, hem de Türk dilinin Balkanlar boyutundaki söz varlığının zenginliğini yeniden gündeme getirecektir.

Anahtar kelimeler:

Deyim, atasözü, derleme, Osman Nuri Peremeci, *Atalar Sözlere*

Giriş

Türklerin Balkan coğrafyasına ilgisi, tarihin derinliklerine kadar uzanır; bununla beraber, belgelerden takip edebildiğimiz dönem, on dördüncü yüzyılda başlar. Bu yüzyılın ortalarında Anadolu'da yaşayan Osmanlılar, Süleyman Paşa'nın öncülüğünde Gelibolu yoluyla Balkanlara geçmiş (1354) ve Batı'ya doğru ilerlemeye başlamışlardır. Çok geçmeden Edirne'yi fetihmeleri (1361), bu bölgede yerleşmelerini ve Balkanlara doğru ilerleyişlerini kuşkusuz kolaylaştırmıştır.

Türkler, on dördüncü yüzyıldan itibaren on dokuzuncu yüzyıla kadar Bulgar, Rum, Sırp ve daha başka topluluklarla Balkanlarda bir arada yaşamışlardır. Bu uzun birliktelikleri boyun-

ca komşularıyla bazen savaşmış, çoğu zaman ise barış ve huzur içinde yaşamışlardır.

Edebiyat toplumun aynasıdır. Bu görüşe göre edebiyat birey, aile, toplum ve bunlar arasındaki ilişkileri doğrulukla yansıtır. Balkanlarda yüzyıllarca bir arada yaşamış Türk, Bulgar, Rum, Sırp ve diğer toplulukların gündelik hayatları ile karşılıklı münasebetleri de kuşkusuz edebiyat eserlerine konu olmuştur. Bunların gündelik hayatta aralarında kullandıkları deyim, tabir ve atasözleri yine karşılıklı olarak bu toplulukların dillerini etkilemiştir. Farklı şehir ve bölgelerdeki bu dil unsurları, bir yandan bu bölgedeki insanları birbirlerine yaklaştırırken, bir yandan da kendi ana dillerini zenginleştirmiştir. Bir Balkan eğitimcisi, bilgin ve düşünürü olan Osman Nuri Peremeci, bu gerçeği yakından gördüğü için Türkçenin bu bölgedeki dil yadigârlarını toplamış ve onları *Atalar Sözleri* adıyla bastırmıştır.

Çok Yönlü Bir Şahsiyet: Osman Nuri Peremeci

Atalar Sözleri'ni, anlatmaya geçmeden önce, Osman Nuri Peremeci'yi kısaca tanıtmamız uygun olur. Osman Nuri Peremeci, uzun süren çalışma hayatı boyunca tarih coğrafya, din, dil, edebiyat, eğitim ve pedagoji gibi farklı alanlarda eserler vermiş, çeşitli gazete ve dergilerde çok sayıda yazılar yazmış bir şahsiyettir. Buna rağmen o, hem sivil, hem resmi çevrelerde ihmal edilmiş, hatta unutulmaya terk edilmiştir. Balkan Türkleri arasında yetişmiş bu değerli bilim ve düşünce adamını, hem şahsiyeti, hem eserleriyle yeni nesillere tanıtmak, biz eğitimcilerin üzerimize düşen bir görev olduğunu düşünüyorum.

Osman Nuri Peremeci'nin şahsiyetini, hayatının sadece dönem noktalarını belirterek şöylece ortaya koyabiliriz:

12 Aralık 1874: Bulgaristan'ın Şumnu şehrinde dünyaya geldi. Babası Hacı İsmail Efendi, annesi Müftü Mustafa Raşit Efendi'nin kızı Emine Hanım'dır. İlk ve ortaöğrenimini Şumnu'da gördü. Fen ve sosyal bilimlere ait bilgileri okuduğu okuldan alırken, din ve milliyet duygusuna ait bilgileri de Şumnu Müftüsü olan dedesi Raşit Efendi'den aldı. Biraz da dedesinin telkinleriyle tarihe merak sardı ve tarih öğretmeni olmaya karar verdi.

14 Temmuz 1889: Şumnu Rüştüye Mektebi'nden mezun oldu.

Ekim 1890: Osmanpazarı'nda Rüştüye Mektebi'ne ikinci öğretmen olarak atandı.

17 Şubat 1895: İstanbulof Başkanlığındaki Bulgar Hükümeti düştü. Yerine geçen Narodnaklar ile Liberallerden kurulan Sancak Meclisi, Rüştüyeleri kapattı. Bunun üzerine Osman

Nuri, Paravadı'ya ilkokul öğretmeni olarak atandı. Niğbolu, tekrar Paravadı, Rusçuk ve Tırnova'da 1911 yılına kadar ilkokul öğretmenliğine devam etti.

1906: Bulgaristan Türk Muallimler Birliği Cemiyeti'ni kurdu. Bu cemiyet, düzenlediği konferans, kongre ve benzeri faaliyetlerle Bulgaristan eğitim sisteminde birtakım yeniliklerin yapılmasına ve Türk toplumunun eğitim alanında yeni haklar elde etmesine yardımcı oldu. Bu haklar şöyle özetlenebilir:

1) Türk cemaati, okulları için Türk öğretmen yetiştiren okullar açabilecektir.

2) Türk Muallimler Birliği, Bulgaristan Maarif Vekâleti Büyük Maarif Meclisi'nde temsil edilecektir.

3) Türk okullarının kitapları, Türkçe basılabilecektir.

4) Türk okulları, Bulgar okulları gibi kendisine ait toprakları işleyebilecek, geliri kendi okuluna ait olacaktır.

Bulgaristan Türklerinin bu hakları elde etmeleri, kuşkusuz kolay olmamıştır. Osman Nuri, bazen tek başına, bazen ülkedeki öğretmenleri, din adamlarını ve kanaat önderlerini toplayarak onlarla birlikte Bulgaristan'ı baştanbaca dolaşmış, Türkler arasında birlik düşüncesini uyandırmaya çalışmıştır. Çok geçmeden bu çabalar meyvelerini vermiş ve Türkler arasında bir dayanışma ve birleşme emareleri görülmeye başlamıştır.

Şubat 1911: Osman Nuri, İstanbul'a gidip Meclis-i Maarif-i Kebir'in açtığı sınavı kazanarak Varna Rüştüyesi'ne tarih öğretmeni olarak atandı. Osmanpazarı, Paravadı, Niğbolu, Rusçuk, Tırnova'da muhtelif sürelerle çalıştıktan sonra, uzun yıllar görev yapacağı Varna Rüştüyesi'ne tekrar atandı. Onun öğretmenlik yapmaya başladığı dönem, Balkan Türkleri için acılı yılların yaklaşmakta olduğunu haber veren çanların

çalmaya başladığı yıllardı. O, yaklaşmakta olan felaketi tam zamanında sezmiş ve Balkan Türklerinin o felâket karşısında ancak dayanışma ve birlik halinde oldukları takdirde ayakta kalabileceklerini düşünmüştür.

1919: Osman Nuri ve arkadaşları, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'yi yakından desteklemişlerdir. Bu desteklerinde Sofya'da askerî ataşeliği görevinde bulunmuş Mustafa Kemal (1913-1914) ile Sofya Büyükelçiliği'nde bulunmuş Fethi Okyar'ın Bulgaristan Türklerine yapmış oldukları yardımların kuşkusuz rolü olmuştur. Osman Nuri, Bulgaristan Türklerini eğitimi durumuna getirebilmek için ömrü boyunca çırpınmıştır. Eğitimi insanların uyum, dayanışma ve birleşme konusunda daha duyarlı olabileceklerini hep düşünmüştür.

1924: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Bulgaristan'daki Türk okullarında görev yapan öğretmenlerin maaşlarını kestti. Buna rağmen Osman Nuri, mesleğine bağlılığı sebebiyle, çok düşük bir ücretle Cemaat-ı İslâmiye hesabına öğretmenlik yapmaya devam etti. Öğretmenliğinin yanında Bulgaristan'da bulunan Türk konsolos, elçi ve diğer görevlilerle iyi münasebetler kurarak yeni kurulmuş bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin desteğini kazanmanın yollarını aradı. Bu çalışmaları, çok geçmeden, Bulgar Hükümeti'nin dikkatini çekmeye başlamış ve hükümet onu önce göz hapsine almış, sonra da öğretmenliğine son vermiştir.

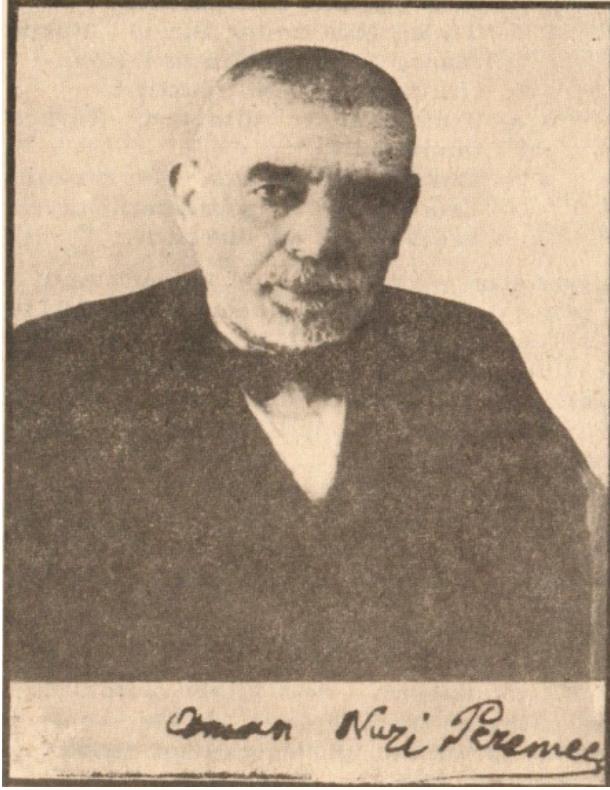
Osman Nuri Peremeci, Bulgaristan'ın çeşitli şehirlerinde öğretmenlik yaparken, bir yandan da bilimsel çalışmalar yapmıştır. Bastırdığı kitaplarından isimlerini tespit edebildiklerimiz şunlardır:

- 1) *Umumî Tarih, 7 cilt,*
- 2) *Malumat-ı Medeniye,*
- 3) *Çocuklarımıza Din Dersleri,*
- 4) *Bulgaristan Coğrafyası,*
- 5) *Din ve Millet Şuuru.*

Eylül 1927: Osman Nuri Şumnu'daki evinde bir akşamüzeri dinlenirken, dostlarından emekli bir Bulgar öğretmen kendisini ziyarete gelir ve “Seni tutuklayacaklar, başının çaresine bak!” diyerek hocayı uyarır. Bir süreden beri takip edilmekte olduğunu zaten bilen Osman Nuri, işin ciddiyetini derhal anlar; o gece ailesine ve dostlarına dahi “Allah’a ısmarladık” diyemeden gizlice sınırı geçerek Türkiye’ye gelir. Edirne’de yerleşir. Sonraki günlerde hocanın Edirne’ye geçtiği haberi duyulduğunda Bulgaristan Türkleri arasında büyük bir heyecan ve üzüntüye sebep olur. Haberi duyuran yerel gazetelerden biri olan *Mücadele* gazetesinin “Kaybettik... Kaybettik... Kaybettik” manşeti, Türkler arasında günlerce tekrarlanıp durmuştur...

Osman Nuri Peremeci Edirne’de

1874 - 17 Mart 1945

Osman Nuri, Türkiye’ye sığındıktan sonra yine bir Balkan şehri olan Edirne’de yerleşmiştir. Çocukluğunu, gençliğini ve çalışma hayatının büyük bir kısmını bu bölgede geçiren bu mücadele adamı, kendi ifadesiyle “doğup büyüdüğü, ömrünün en güzel günlerini geçirdiği” Balkan topraklarından kopa-

mamıştır. Edirne'ye yerleştikten sonra yaptığı ilk iş, hayatını kazanmak amacıyla Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurarak öğretmenlik istemek olmuştur. Kendisini önce Edirne'nin Su-başı köyü öğretmenliğine, daha sonra da merkezdeki Bulgar ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atarlar.

1934: Osman Nuri, Edirne'ye geldikten bir yıl sonra, Bul-garistan'da kalmış olan ilk eşi Ayşe Hanım zatürre hastalığından ölmüştür. Edirne'deki ilk yıllarını bekâr olarak geçiren ho-camız, çok geçmeden Kırcaali'li Servet Hanımla evlenmiştir. İlerlemiş yaşına rağmen bu evlilikten Bilgin ve Erkin adlı iki çocuk sahibi olmuştur.

Osman Nuri, öğretmenliğinin yanında yayın faaliyetlerine burada da devam etmiştir. *Tasvir-i Efkâr*, *Resimli Şark*, *Köy Postası*, *Damla*, *Altı Ok* ve *Millî gazete* gibi yayın organlarında tarih, edebiyat ve diğer sosyal konularda yazılar yazmıştır. Daha da önemlisi öğretmenlik ve bu güncel konuların yanında, bilimsel eserler vermeye de devam etmesidir. Edirne'de dört kitap yazmıştır:

- 1) *Pedagoji*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1931, 160 s.
- 2) *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939, 456+72 s.
- 3) *Tuna Boyu Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1942, 226 s.
- 4) *Atalar Sözleri*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1943, 301+3 s.

17 Mart 1945: Osman Nuri peremeci Edirne'de öldü⁴⁶.

---

46 Osman Nuri Peremeci, “Şumnulu Doktor Hüseyin Bey'e”, İdeal Arkadaşlarının, Dostlarının ve Öğrencilerinin Kalemıyla *Osman Nuri Pe-remeci, Hayatı, Kişiliği, Eserleri*, İstanbul 1968, s. 44 – 51.

Türkçe'nin Balkanlardaki Söz Varlığı: *Atalar Sözleri*

Osman Nuri Peremeci'nin Edirne'de kaleme aldığı dört kitabından biri olan *Atalar Sözleri*, yirmi beş yıllık çalışmasının bir ürünüdür. Bu bildirimizin asıl amacı, *Atalar Sözleri*'mizi yakından tanıtmaktır. Ancak onu tanıtmaya geçmeden önce ona gelinceye kadar edebiyatımızda atasözü derleme çalışmalarına bir göz atmamız uygun olur.

Her dilde deyim, atasözü ve birtakım kalıplaşmış sözler vardır. Deyim ile atasözleri, bir dilin en canlı söz varlıklarıdır. Bunlar hem sözlü, hem yazılı anlatımda sık sık kullanılarak nesilden nesile devam edip giderler. Onların yaşamaya devam etmelerinin sebebi, gündelik hayatta karşılaştığımız bir durumu veya olayı, kısa ve özlü bir şekilde ifade edebilmeleridir.

Bu söz varlıkları, ait oldukları dilin geneline yayılmakla beraber, bazı bölge, hatta şehirlerde ortaya çıkanları ve oralarda daha çok kullanılanları da vardır. Bu tür deyim ve atasözlerini o bölge veya şehirlerin ağızlarına paralel olarak hem sözlü, hem yazılı anlatımlarında da görmek mümkündür. Bu yerel dil unsurlarını asıllarına uygun olarak derlemek, halkın ve yazarların kullanımlarına sunmak, genel dili kuşkusuz besleyen ve zenginleştiren çalışmalardır.

Yaygın kanaate göre Türk dili, sekizinci yüzyıla kadar sözlü, bu yüzyıldan itibaren ise hem sözlü, hem yazılı anlatımda kullanılmaya devam edilerek günümüze kadar gelmiş köklü, zengin ve yaygın bir dildir. Buna göre ilk yazılı belgelerimiz, sekizinci yüzyıla ait olan *Orhun Abideleri*'dir. *Orhun Abidele-*

ri'nde karşımıza çıkmaya başlayan atasözlerimiz, Yusuf Has Hacıp'in *Kutadgu Bilig*, Kaşgarlı Mahmut'un *Divan-ı Lûgati't - Türk*, Edip Ahmet'in *Atabetü'l - Hakayık* adlı eserleri ile *Dede Korkut Kitabı* gibi Türk dili ve edebiyatının abide eserlerinde kullanılmaya devam etmiş ve on beşinci yüzyıla kadar genelde dağınık olarak gelmişlerdir. Bu yüzyılda onları derleme çalışmaları başlamıştır. On beşinci yüzyıla ait bir derlemeyi, Velet İzbudak, günümüz alfabesiyle hazırlayarak bastırmıştır⁴⁷.

Atasözlerimiz, on dokuzuncu yüzyıla kadar çeşitli düzeylerde ele alınmakla beraber, onlara karşı asıl ilgi, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren uyanmaya başlamıştır. Bu dönemde Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilan edilmesinden sonra, devleti yönetenlerin siyaset alanında halka yönelmeleri, medreselerin yanında yeni mekteplerin açılması, gazete ve dergilerin çıkmaya başlaması, tiyatronun yeni bir tür olarak edebiyatımıza girmesi, yazı dilini ister istemez sadeleşmeye ve konuşma diline doğru ilerlemeye zorlamıştır. Hayatın ve tarihin akışının doğurduğu bu zorlamanın sonunda halkın dili ve edebiyatına karşı da kuşkusuz bir ilgi uyanmış ve bu ilgi çok geçmeden atasözlerini derlemeye kadar varmıştır.

Tanzimat döneminden itibaren Vacit, İbrahim Şinasi, Ebüzziya Tevfik, Ahmet Badi, Tekezade M. Sait ve Ahmet Vefik Paşa atasözü derleme çalışmaları yapmışlardır. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde halkın diline ve edebiyatına karşı ilgi, daha da artmış, üstelik daha sistemli ve bilinçli bir duruma gel-

---

47 Velet İzbudak, *Atalar Sözü*, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, 84 + 42 s.

miştir. Bunun doğal bir sonucu olarak atasözü derleme çalışmaları daha da yaygınlaşmıştır. Bu dönemde atasözü derleme çalışmaları yapanlardan birisi de Osman Nuri Peremeci'dir.

Osman Nuri *Atalar Sözlere*'ni toplamaya Varna Rüştüyesi'nde tarih öğretmenliği yaptığı 1917 yılında başlamıştır. Görev yeri Varna olmakla beraber, hem daha önce, hem daha sonraki yıllarda başta Osmanpazarı olmak üzere Paravadı, Niğbolu, Rusçuk ve Tırnova gibi Bulgaristan'ın muhtelif şehirlerinde türlü vesilelerle defalarca bulunmuş, halkla yakından temas etmiş ve onların konuşmalarındaki yerel dil unsurlarını tespit etmiştir. Bu yerel dil unsurlarının başında kuşkusuz deyimler ile atasözleri gelir. Osman Nuri Peremeci, Bulgaristan'ın muhtelif şehirleri ile Balkanların daha başka bölgelerinde kullanılmakta olan 7694 atasözünü, yirmi beş yıl bıkip usanmadan çalışarak toplamış daha sonra, onları bir kitap haline getirmiş ve hayatının son yıllarında Edirne'de bastırmıştır.

Atalar Sözləri'ne Yakından Bakış

EDİRNE HALKEVİ YAYINLARINDAN : 1

Atalar Sözləri

TOPLIYAN:
Edirne Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu Üyelerinde:
Öğretmen: Şumnulu
Osman Nuri Peremeci

25 Yıl Öğraşılarak Toplanmıştır.

İSTANBUL
Resmli Ay Matboası T. L. Şirketi
1 9 4 3

Atalar Sözləri'nin başında uzunca bir “Önsöz” vardır. Burada Peremeci, bir bakıma atasözlerinin tarifini yapmıştır: “Türkçemizde atalar sözləri denen birtakım sözlər vardır ki bunlar kısa, bellemesi kolay, unutulması çok vakte muhtaç, çok değerli ve düşündürücü sözlərdir ve her biri bize doğru yolu, hakikati gösteren birer meş'aldir”. Birçok araştırmacı, atasözlerimizi eskiden beri toplaya gelmiş, birçok şairimiz de onları çeşitli vesilelerle şiirlerinde kullanmak suretiyle hem yaşamalarına, hem de yayılmalarına yardımcı olmuştur.

Osman Nuri, 1917 yılından beri atasözü derleme işiyle meşgul olduğunu ifade ettikten sonra, “topladığım bu atalar sözleri Trakya ve İstanbul taraflarında söylenenlerdir” diyerek çalışma alanını açıklamıştır. Ona göre atasözlerimiz, Türk’ün karakterini, tarihsel akış içinde nasıl geliştiğini ortaya koyan belgelerdir: “Bunları toplamak her halde hem dilimiz için, hem eski karakterimizi tespit etmek için faydalı olacaktır. Evet, bu atalar sözlerinin birtakımı pek eski, fakat o kadar mertçedir. Birtakımı ise yakın vakitlerde söylenmiş olup millî ahlâkıımızın bozulmaya başladığını gösterir”.

Ona göre başka milletler de atasözlerimizle ilgilenmişlerdir. Onların başında bizden kültür almış milletler gelir. Onlar bazı atasözlerimizi kendi dillerine çevirmiş, çeviremediklerini de “Türklerin şöyle bir atasözü vardır” deyip Türkçesini söylemişlerdir. Osman Nuri, üç atasözümüzü hangi ortamlarda ilk kez duyduğuna dair hatıralarını yazmıştır:

1. Hatıra: Bulgaristan’da Bir Seçim Mücadelesi:

Bulgaristan’da bir seçim mücadelesi verilmektedir. Demokratlar ile liberaller, seçim propagandalarında birbirleriyle kıyasıya mücadele etmektedirler. Paravadı’da demokrat lider Takef, toplanan kalabalığa hitap ederek seçmenlerden kendi partisine oy vermelerini istediği bir sırada, kalabalığın arasından bir liberal ileri atılıp, Tatarpazarı’ndaki bir kavgayı kasdederek orada demokrat memurların liberallere zulmettiklerini söyler ve Takef’in bu konuda ne düşündüğünü sorar. Takef,

hiç bozuntuya vermeden Türklerin bir atasözü vardır: “Meyhanede yazılan cehennemde okunur” sözünü söyler ve oradaki kavganın demokratlar ile liberaller arasında bir fikir kavgası değil, meyhanede kafaları kızışmış birkaç sarhoşun ağız dalaşması olduğunu veciz bir şekilde söyleyerek liberali susturmuştur. Devamında Peremeci, yabancıların hayran olduğu birkaç atasözümüzü aktarır:

Anlayana sivrisinek sazdır, anlamayana davul zurna azdır.
Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.
Sel gider, kum kalır.
Kanı kanla yıkamazlar, su ile yıkarlar.
Yap iyiliğini at denize, balık bilmezse Halik bilir.
Yiğidin sözü, demirin kertiği.
Düşenin dostu olmaz.
Alış verişte kesat, insanlarda fesat.
Düşersen toprağa sarıl.

2. Hatura: Evlerinde Garip Bir Misafir:

Çocukluğunda bir gün kendisi odasında ders çalışırken evlerine üstü başı perişan bir kadın gelir. Kadının yüzü gözü ve elleri de yıpranmış ve buruşmuştur. Buna rağmen annesi ona yakınlık gösterir ve gönlünü almak için adeta çırpınır. Kadın gittikten sonra Peremeci annesine, bu kılıksız ve çirkin kadına neden bu kadar dil döktüğünü ve gönlünü almak istediğini sorar. Annesi bir atasözümüzle cevap verir: Oğlum, “Ak gün

ağartır, kara gün karartır” sözünü söyleyip, vaktiyle o kadının çok varlıklı bir ailen kızı olduğunu, fakat zamanla devran tersine dönüp yoksul ve bakımsız bir duruma düştüğünü bu atasözümüzle özetleyiverir ve “İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli” sözünü de ilave eder. Osman Nuri Peremeci’nin atasözlerimize karşı ilgisinin başlangıcını, bu hatırasına kadar götürmek mümkündür.

3. Hatıra: Vergi Memurunu İnsafa Getiren Atasözü:

Osman Nuri, Şumnu’dan Edirne’ye geldiğinde onu Meriç kazasının Subaşı köyüne öğretmen olarak gönderildiğini az yukarıda söylemiştik. Bir gün tahsildar köye vergi toplamaya gelir. Sıra Plevne muhacirlerinden olup vaktiyle o köye yerleşmiş olan bir adamın birkaç liralık vergi borcunu istemeye gelir. Adam,

- Tahsildar bey, ailem ineğimi Uzunköprü’ye satmaya götürdü, birkaç gün sonra veririm, der.Tahsildar,

- Komşundan ödünç al da ver, diyerek sıkıştırmaya başlarken, adam dayanamaz ve,

- “Taştan kopar, ama yoktan kopmaz”, atasözüyle durumunu dokunaklı bir şekilde özetleyiverir ve borcunu erteletir. Bir köylünün ağzından ilk kez duyduğu bu söz, Osman Nuri Peremeci’nin dikkatini bir kez daha atasözlerimiz üzerine çeker ve onları toplamadaki kararlılığını pekiştirir.

Osman Nuri, Bulgaristan Türkleri arasında on dokuzuncu yüzyılda yaşamaya devam etmekte olan bir atasözü söyleme

geleneğinden de bahseder. O geleneği Osmanpazarı'nda öğretmenlik yaptığı sırada Sarıyusuflu köyünden Yirik Mehmet Efendi'den dinlemiştir. Köylüler sohbet için bir araya toplandıklarında birbirlerine şöyle sorular sorarak sohbete giriş yapıyorlarmış:

“Elifle nereden geliyorsun?

- Nereye gidiyorsun?
- Adın ne?
- Babanın adı ne?
- Ananın adı ne?
- Sabah ne yedin?
- Akşam ne yedin?
- Sevdiğinin adı ne?
- Yap darbimeselini...”

Osman Nuri, bu âdetin Varna dolaylarında da yaşadığını, oradaki öğretmenliği sırasında yaşlı Türklerden işittiğini hatırlayarak anlatır.

Peremeci, *Atalar Sözleri* adlı bu eserinde yirmi beş yıl boyunca 7694 deyim ve atasözünü toplamıştır. Kitabında onları alfabetik sıraya göre dizmekle, hem okunmalarını, hem de ilk kelimesi bilinen bir atasözünü ararken kolayca bulunmasını sağlamıştır.

*Atalar Sözlere'*nden birkaç örnek vermemiz uygun olur:

Allah, yurt yoksulluğu göstermesin.

Arı satmış, namusu kiraya vermiş.

Arpa, unun yoksa, tatlı dilin de mi yok?

Aslı ne ise nesli de odur.

Ata bakma dona bak, üstündeki cana bak.

Besledik büyüttük danayı, şimdi tanımaz oldu atayı,
anayı.

Bir taşla duvar olmaz.

Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır.

Deli devran sürer, akıllı fırsat gözler.

Dimetoka bardağı gibi sıraya dizildiler.

Dışarıda İvan, içerde Hüseyin.

Düğünsüz ev olur, ama ölümsüz ev olmaz.

Sonuç

Osman Nuri Peremeci'nin daha ziyade Balkan Türkleri arasında dolaşımında olan deyim ve atasözlerini topladığı bu eseri, Türk dili ve edebiyatı tarihinde bir boşluğu doldurmuştur. O aynı zamanda Balkan Türkleri arasında dilimizin yaygınlaşmasına ve canlı bir şekilde yaşamaya devam etmesine yardımcı olan bu dil yadigârlarını toplamakla kültür tarihimize de bir katkıda bulunmuştur. Bunun devamında onun amacı, atasözlerimizin ilk söylenişlerinin hikâyelerini de toplamak ve bir kitap halinde bastırmaktı. Ne yazık ki kader onu, *Atalar Sözleri*'nin basımından kısa bir zaman sonra aramızdan ayırdı. O, atasözlerimizin ilk söylenişlerinin hikâyelerini toplayamadı; fakat derlediği bu deyim ve atasözleri, Balkanlarda hem Türkleri, hem onlarla birlikte yaşamaya devam eden milletleri, gündelik hayatta geçmişte birbirlerine yaklaştırdığı gibi, gelecekte de bu görevi görmeye devam edecektir. Günümüzün ilerleyen bilgi, ulaşım ve iletişim teknolojisi sayesinde Balkan ülkeleri arasındaki yakınlaşmanın daha da kolaylaşacağını umuyorum.

Kaynaklar

Ahmet Vefik Paşa, *Atalar Sözü*, 2. Baskı, Hazırlayan: Recep DUYMAZ, Gökkubbe Yayınları İstanbul 2007.

Ender Görgün, “Edirne Şehir Tarihinden Yapraklar: Üstad Osman Nuri Peremeci”, *Oluşum Dergisi*, Sayı: 55, Temmuz – Ağustos – Eylül (Edirne), 2006, s. 36 – 43.

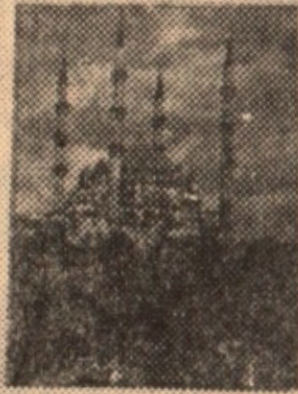
İdeal Arkadaşlarının, Dostlarının ve Öğrencilerinin Kalemile *Osman Nuri Peremeci, Hayatı, Kişiliği, Eserleri*, Ece Yayınları, İstanbul 1969.

İzbudak, Velet, *Atalar Sözü*, Devlet Basımevi, İstanbul 1936, 82+42 s.

Rıdvan Canım, “Bir Şehre Vakfedilen Ömür veya Bir Edirne Sevdalısı: Osman Nuri Peremeci”, *Edirne: Serhaddeki Payitaht*, YKY İstanbul 1998, s. 609 – 613.

EDİRNE ve YÖRESİ
Edirne Kurultay İncelemeler Kurumu
YAYINLARI
Sayı: 6

EDİRNE TARİHİ

Yazar:
GEMAL YUKİ FERİDİ

İSTANBUL - Devlet Ay Matbaası T. E. 2000
1940

TUNA BOYU TARİHİ

YAZAN
DÖKÜMÖR
OSMAN NURİ PEREMECİ

İSTANBUL
RESMÎ AYAKBAĞI T. L. ŞİRKETİ
1942

EDİRNE HALKEVİ YAYINLARINDAN : 1

Atalar Sözleri

TOPLIYAN:

Edirne Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu Üyelerinde:

Öğretmen: Şumnulu

Osman Nuri Peremeci

25 Yıl Öğraşılarak Toplanmıştır.

İSTANBUL

Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi

1 9 4 3

Osman Nuri Peremeci Edirne İlköğretmen Okulu tarih öğretmeni, Ortada müdür Reşat Tardu, yanda Nihad Sami Banarlı

Merhum Osman Nuri Peremeci, aziz eşi merhume Servet Peremeci yeğenleri Hatice Kav, oğulları Bilgin ve Erkin ile (Erkin Peremeci annesinin kucağında) Edirne'deki evlerinin bahçesinde

Osman Nuri Peremeci Edirne'nin mezarlıklarında son yıllarında

Aziz ve Merhum üstadın Serhad Edirne'deki mütevazı evi ve ismi verilen sokağın tabelası

Bir Türk Edebiyatçısının Sofya İzlenimleri - I

Recep DUYMAZ^{48*}

Özet

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk edebiyatçılarının Batı'ya ve Batı şehirlerine karşı ilgisi artmıştır. Birçok edebiyatçı, seyahat etmek, tedavi olmak, yabancı dil öğrenmek veya sürgün edilmek gibi sebeplerle Batı şehirlerine gitmiş ve oralarda çeşitli gözlemlerde bulunmuştur.

O edebiyatçılardan birisi Raif Necdet Kestelli'dir. Kestelli, 1912 yılında Sofya'da yaklaşık altı ay sürgün olarak kalmıştır. Daha sonra yazdığı *Ufûl (Batış)* adlı kitabında Sofya izlenimlerini anlatmıştır. Bir edebiyatçı olan yazarımız, şehrin evlerini, tarihsel yapılarını, sokaklarını, cadde ve meydanlarını gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır.

Bunların yanında Bulgarların giyim kuşamlarını, aile ve toplum ilişkilerini de gözler önüne sermiştir. Raif Necdet Kestelli'nin anlattıkları, iki komşu ülkenin insanlarına, birbirlerini daha yakından tanımalarına kuşkusuz yardımcı olacaktır.

Anahtar kelimeler:

Raif Necdet Kestelli, Sofya, izlenim, anı, gözlem

---

48 * Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 22030 Edirne, T. C. Başbakanlık ve Yurtdışı Türkler, Trakya Üniversitesi ve Edirne Valiliği'nin Balkan Savaşlarının 100. Yıldönümü münasebetiyle 2 – 3 Kasım 2012 tarihinde Edirne'de düzenlediği “Balkan Savaşından Balkan Barışına” konulu sempozyumda sunulan bildiridir.

Sofia Impressions of a Turkish Lecturer – I

Abstract

Since the second half of the 19th century, the interest of Turkish man of letters interest to West and Western cities has increased. Lots of man of literature have gone to West for different purposes such as learning a language, travelling, medical treatment or because of exile, and they have made observations in there.

One of these men of letters is Raif Necdet Kestelli. He was exiled to Sofia for 6 months in 1912. Then he wrote about this experience in his work *Ufûl* (Downfall). Our writer as a man of letters, wrote the city's houses, historical buildings, streets and squares based on his observations.

Along with them, he also reveals the way of clothing, the way of living and relationships of family and society of the Bulgarian people. The narrations of Raif Necdet Kestelli definitely helps the two neighbour city's people to know each other better.

Key words:

Raif Necdet Kestelli, Sofia, observation, memory

Giriş

Raif Necdet Kestelli, eserlerini daha çok Millî edebiyat dönemi ile Cumhuriyet dönemlerinde vermiş bir yazardır. Çalışma hayatının ilk yıllarında öğretmenlik yapan yazarımız, hikâye ve hatıra türlerinin yanında makale ve tenkit türlerinde de yazılar yazmıştır. Fransızca'dan yaptığı roman çevirileri de bulunmaktadır.

Raif Necdet Kestelli, verimli bir yazar ve dikkate değer bir eleştirmen olmasına rağmen edebiyat araştırmacılarınca şimdiye kadar ihmal edilmiş bir şahsiyettir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlanmış ve bazı makaleler yazılmakla yetinilmiştir⁴⁹. Bunların yanında bazı kitaplarını günümüz alfabesiyle hazırlayan araştırmacılar, çalışmalarının başında yararımız hakkında kısa bilgiler vermekle yetinmişlerdir⁵⁰.

Biz de bu çalışmamızda onun sadece *Uful* adlı eserini kısa bir değerlendirmeye tabi tutacağız.

---

49 Yusuf Yıldırım, Raif Necdet Kestelli'nin Hayatı ve Eserleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986, 126 s.

50 Yazarımızın hayatı ve eserleri için bakz: Raif Necdet Kestelli, *Resimli Türkçe Kâmus*, Hazırlayanlar: Recep Toparlı, Bilge Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, TDK Yayınları Ankara, 2004, s. VII – VIII; *Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye)*, Hazırlayanlar: Recep Duymaz, Yüksel Topaloğlu, Özcan Aygün, Akademik Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2012, s. 9 – 10.

Ufûl, yazarımızın Balkan Savaşı'nda önce Edirne savunmasına, sonra yaklaşık altı ay süren Sofya'daki esirlik hayatına dair tuttuğu günlüklerinden oluşur. Eser, yazarımızın Sofya'daki esirliğinden kurtuluşunu takip eden 1913 yılında İstanbul'da basılmıştır⁵¹.

Ufûl, günlük tarzında yazılmış bir metindir. Günlükler, 20 Eylül 1328/3 Ekim 1912 tarihinde başlayıp 5 Haziran 1329/18 Haziran 1913 tarihinde sona erer.

Edirne Savunmasında

Raif Necdet Kestelli 1912 yılının sonlarında İstanbul'da öğretmendir. Bir gün kendisine kapalı bir zarf getirirler. Zarfı açtığında pek yakında başlayacak Balkan Savaşı'nda Edirne kalesini muhafazayla görevli bir redif taburuna subay olarak atandığını görür. Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra İstanbul'daki Sirkeci Garı'ndan Edirne'ye gidecek trene binmek üzere yola çıkar. Yolda ilerlerken cadde ve sokaklarda seferberlik manzaraları ve kalabalık grupların savaş gösterileri yaptıklarını görür... Memlekette herkes ve her muhitin sanki savaş istediğine dair bir hava estirilir... Kendisi bunu hayretle karşılar ve savaş taraftarlığını bir "gaflet" olarak değerlen-

---

51 Raif Necdet, *Ufûl*, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul 1326/1913, 262 s. Eser, günümüz alfabesiyle de basılmıştır: Raif Necdet Kestelli, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batışı (*Ufûl*), Hazırlayan: Veliye Özdemir, Arma Yayınları, İstanbul 2001, 171 s.

dirir...Bu duygu ve düşüncelerle bindiği trenle İstanbul'dan Edirne'ye yirmi saatte gelir. Edirne'de Yassı Tepe İstihkâmlarını savunmakla görevli tabura verilir.

30 Ekim 1912 – 13 Mart 1913 tarihleri arasında Edirne savunmasında görev yapar. Balkan Savaşı'nı bir edebiyatçı gözüyle içerden görür... Gördüğü sahneleri bazen içi sızlayarak, bazen insanlığından utanarak yazıya geçirir...

Sadece iki sahneyi göstermekle yetineceğim:

1) Bulgar subayı ile edebiyat üzerine Konuşmak:

Raif Necdet, 22 Aralık 1912 günü, savaşın sakinleştiği bir sırada, bir yandan medeniyetin ilerlediğini, öte yandan insanların birbirlerini öldürmeye devam ettiğini düşünür, bu çelişkiyi kendi kendine anlamaya çalışırken yanına gelen bir asker, tarafsız bölgede bir Bulgar subayının kendisini beklediği haberini getirir. Kısa bir tereddütten sonra Bulgar subayının yanına gider. Paris, Fransız ve Rus edebiyatı, özellikle Tolstoy üzerine koyu bir sohbet dalarlar... Sanat üzerine bu keyifli arkadaşça sohbetten sonra cephelerine dönüp bu sefer kendi iradelerinin dışında düşmanca savaşmaya devam ederler⁵²!...

---

52 Raif Necdet Kestelli, *Ufûl*, hazırlayan: Veliye Özdemir, Arma Yayınları, İstanbul 2001, s. 43 – 45.

2) Üçüncü düşman yüzünden birbirlerine silah atamamak:

Yazarımız, 27 Şubat 1913 tarihli günlüğünde Bulgar Ordusu ile Türk Ordusu'ndan hiçbir askerin birbirlerine silah atmadığını yazmıştır. Bunun sebebi, cephede çarpışan bu iki ordunun arasına üçüncü bir düşmanın girmesidir. Üçüncü düşman, o gün göz gözü göremeyecek kadar ortalığı kaplayan yoğun kar ve savrulan tipidir.^{53!}..

Raif Necdet Edirne savunmasının dördüncü ayında, 13 Mart 1913 tarihinde, Bulgar ordusuna esir düşer ve nisan ayının başlarında Sofya'ya getirilir.

---

53 A., g., e., s. 67.

Raif Necdet Sofya’da

Yazarımız 1Nisan 1913 tarihinde diğer esir subaylarla birlikte Sofya’ya getirildiğinde on gün kadar karantinada beklenir. Karantinadan çıktıktan sonra “ ilk duyduğu emel, Őhri gezmek ve – mümkün olabildiği kadar – Bulgarların ruhunu, millî ve sosyal hayatını incelemek ve araştırmak” tır. Sofya’yı, umut ettiği derecede “ mamur ve ihtişamlı, muntazam ve görkemli” bulmaz. İlk gezinme ve araştırmalarından sonra edindiği izlenimleri Şöyle sıralayabiliriz:

* Elektrik Tramvaylarına sahip olmak:

Raif Necdet’in Sofya’da ilk dikkatini çeken Şey, elektrik tramvaylarıdır. Elektrik kuvvetiyle çalışan bu tramvaylar, muntazam çalışmak, merkez yollardan geçmek suretiyle Őhri ulaşımını büyük ölçüde kolaylaştırmakta ve çevrenin temiz tutulmasını sağlamaktadır. Elektriğin, ulaştırmanın yanında, sokakları ve evleri aydınlatmada da kullanıldığını görmek, onu iyice Őařırtır. Sofya ’nın büyük meydanları, geniş caddeleri ve parke taşlarıyla dşeli yollarında beğeniyle gezinir. Bunlar Şehre ilk kez gelen ziyaretçilerde olumlu izler bırakan özelliklerdir.

* Batı ile Doğu Arasında Sallanmak:

Sofya, elektrik tramvayları, parke kaldırımlı geniş yolları, büyük meydanlarıyla ilk bakışta bir Batı Őhri gibi görünür. Őhri merkezini süsleyen bu unsurlar, belli yerlerde toplanmış yapılarıdır. İnsan bunların arasında gezinirken kendisini herhangi bir Avrupa Őhriinde sanabilir. Opera ve tiyatro binaları da bu sanıyı güçlendiren sanat eserleridir.

İnsan, şehrin merkezinde toplanan bu yapıların dışına çıkınca başka bir Sofya'yla karşılaşır. Orada tozlu yollar, çamurlu sokaklar ve eski püskü küçük evlerin bulunduğu mahalleleriyle Sofya, bu sefer tam bir Doğu çehresiyle karşımıza çıkar. Bu iki karşıt görünüş, Raif Necdet'e Sofya'da Doğu medeniyeti ile Batı medeniyetinin birbirleriyle kavga ettiğini düşündürür. Bir yanda merkezde şehri Batı'ya doğru kuvvetli bir şekilde çeken yapılar, öbür yanda ve daha geniş bir alanda şehri Doğu'da tutmaya devam eden geniş mahalleler görünür. Yazarı-mıza göre şehirdeki sosyal hayat, bu iki zıt gücün, Doğu ile Batı'nın gelgitleri arasında sallanmaktadır.

* Canlı Bir Sanat ve Edebiyat Hayatına Sahip olmak:

Raif Necdet, Sofya'da canlı bir sanat ve edebiyat hayatı görür. Ona göre Bulgarlar, İkinci Aleksandır Heykeli'ne, opera ve tiyatro binalarına “millî şahsiyet”lerini vermeyi başarmışlardır. Daha da önemlisi, başta tiyatro olmak üzere sanat ve edebiyata, “millî şahsiyeti” oluşturmak görevini yüklemişlerdir. Onun gözlemlerine göre Ivan Vasoff, “Makedonya” şiiriyle Makedonya'yı Sırlara karşı savunmada siyasetçilerden ve diplomatlardan daha fazla hizmet etmiştir. Dükkân, mağaza ve daha başka işyerlerindeki levhaların hepsinin Bulgarca olması ve halkın yerli mallara karşı rağbeti de onun dikkatini çekecek kadar ileri bir düzeydedir.

Raif Necdet, Sofya'dayken Bulgar eğitimiyle de ilgilenmiştir. Gözlemlerine göre, o yıllarda Bulgaristan'da eğitim, “millî uyanış”ı sağlamakla görevlendirilmiştir. Günlüklerinin bir yerinde: “Bulgarlar, Birinci Balkan Savaşı'nı nerede ve nasıl kazandılar?” sorusunu sorar ve şöyle cevaplandırır:

“ - Okullarda, özellikle ilkokullarda...

En aşağıdan en yüksek sosyal tabakaya kadar Bulgarlarla gördüm. Hepsinde ortak bir his, ortak bir fikir, ortak bir ideal gördüm. İşte milletleri ihya, siyasî ve toplumsal farklı tabakalar arasında bulunması tabii kin ve öfke zararlarını imha eden yegâne kuvvet: Millî maksat etrafında birlik!..Hiçbir Bulgar çocuğuna, hiçbir Bulgar kadınına tesadüf edemezsiniz ki kalbi tarihi heyecanlarla çarpmasın, beyni küçükten beri aşılınmış bir vatan terbiyesi ışıklarıyla parlamasın...”⁵⁴.

Ona göre Bulgarlar, sanat ve edebiyatın yanında eğitimi, özellikle ilköğretim düzeyindeki eğitimi de millî uyanışa yardımcı olacak şekilde düzenlemişlerdir. Sofya’da üç kiliseye karşılık, üç yüz ilkokul vardır. Parkta karşılaştığı bir Bulgar’a göre onların hepsi de “ıslah”tır.

Aynı yıllarda Sofya’yı ziyaret eden Cenap Şahabettin’in yazdıkları da Raif Necdet’inkilerle büyük ölçüde örtüşür: “... Bulgarların eğitime büyük hürmeti ve tekniğin faydalarına derin bir imanı vardır. Çünkü bugünkü bağımsızlık mutluluğunu okullara ve kitaplara borçlu olduğuna her Bulgar inanıyor. Rahip Payısı’nin – Bulgar ruhuna bağımsızlık arzusunu ilk aşılaman bir Aynaroz papazıdır – meşhur *Bulgar Tarihi* ile uyanan Bulgar dimağı, doymak bilmez bir okuma iştihası hissetti. Bir asırdan beri Bulgar zenginleri okullar açarlar, eğitimi himaye ederler”⁵⁵.

Raif Necdet, bunları uzun uzun anlattıktan sonra, sözü Türk sanat, edebiyat ve eğitimine getirir ve Türkiye’de de aynı yolda bir düzenlemenin yapılmasını arzu eder.

54 A. , g., e., s. 95.

55 Cenap Şahabettin, *Avrupa Mektupları*, hazırlayan: Sabri Özcan San, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 10.

* Büyük Parklara/Bahçelere Sahip Olmak:

Raif Necdet, Sofya'daki iki büyük parktan ayrıca bahseder. Onlardan biri Belediye Parkı, diğeri de Boris Parkı'dır. Bu parkların düzenlenmesi ve yönetilmesi, tıpkı Batı şehirlerindeki gibidir. Ona göre Bulgarların dikkate değer bir hususiyeti, Batı karşısında takındıkları tavırda görünür. Onlar da Japonlar gibi "seçici"dir. Batı'nın "güzelliklerini, yeni ilerlemelerini, kendilerine ruh ve gıda verecek unsurlarını taklit" ederler. Nitekim park ve bahçelerin güzellikleri de oradan gelir. Ağaçları, çiçekleri, muntazam yolları, koşma ve dinlenme yerleri bulunan park ve bahçelere giriş serbesttir, hiçbir ücret alınmaz. Bulgarlar, park ve bahçeler ile halkın sağlığı, hatta hükümetin kuvveti arasında bir ilgi bulunduğunu, bunların birbirlerinin devamı olduğunu kabul ederler:

Park/BahçeHalkın sağlığı Hükümetin kuvveti

Daha da ileri giderek park ve bahçelerin ağaçlı, çiçekli ve temiz havalı mekânlar olmaları sebebiyle halkın boş vakitlerini buralarda geçirmeleri onları vücut bakımından sağlam, kafa bakımından dinç duruma getirir; sonunda sağlıklı ve kuvvetli bir halktan meydana gelen hükümet de kuvvetli olur, şeklinde düşünürler. Bu bahçeler, büyük şehirlere mahsus kumar, eğlence ve suçlarla şahsiyetleri bozulmaya başlayan özellikle gençlere hayat ve kuvvet veren birer "tedavi merkezi"dirler. Bahçelerde sürekli koşan, oynayan ve arkadaşlarıyla gülerek eğlenen çocukları görmek, ona "ümit veren bir gelecek manzarası" gibi görünür.

Karşılaştığı bir Bulgarla yaptığı konuşmayı aktarır:

“Bir gün Belediye Bahçesi’nde, kanepeye oturmuş bütün bunları düşünür ve ezilirken yanıma aşağı tabakaya mensup bir Bulgar geldi. Anlıyordum ki benimle konuşmak istiyor, zihni vesile aramakla meşgul bulunuyordu. Bu sırada ta karşıda, koşan bir kız çocuğu düştü. Bunu fırsat bilerek memnun ve ferah bir tavırla:

- Bu bahçeler, dedi, çocuklar için çok ıslah... Hava alıyorlar, koşuyorlar, düşüyorlar... Fakat daima kuvvet kazanıyorlar...

Fikrini tasdik ettim. Bu temastan istifade etmek için kendisine bazı sualler sordum. Sorduğum sorulara umut edilmeyecek derecede vakıfane cevaplar aldım. Sebebini bildiğim halde, niçin bahçelerde musiki yok? dedim. Bakışlarında hafif bir bulutla cevap verdi:

- Bütün kardeşlerimiz vatan için o kadar kan dökmüşken burada hiç musiki olur mu?⁵⁶”

Raif Necdet, bu noktada hemen karşılaştırmaya gider ve İstanbul’un park ve bahçelerini hatırlar. Onların da buradakiler gibi muntazam ve parasız olmaları gerektiğini düşünür.

Bulgarlarla temaslarının yanında yazarımız, Sofya’da Fransız basınına da takip eder. Piyer Loti’nin *Turkie Agonisante* kitabının son baskısını Sofya’da okur. O yılların Balkan coğrafyasındaki çalkantı, kargaşa ve savaş ortamında, Piyer Loti’nin sanat, edebiyat ve medeniyet değerlerini yüceltmesi, başta Avrupalılar olmak üzere bütün insanları bu değerler etrafında birleşmeye çağırması onu teselli eder ve geleceğe dair yeniden umutlandırır.

---

56 A. , g., e., s. 97.

Sonuç

Bir Türk edebiyatçısı olan Raif Necdet Kestelli, Balkan Savaşı yıllarında, 1912 yılında, Sofya’da yaklaşık altı ay esir olarak kalmıştır. Bu süre içinde şehrin sokak, cadde, meydan, park ve bahçelerini gezmiş ve o yılların Sofyas’sını gözlemlerine dayanarak yazdığı *Ufûl* adlı günlük/hatıra kitabında anlatmıştır. Ona göre Sofya bir yandan parkeli yolları, elektrikli tramvayları, büyük park ve bahçeleriyle bir Batı şehri, öte yandan kenar mahallelerindeki tozlu yolları, eski püskü evleriyle tam bir doğu şehridir. O yıllarda Bulgarlar, sanat, edebiyat ve eğitimi, millî uyanışı sağlamak için bir vasıta olarak kullanmaktadırlar. Bizde de sanat, edebiyat ve eğitimim millî uyanışa hizmet edecek şekilde anlaşılmasının uygun olacağını düşünür. Sofya’nın özellikle park ve bahçelerini anlatırken sık sık İstanbul’dakileri hatırlar ve aralarında bir karşılaştırma yapar. Sonunda savaşmak yerine, sanat, edebiyat ve eğitimin insana kazandırdığı güzel duygular ile park ve bahçelerin sağladığı güzelliklerden zevk almaya çalışmanın daha uygun olacağı sonucuna varır.

Kaynaklar:

Raif Necde Kestelli, *Resimli Türkçe Kamus*, hazırlayanlar: Recep Toparlı, Bilge Ceylan Aksu, Canan Selvi Kanaoğlu, Seyfullah Türkmen, TDK Yayınları, Ankara 2004.

----- *Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye)*, hazırlayanlar: Recep Duymaz, Yüksel Topaloğlu, Özcan Aygün, Akademik Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2012.

-----*Ufûl*, hazırlayan: Veliye Özdemir, Arma Yayınevi, İstanbul 2001.

Cenap Şahabettin, *Avrupa Mektupları*, Hazırlayan: Sabri Özcan San, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Yusuf Yıldırım, *Raif Necdet Kestelli'nin Hayatı ve Eserleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986, 126 s.

Mehmet Akif Ersoy'un Eserlerinde Arnavutluk'tan Gelen İzler - 1

Recep DUYMAZ^{57*}

Özet

Türk İstiklal Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy, Arnavut kökenli bir aileden gelir. Akif'in dedesi Nurettin Ağa, Arnavutluk'ta bulunan İpek kazasına bağlı Suşisa köyündendir. Mehmet Akif'in babası Tahir Efendi, öğrenim hayatına burada başlamış, daha sonra İstanbul'a gelmiş ve öğrenimini İstanbul'da tamamlayarak çalışma hayatına atılmıştır. Mehmet Akif, bu Arnavut kökenli ailenin bir ferdi olarak 1873 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.

Mehmet Akif, bir İstanbullu olmak, çocukluk ve gençlik yıllarını burada geçirmekle beraber, baba yurdu Arnavutluk'u hiçbir zaman unutmamıştır. Öğrenim hayatının sonlarında baba yurdunu tek başına ziyarete gitmesinin yanında, eserlerinde de zaman zaman türlü vesilelerle ondan bahsederek Arnavutluk'a karşı ilgisini hep devam ettirmiştir. Şiirlerini topladığı *Safahat* adlı eserinde yedi yerde Arnavutluk'tan söz etmiştir. Biz bu çalışmamızda, Mehmet Akif Ersoy'un Arnavutlukla ilgisini metinlere dayalı olarak ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler:

Mehmet Akif, Arnavutluk, İpek kazası, Suşisa köyü, *Safahat*.

---

57 * Prof. Dr. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Edirne, Türkiye. The Scientific Conference on the Topic: Mehmet Akif Ersoy and Albanian Turkish Cooperation, Organized by Vitrina University, 26.06.2013, Tiran.

The Traces from Albania in Mehmet Akif Ersoy's Works - 1

Abstract

The writer of the National Anthem, Mehmet Akif Ersoy, comes from a family with Albanian origin. The grandfather of Akif, Nurettin Ağa lives in Suşisa village located in İpek township. Akif's father, Tahir Efendi starts his education in there after that he comes to İstanbul. In İstanbul he accomplishes his education and starts the working life. Mehmet Akif was born in 1873 in İstanbul as a member of this Albanian origin family.

Although Mehmet Akif lives his childhood and his youth in İstanbul, he never forgets Albania. His interest in Albania is reflected to his works time to time, in addition to this, he visits his homeland near the end of his education. In this study, based on the texts, the interest of Mehmet Akif Ersoy to Albania is to be investigated.

Key Words:

Mehmet Akif, Albania, İpek township, Suşisa village, *Safahat*.

Giriş

Türk milletinin İstiklal Marşı'nı yazmış olan Mehmet Akif Ersoy, Arnavutluk'tan İstanbul'a göç etmiş bir aileden gelir. Mehmet Akif'in dedesi, Nurettin Ağa, Arnavutluk'un İpek kazasına bağlı Suşisa köyündendir. Nurettin Ağa'nın oğullarından biri olan Tahir Efendi, öğrenimine burada başlamakla beraber, daha sonra İstanbul'a gelmiş, öğrenimini İstanbul'da tamamlamış ve medresede müderris olarak hayata atılmıştır. Mehmet Akif, Tahir Efendi'nin bir oğlu olarak 1873 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mehmet Akif, hem şiirlerinde, hem nesirlerinde babasından sevgi ve saygıyla bahsetmiş, babası Tahir Efendi için “Benim hem babam, hem hocamdır; ne biliyorsam, kendisinden öğrendim” demiştir⁵⁸.

Mehmet Akif, İstanbul'da dünyaya gelmiş, çocukluğunu, gençliğini ve çalışma hayatının büyük bir bölümünü İstanbul'da yaşamış olmakla beraber, baba yurdu Arnavutluk'u hiçbir zaman unutmamıştır. Halkalı Baytar Mektebi'nde öğrenciyken bir yaz tatilinde baba ocağını ziyarete giderek akrabalarını sevindirmiştir:

“Babası öldükten sonra, Akif, karar verdi: İpek' gidip amcasının elini öpecekti. Annesi kıyametleri kopardı:

Dünkü çocuk İpek'lere mi gidermiş?

Akif acı acı gülüyordu. Çatalca'da güreşen adam hâlâ “dün-

---

58 Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınları, İstanbul 1973, s. 7

kü çocuk”tu. Fakat bu seyahatin neticesinden annesinin ne kadar memnun olacağını biliyordu ve öfkesine aldırmadı; zaten annesinin günlünü alacak bir de cümle bulmuştu:

Amcamı görmüş olursam babamı görmüş olurum!

Fakat amcası, yeğenin bu teveccühünden hiç memnun olmadı ve İpek’in “Suşisa” köyünde bacak kadar yeğenini karşısında görünce kızdı: “Bu çocuk ne diye buralara gelmişti?”

Akif gene acı acı güldü; Çatalca kahramanına İpek’te de “çocuk” diyorlardı. Fakat amcasının da öfkesine aldırmadı, çünkü İpek’e niçin geldiğini öğrenince, onun da ne kadar sevineceğini biliyordu. Ama amcası şimdilik durup durup kızılıyordu:

- Senin kadar çocuğu anan ne diye buralara gönderdi?
- Annem göndermedi; ben geldim.
- “Olmaz” demedi mi?
- Dedi.
- Peki?
- Dinlemedim.
- Ne diye dinlemedin?
- Ne diye dinleyecekmişim?

Adam şaştı, bu çocuk ne aksi şeydi. Fakat bu aksi çocuk, birkaç gün sonra melekti: Çünkü amcasının oğlunu İstanbul’a götürüp medreseye koymak için gelmişti.

Akif İstanbul'a geldikten sonra annesi de bahtiyardı: Çünkü hiç olmazsa kayınbiraderinin oğlu medreseye girmişti.

Akif'e İstanbul'a dönerken, amcası münasip bir hediye ver-meyi de unutmamıştı; bu üç düğümlü bir çevreydi ve her düğümünde bir "onluk" duruyordu"⁵⁹.

Mehmet Akif, öğrenimini tamamlayıp çalışma hayatına atıldıktan sonra Edirne'de Vilayet Baytarlığı yaptığı sırada da babasının memleketi olan Arnavutluk'a giderek amcasını ve yakınlarını tekrar ziyaret etmiştir⁶⁰.

Safahat'tan Arnavutluk'a Bakış

Mehmet Akif, Arnavutluk'tan İstanbul'a gelen bir ailenin bir ferdi olarak İstanbul'da doğup büyümüş, çocukluğunu ve gençliğini burada yaşamış, ilk, orta ve yüksek öğrenimini bu şehirde görmüştür. Baytarlık alanında öğrenim görmüş olmakla beraber, o, hem bir şair, hem bir fikir adamıdır. Hem şiirlerinde, hem nesirlerinde ele aldığı konuların başında, başta Osmanlı Devleti'ndekiler olmak üzere bütün dünyadaki Müslümanların dertleri gelir.

Mehmet Akif Ersoy'un yedi şiir kitabı, ölümünden sonra *Safahat* adı altında topluca bir ardada basılmıştır. *Safahat'ı*

---

59 Midhat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif Ersoy, Hayatı – Seciyisi – Sanatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 168 – 169.

60 M. Ertuğrul Düzdag, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 12.

oluşturan yedi şiir kitabımı, ilk basılış tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Safahat, 1911,
- 2) Süleymaniye Kürsüsünde, 1912,
- 3) Hakkın Sesleri, 1913,
- 4) Fatih Kürsüsünde, 1914,
- 5) Hâtıralar, 1917,
- 6) Âsım, 1924,
- 7) Gölgeler, 1933⁶¹.

Arnavutluk, “Safahat”, “Süleymaniye Kürsüsünde” ve “Fatih Kürsüsünde” olmak üzere yedi yerde geçmektedir. Bu çalışmamızda onlardan ilk ikisini şöyle ele alabiliriz:

---

61 *Safahat*, günümüz alfabesiyle çeşitli yayınevlerince defalarca basılmıştır. Onların arasında edisyon kritik şeklindeki ilk baskısının künyesi şudur: Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, Edisyon Kritik, Hazırlayan: M. E. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987,xxxı + 464 s.

1) İstibdâd

Safahat'ta Arnavutluk adının geçtiği ilk şiir “İstibdâd”dır. “İstibdâd”, Mehmet Akif’in siyasal içerikli şiirlerinden biridir. Şiirin konusu, Osmanlı Devleti’nde dönemin padişahı olan II. Abdülhamit yönetimindeki hafiyelerin halka yaptıkları zulümdür. Bu konuyu, Mehmet Akif, şiirde, İstanbul’da yaşayan yoksul bir ailenin evine, II. Abdülhamit devrinin (1876 – 1909) son yıllarında yapılan bir baskının ve zorla karakola götürülen babanın hikâyesi şeklinde anlatmıştır.

“İstibdâd” şiiri, II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinden (23 Temmuz 1908) sonraki bir tarihte yazılmıştır⁶². Şiiri, anlattığı olayın akışına uygun olarak üç bölüme ayırabiliriz:

I) Bölüm: Seslenme. Birinci bölüm, bir seslenmeyle başlar:

Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd,
(...)

Şair, istibdâd/baskı devrine seslenir. Onun artık yıkılıp gittiğini, fakat milletin kalbinde hiçbir zaman silinmeyecek kirli bir hatıra bıraktığını söyler. Bu arada o zulüm döneminde yaşayan insanlara, cellât, binlerce suçsuz insanı öldürürken, ümitsiz bir çırpınışla bile olsa niçin feryat etmediklerini, o zulümleri niçin engellemediklerini sorar.

Devamında millete seslenir. Otuz milyon insanın, hükümet adına hüküm süren üç eşkıyaya mahkûm olup o uğursuz yükü çekmekten, zalim ile mazlumu bir tutmaktan niçin utanmadıklarını sorar. İnsanlık yeteneğinden yoksun halkın, aslı esası

62 Şiir, ilk kez, *Sırat-ı Müstakim*, c.1, nr. 21, 21 Zilhicce 1326/1Kannunusani 1324/14 Ocak 1909 tarihinde basılmıştır.

olmayan gölge bir padişahı, göklerden bile üstün tuttıklarını söyler.

Padişaha seslenir. Bayrağımız göklerde dalgalanırken, onu yere indirdiğini, çocuklarından övünülecek işler bekleyen babaları utandırdığını, yüce milleti alçalttığını, geleceğe dair ümitleri kırdığını söyler. Onu kanlı bir kâbus olarak görür... Kimde şerefli bir alın gördüyse “Bu bir canidir!” diyerek, ya sürgüne, ya hapse göndermiştir. O, bu tür davranışlarıyla milleti ümitsizliğe düşürmüş ve şeytana rahmet okutmuş bir melundur.

Padişahattan sonra, “hürriyet” hayalini kişileştirerek ona seslenir. İkinci Meşrutiyet’in ilan edildiğini kastederek, artık uyanıklık devrinin geldiğini bildirir. Canlar, onun yolunun döşeğidir, yaygısıdır. Ona korku yoktur; çünkü en temiz vicdanlar onun sığınağıdır. Bütün Osmanlı ülkesi, onun sağlam taht yeridir.

II) Bölüm: Olayın hikâyesi. İkinci bölüm,

“Bizim mahalleye poyraz kışın da uğrayamaz”

mısrayıyla başlar.

Burada asıl olan bir zulüm olayının gözler önüne serilmesidir. Şairimizin oturduğu mahalleye poyraz, yaz – kış uğrayamadığı için yaz gelince sıcaktan erir erir akarlar. Bu mahallede, dört değil, yolların kurak veya çamur olmasına bakarak yılda iki mevsim olduğunu söyleyebiliriz. Şairimiz, sıcaktan bunaldığı bir yaz akşamı, biraz hava almak için değneğiyle sokağa çıkar. Biraz yürüyünce az ileride evin birinden bir ud sesi

duyar. Çok geçmeden bu sefer, komşu evlerden birinde Kur'an okuyan Davudî bir ses gelir kulaklarına...

Kendisini bu seslere kaptırmışken birden bire bunlardan tamamen başka acı bir ses duymasın mı? Camlarda evlerin ışığı sönmeye, saz ve Kur'an nağmeleri kısılmaya başlar. Sokaktan geçenler önce, o acı sese doğru yönelirlerse de hemen geri dönüp kaçışmaya başlarlar... Şair de bunun sebebini anlamak için o tarafa gider. Bir de ne görsün?...

Beş on herif, bir fakir adamın ellerinden tutup köpek gibi sürüklüyor! Öteden bir kadın yalvarıyor:

Kocamı bırakın! Adamın suçu nedir?.. Büyük oğlu askerde öldü; küçük oğlu da Yemen'de sürgün... Kadın sesini yükselterek kocasını sürükleyen heriflerden üniformalı olan birine, "Paşam!" diye hitap edince, şairimiz gözlerini o adama çevirir. Korkuluk gibi dimdik duran o kazık gibi herif, süpürge şeklinde sakalı, bakla kadar küçük alnı ve in gibi derin ağızıyla garip bir yaratıktır. Kadının çırpınışlarına hiç aldırmadan sürükledikleri fakiri, bu sefer omuzlayıp götürürler. Kadın bulunduğu yerde cenaze halinde yığılıp kalır...

Şairimiz, bu zulmü tahammül gücünü zorlayarak seyretmiştir. Ağlayarak utanmış, utanmayarak ağlamıştır... Kulaklarında kadının azarlayan sesini duyar gibi olur:

"- Alçak, bu merhametli davranışı, kocamı götürürlerken göstermeliydin!.."

III) Bölüm: Özeleştirme yapması

Şairimiz, karamsar duygularla evine döner. O facialar, sabaha kadar gözlerinin önünden geçmeye devam eder, binlerce yetimin feryadı beyninde öter de öter... O facia ve feryatlardan

şairimize daha çok acı veren şey ise, sadece seyretmeye mah-kum olmasdır!.. Elinde onları engelleyecek bir gücün bulun-mamasdır...

Bir ara kendi kendine teselli arar. Hiç kimse çıkıp: “ yapma-yın!”dememiş, hatta mziğın nağmeleri kesilmiş, Kur’an’ın sesi kısılmış, Mevla’nın sesi de sanki susmuştur!..

şairimiz tam o sırada kendini toplar:

Sus! O susmaz: Tehdit eden sesi,
Dinle bak nerden yankılandı:
Arnavutluk’ta gürleyen toplar
Geliyor işte İstanbul’a kadar!

O yıllarda II. Abdülhamit’i iktidardan devirmek maksadıyla ihtilal hareketleri çoktan başlamıştı bile. şairin, “Arnavutluk’ta gürleyen top sesleri” dediğ-i, II. Abdülhamit’i, padişahlıktan indirmek maksadıyla harekete geçen Balkan komitacılarının attıkları topların sesidir. Buna göre, Arnavutluk’un *Safahat*’ta getiğ-i ilk şiir, Mehmet Akif’i, bir zulüm devrinin yakında sona erdireceğ-i noktasında umutlandırın ve sevindiren bir me-tindir.

2) Süleymaniye Kürsüsünde

Safahat'ta Arnavutluk adının geçtiği ikinci şiir, "Süleymaniye Kürsüsünde" adını taşır. Bu şiir yaklaşık otuz sayfalık uzun bir metindir. Metinde İslam ülkelerini gezmiş bir vaizin gözlemleri ve gözlemlerine dair duygu ve düşünceleri anlatılır. Onları şu yan başlıklar halinde sıralayabiliriz:

- 1) Köprüden Geçiş,
- 2) Yeni Cami,
- 3) Süleymaniye Camii,
- 4) Süleymaniye'yi Ziyaret,
- 5) Mabedin İçinde,
- 6) İbadet ve Dua,
- 7) Vaiz,
- 8) Vaiz Kürsüde,
- 9) İstanbul,
- 10) Rusya'da,
- 11) Matbaa,
- 12) Avrupa'da Tahsil,
- 13) Türkistan'a Hareket,
- 14) Çin ve Mançurya'da,
- 15) Japonlar,
- 16) Hindistan,
- 17) Kanûn-ı Esasî,
- 18) İstanbul Hülyası,
- 19) Bir Müslüman Düşmanı,

- 20) İstanbul'a Dönüş,
- 21) Terakkî,
- 22) Din,
- 23) Terakkî Sırrı,
- 24) Dua.

Bunlardan konumuzla ilgili olanı, yirminci sırada yer alan “İstanbul'a Dönüş” yan başlığını taşıyan bölümdür. Şiirin buraya kadarki kısımlarını şöyle özetleyebiliriz:

Şair, arkadaşıyla İstanbul'da bulunan Galata Köprüsü'nden Eminönü'ne geçer ve oradan yokuşu tırmanarak Süleymaniye Camisi'ne giderler. Yol boyunca köprü, Yeni Cami ve Süleymaniye görüldüğü noktadan itibaren de, bu sefer, onun hakkında konuşurlar. Camiin içine girip muhteşem yapısını seyrederek cemaatin yüzlerini kürsüdeki nur yüzlü yaşlı bir vaize çevirdiklerini ve ilk cümlelerine kulak kabarttıklarını görürler:

“ – Beni kürsîde görüp, va'zedecek sanmayınız;
Ulemâdan değilim, şeklime aldanmayınız!
Dînin ahkâmını zâten fukahânız söyler,
Anlatırlar size bir müşkiliniz varsa eğer,
Bana siz âlem-i İslâm'ı sorun söyleyeyim;
Çünkü hiçbir yeri yok gezmediğim, görmediğim”.

Vaiz, İslâm ülkelerini gezerken Hindistan'da bulunduğu sırada, İstanbul'da II. Meşrutiyet'in ilan edildiğini duyar, derhal

dönmeye karar ve İstanbul'a gelir. İstanbul'a gelince bu sefer burada gördüklerini anlatmaya geçer. O günlerin İstanbul'una hâkim olan manzara, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesini kutlama adı altında yapılan şenlikler ve kargaşalıklardır. Halk sokaklarda başıboş nara atmaya başlamış, mektepler tatil edilmiş, gazeteler hürriyet geldi diyerek birbirlerine küfretmeyi ve ayrılık tohumları saçmayı gazetecilik sanmış, zenginler arasında Avrupa'ya gidip gelmeler çoğalmıştır...

Vaiz, bu sorumsuzluk ve başıboşluk manzarası karşısında derin bir hayal kırıklığına uğrar... Bu bir taşkınlıktır, topluma taşkınlık gelince akıl ve mantık bir süreliğine ortadan kaybolur. Bu taşkınlık zamanla geçer, diyerek beklemeye ve sabretmeye başlar. Fakat değişen bir şey olmaz, üstelik işler giderek daha da kötüleşir... O zaman sorumluluk duygusuyla toplumu uyarmaya karar verir. Halkın dikkatini şu düşüncelere çeker:

İstiklale sahip çıkmak:

Yirminci yüzyılın başlarında İslam ülkeleri arasında istiklaline sahip iki ülke vardır. Bunlardan biri Osmanlı Devleti, diğeri de İran'dır. Vaiz, halktan bunun kıymetini bilmelerini ve Osmanlı Devleti'nin istiklaline sahip çıkmalarını ister. Allah korusun, Osmanlı Devleti'nin istiklali elinden giderse, Müslümanlar için ne dünya, ne de din kalır. Her yerde bütün Müslümanları büyük bir hüsrana kaplar. Vaize göre Osmanlı Müslümanlarını böyle bir felakete götüren sebep "ayrılık hissi"dir. Ayrılık duygusunun Müslümanlar arasına nereden ve nasıl girdiğini sorar? İslam, Asya, Afrika ve Avrupa'da dili, ırkı, tarihi

ve coğrafyası farklı toplumları, yüzyıllarca aynı çatı altında tutup idare etmiş, onları güven ve huzur içinde yaşatmıştır. Ona göre bu çatıyı temelinden sarsacak zelzele “kavmiyet”tir. Bu noktada şu beyti okur:

Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez...

Son siyasetse bu, hiç böyle siyaset yürümez.

(SR, Son siyaset ise Türklük, o siyaset yürümez!).

Allah, insanları bir ailenin fertleri olarak yaratmıştır. Ailenin fertleri arasındaki ayrılık sebeplerini aradan kaldırın; birleşin, eğer siz birbirinize düşerseniz, yabancılar gelip yurdunuza sahip olurlar. Bir millete/devlete ayrılık tohumu girmeden, düşman giremez. Uzak tarihteki devletlerin parçalanmasını bir yana bırakın, kendi devletimiz ayrılık yüzünden parçalanıyor. Fas, Tunus ve Cezayir elden çıkıp gitti. Yaşamak, kuvvetlinin hakkıdır, kuvvet ise birlikten doğar... Parçalanmış bir Osmanlı Devleti’ni, medenî Avrupa lokma lokma edip yutmaz mı? İran’ın yıkılışı, dünyayı titretirken, bazı Müslümanların kılıları bile kıpırdamamıştır. Siz, uzaktaki bir Müslüman’ın vücuduna batan bir dikenin acısını, kendi vücudunda duyan bir peygamberin ümmetisiniz. Devletinizin parçalanması karşısında seyirci kalırsanız, bu davranışınızdan peygamberimizin ruhu elbette davacı olur. Bu davadan kurtulmanın yolu, halifenin etrafında sımsıkı birleşmektir. Oysa yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti’nin yönetimi altında bulunan başta Müslüman Arnavutlar ve Araplar olmak üzere diğer kavimler de devletimize karşı kavmiyet davasıyla ayaklanmaya geçmişlerdir.

Buna göre *Safahat*'ta Arnavutluk kelimesinin geçtiği ikinci şiir, Mehmet Akif'i üzen ve düşündüren bir metindir.

Aydınlardan halkı kucaklamalarını istemek

Vaizin dikkatleri çekmek istediği noktalardan biri, aydınların halkı kucaklamaları gerektiği düşüncesidir. Bir millette aydınlar ile halkın arasının açık olması, insan vücudunda bir yara gibidir. Aydınları milletin beyni sayarsak, halk, o beynin vücududur. Dönemin aydın geçinen kişileri, halka şu görüşleri telkin ederler:

Şark, medeniyet yolunda ilerlemek istiyorsa, Garp'ı taklit etmeli, onun yolundan gitmelidir. Başka yollara sapmamalıdır. Garp'ın duygu ve düşüncelerini kendine mal etmelidir. Din bağı da kaldırmalıdır; çünkü din, ilerleme yolunda en büyük engeldir.

Bir de halkın durumuna bakalım. Halkın durumu da aydınlarınkinin tamamıyla aksidir. O da göreneğe bağlı kalarak Garp'ın fikirlerine, eserlerine ve bütün yeniliklerine düşmandır. Aydın ile halk arasındaki bu açıklık, gittikçe artmış, sonunda düşmanlığa kadar varmıştır. Daha da kötüsü, bu ayrılığın sebebi, fen bilimlerini okumak olarak görülmüş, bu sefer düşmanlık, fen bilimlerine yönelmiştir. Fen bilimlerine karşı bu düşmanlık, Müslümanlar arasında bilim ve teknolojinin gelişmesine engel olmuş ve onların bilim ve teknoloji bakımından geri kalmalarının baş sebebi olmuştur.

Bilimin kıymeti, günlük hayatı ve çalışma hayatını kolaylaştıran aletler yapmasında görülür. Ulaşım, haberleşme ve

sağlık alanlarında yapılan yeni aletler, kuşkusuz insanların hayatını kolaylaştıran yeniliklerdir. Bunlar fen ve uygulamalı bilimleri sevmek ve o alanlarda ilerlemekle mümkündür. Bu da aydınları ile halkı, birbirine yakın olan ve birbirlerini destekleyen milletlerde görülebilen bir gelişmedir. Vaiz, Osmanlı Devletinde de toplumun bu iki büyük gücünün birleşmesini ister. Bunun için de aydınlar, halkın başta dini olmak üzere bütün değerlerine saygılı olmalıdır.

Mehmet Akif, yirminci yüzyılın başlarında Balkanlarda başta Arnavutlar olmak üzere Müslüman toplulukların kavmiyet farklılığını öne sürerek Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmalarını ve devletin parçalanmasına sebep olmalarını asla doğru görmemiştir. O, şiirlerinde dili, ırkı ve coğrafyası farklı olan Müslümanların mevcut halifenin etrafında birleşmelerini savunmuştur. Bu birliği perçinlemek için daha da ileri giderek devlet içindeki aydınlar ile halkın da birbirine yaklaşmasını ve parçalanmaz bir birlik meydana getirmelerini istemiştir.

Arnavut isminin geçtiği bu ikinci şiir, onda ayrılık, parçalanma ve Batılı devletlerin yönetimine geçmeyi isteme çağrışimleri uyandırdığı için bir hüzün ve kırgınlık kaynağı olmuştur.

Sonuç

Mehmet Akif Ersoy, Arnavut kökenli bir ailenin çocuğu olarak Osmanlı Devleti'nin payıtahtı İstanbul'da doğup büyümüş bir şahsiyettir. Aile bağlarıyla Arnavutluk'a bağlı olmakla beraber, gördüğü öğrenim ve aldığı eğitim, ona Müslüman

bir şair ve düşünür kimliğini kazandırmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak şiirlerinde ve nesirlerinde Müslüman kimliğini daima öne çıkarmıştır. Şiirlerinde pek çok konuyu ele almasının yanında zaman zaman Arnavutluk'tan da söz etmiştir. Şiirlerinde Arnavutluk'u, önceleri bir umut ve sevinç kaynağı olarak görmüştür. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin dağılış sürecinde ise, baba yurdunu bu sefer, bu dağılış ve parçalanışın bir öznesi olarak görmüş ve üzüntülerini dile getirmiştir.

Kaynaklar

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Ersoy, Mehmet Akif, "İstibdâd", *Sırat-ı Müstakim*, c.1, nr. 21, 21 Zilhicce 1326/1 Kanununsani 1324/14 Ocak 1909.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Hazırlayan: M. E. Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

Kuntay, Midhat Cemal, *Mehmet Akif Ersoy, Hayatı – Sanatı – Seciyesi*, İş Bankası Kültür yayınları, Ankara 1986.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmet Akif Ersoy, Hayatı ve Eserleri*, İrfan Yayınları, İstanbul 1973.

Saltıkname'den Edirne'ye Bakış

Recep DUYMAZ^{63*}

Özet

Her milletin tarih sahnesine çıkışını, yüzyılların akışı içinde yaşadığı maceraları anlatan kitaplar vardır. Bunların başında tarih bilimine ait kitaplar gelir. Bunun yanında destanlar, efsaneler ve menkıbeler de geniş bir yer tutar. Tarihin belgelere dayalı verdiği nesnel bilgilere karşılık, destan, efsane ve menkıbeler, öznel bilgiler verir ve bu yolla ait oldukları milletin iç dünyasındaki duygu, düşünce ve ideallerini bize daha yakından tanıtır. *Saltıkname*, XII. ve XIII. yüzyıllarda Sarı Saltık Gazi'nin şahsında Müslümanların Kafkaslar, Anadolu ve Bakanlarda İslamiyet'i yaymak uğrunda yaptığı mücadeleleri anlatan bir destandır. Çok geniş bir coğrafyaya yayılan bu destanın kahramanları Edirne'ye de gelmişlerdir.

Saltıkname'nin üçüncü cildinin dördüncü bölümünde Sarı Saltık'ın ailesiyle birlikte Edirne'ye geldiği, büyük bir derviş ve gaziler topluluğuyla Edirne'yi fethettiği ve çevresindeki gayrimüslimleri İslamiyet'e çağırdığı anlatılmaktadır. Onun Edirne'de yerleşmesi, bölgedeki kâfir beylerini ürkütmüş, toplanıp birleşmelerine ve onunla savaşmalarına sebep olmuştur. Sarı Saltık'ın Edirne'de yaşadığı olaylar arasında tarih biliminin anlattıklarıyla uyuşanlar bulunduğu gibi, başta İskender'in aynası olmak üzere olağanüstü unsurlar da bulunmaktadır.

Biz bu çalışmamızı, Sarı Saltık'ın Edirne'deki çalışmalarıyla sınırlandırdık.

Anahtar kelimeler: Saltıkname, Sarı Saltık, gazi, İskender'in Aynası, Edirne.

63 * 2. Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu, *Bildiriler Kitabı*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2015, s. 267-276.

A view from Saltıkname to Edirne

Abstract

Each nation has works that tell their adventures about their history of their origins. Besides the studies of history, there are studies of sagas, legend about this subject. While history gives objective knowledge, sagas, legends and tales have subjective knowledge on the nation. Therefore, sagas, legends and tales give knowledge of the nation's sense, thought and ideas more closely. Saltıkname is a legend that tells Muslims' endeavors to spread Islam in Caucasus, Anatolia and Balkans in XII and XIII centuries by the story of Sarı Saltık Gazi (Veteran Sarı Saltık). The legend takes place in a wide geography and the heroes of it come to Edirne too.

In the fourth section of the third volume of Saltıkname, the arrival of Sarı Saltık and his family to Edirne, and his conquer the city with a community consist with dervish and veterans and the call nonmuslim saignories to Islam have been told. His setting in Edirne frighten the nonmuslim saignories and cause a reunion and fight against him. Most incidents of Sarı Saltık in Edirne have corresponded with the history book, but there are also some supernatural incidents as İskender's mirror.

The study has been limited with Sarı Saltık's activities in Edirne.

Key words:

Saltıkname, Sarı Saltık, veterans, İskender's Mirror, Edirne.

Giriş

Milletlerin geçmişte tarih sahnesine çıkışlarını, yüzyıllar boyunca yaşadıkları, sevinç ve acılarını anlatan eserler vardır. Bunların başında tarih bilimi gelir. Tarih bilimi, ait olduğu milletin geçmişine dair verdiği bilgileri, belge, vesika ve çeşitli maddeler halindeki kalıntılara dayandırır. Vesikaları çözümleme, karşılaştırma ve tümevarım yöntemleriyle zaman, mekân, şahıs ve olgulara dair elde edilen bilgiler, doğru, nesnel ve her yerde kullanılabilen genel geçer bilgilerdir. Tarih disiplininin yanında milletlerin geçmiş hayatlarına dair bilgiler veren edebiyat türleri diyebileceğimiz destan, masal ve menkıbeler de vardır. Tarihin zaman, mekân, şahıs ve olgulara dair verdiği bilgilerin nesnel olmalarına karşılık, bunların verdiği bilgiler ise, öznel; zaman, mekân, şahıs ve bağlamına göre değişir. Bizim kültür tarihimize ait bu tür bilgiler veren eserlerden biri de *Saltıkname*'dir. *Saltıkname* üzerinde faydalı çalışmalar yapılmıştır. Şükrü Halûk Akalın ile Necati Demir'in çalışmaları bunların başında gelir. Bunlardan yararlanarak *Saltıkname*'nin ortaya çıkışını şöyle açıklayabiliriz.

***Saltıkname*'nin Ortaya Çıkışı**

Fatih Sultan Mehmet 1473 yılında Uzun Hasan ile savaşmak üzere İstanbul'dan yola çıkınca oğlu Cem Sultan'ı Edirne'ye gönderir. Cem Sultan bir müddet Edirne'de kaldıktan sonra, maiyetiyle birlikte Balkanlarda bir geziye çıkar. Yolu, bugün

Romanya sınırları içinde bulunan Baba Dağı'na uğrar. Cem Sultan, burada kaldığı süre içinde, 13. yüzyılda Baba Dağ'da bulunmuş ve burada ölmüş bulunan Sarı Saltık'ın menkıbelerini dinler. Müritlerinin anlattığı menkıbelere göre Sarı Saltık, 12. ve 13. yüzyıllarda İslamiyet'i Balkanlarda yaymakla görevlendirilmiş bir alperendir. Bu menkıbeler, Sarı Saltık'ın müritleri, dervişler ve gazileriyle birlikte Anadolu'dan Balkanlara geçmesi, gittiği her yerde İslamiyet'i anlatması ve bazı Balkan şehirlerinin Osmanlılardan önce fethedilmesiyle ilgilidir. Bu menkıbelerden çok hoşlanan Cem Sultan, yanında bulunan Ebü'l-Hayr-ı Rûmî'ye, ilgili yerleri de gezerek görülebildiği müritlerinden Sarı Saltık'ın bütün menkıbelerini toplamak ve onlardan bir kitap meydana getirmek görevini verir. Ebü'l-Hayr-ı Rûmî, bu görevin kendisine verilmesini şöyle anlatır:

“Bu hikâyeler cem olmasına sebep bu oldu kim Sultân Mehemmed Uzun Hasan seferine Acem'e gitti. Hasan Beg pâ-dişâh idi Acem'de. Gündüzoğlu Ömer Han neslinden idi. Ol vakit Edirne'yi beklemege Cem Sultân'ı kodı. Âdet-i Osmânî bu durur kim uzak sefer eyleseler ol yiri bekledürler, hâlî komazlar; taht-ı kadîmdür... Sultân Cem, yürüyüp andan Tuna Baba'ya indi. Baba'yı ziyâret idüb Baba'nın evsâfın müridlerinden istimâ eyledi. Ben fakîre işâret oldu. Ebü'l-Hayr-ı Rûmî demekle ma'rûf idim. Bana buyurdu kim bu azîzün sahîhen kanda kim menâkıbın bulam, dervîşlerden soram, bilem, tâ ki bu azîzün kıssaların cem idem.

Pes Cem Sultân emriyle memlekette yürüdüm, kankı yerde kim bunun menâkıbın işittüm; yazdum, birbirine tertîb üzere uydurup bir kitâb idüp yidi yılda tamâm eyledüm. Sultân katına getirüp teslim ittüm... Her yirde dahi velâyet-i Şerîf meşhurdur ve hem gazâları vâfirdür. Kankı birin şerh idelüm? Mübâlağa sanma kim Hak Ta'âlâ ilhâm kılup ittüğün yazdum, söyledüm. Ve her âşıktan ve âriften işittüğüm bu kitaba yazdum”⁶⁴.

Yaygın kanaate göre *Saltukname* 1480 yılında tamamlanmıştır. Üç cilt halinde düzenlenmiştir. Konusu, Sarı Saltık'ın hayatıdır.

“Eserin birinci cildinde kahramanımızın doğumu, çocukluğu, yiğitliğe geçişi hakkında bilgilerin yanı sıra Kâbe'ye, Kaf Dağı'na, Kefe ve Kırım diyarına, Mısır'a, Habeşistan'a, Hindistan'a yaptığı seferler ve buralarda düşmanlarıyla olan mücadeleleri yer almaktadır.

Eserin ikinci cildinde Sarı Saltuk'un Türkistan vilâyetlerine gidişi, Frenk diyarını fethi, Babil kuyusuna inişi, cadılarla savaşı, Cezayir'e ve Kuhistan diyarına seferi konu edilmektedir. Ayrıca bu ciltte yer alan *Kıssa-i İbtidâ-i Evliyâ-yı Rûm Beyânı* başlıklı menkıbede Türkistan'dan Anadolu'ya gelen ve buraya yerleşerek Anadolu ve Rumeli'nin Türkleşmesinde önemli rol oynayan alperenlerin faaliyetleri, kerametleri, Horasan erenleri ile münasebetleri anlatılmaktadır. Bu ciltteki diğer menkıbelerde ise İstanbul tekfurluğunun tarihi, Sarı Saltuk'un bakır

---

64 Şükrü Halûk Akalın, Ebü'l- Hayr-i Rûmî, *Saltuk-Nâme*, III, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 365.

gemiye bulması ve mahiyetini öğrenmesi, Şahmaran ülkesine gidişi hikâye edilmektedir.

Üçüncü ciltteki menkıbeler ise Sarı Saltuk'un Maşrik ve Mağrip diyarlarına, Arabistan'a, Nirkap Dağı'na seferleri, Rağduş adlı cadıyı öldürmesi, Asfaryan cengini, Edirne'nin fethini konu almaktadır. Eserin "Kıssa-i Gaza ve Vefat" başlığını taşıyan bölümünde ise Sarı Saltuk'un şehadeti anlatılmaktadır"⁶⁵.

Sinop'ta doğduğu tahmin edilen Sarı Saltuk'ın şeceresi, Haz. Muhammed'e kadar uzanır. Bu sebeple eserde Seyyid, Şerif, Şerif Hızır, Server, Saltık, Sarı Saltık adlarıyla da anılır. Doğum tarihi kesin olarak tespit edilememekle beraber 13. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Hayatı Kafkaslar, Anadolu ve çeşitli Balkan şehirlerinde geçmiştir. Bu arada Edirne'de de bir süre kalmıştır.

Sarı Saltuk'ın Edirne'ye Gelişi

Ebü'l Hayr-ı Rûmî, Sarı Saltuk'ın Edirne'ye gelişini ve şehri Osmanlılardan önce fethedişini, üçüncü cildin dördüncü bölümünde anlatır. Bölüm, "Rivayet edenler şöyle anlatır" cümlesiyle başlar ve Seyyid'in/Sarı Saltuk'ın gazilerini özlediğinden bahisle ailesiyle birlikte Edirne'ye gelip burada oturmayı düşündüğünü ifade eder. Şehire daha önce gelmiş bulunan gazi-

---

65 Şükru Halûk Akalın, "Saltukname'ye Göre Sarı Saltuk", Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, *Bildiriler*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne 2014, s. 358-359.

leri onu sevinçle karşılayıp Edirne kalesine getirir ve sarayda misafir ederler. O yıllarda Edirne’de üç saray bulunmaktadır. Kalenin dış yüzünde “Tunca suyunun öte kenarında büyük bir şehir” vardır. Bu kalenin beyi Müslüman olup Ahmet adını almış, tahtından ayrılmış ve Sarı Saltık’ın yakın dostluğunu kazanmıştır. Onun yerine geçen oğlu ise kâfirlerin beyi olmuştur.

Sarı Saltık’ın Edirne’ye gelip yerleşmesi, onun huzurunu kaçırmıştır. Çok geçmeden şehirdeki kiliselerin rahiplerini bir yere toplamış ve onları Müslümanlarla savaşmaya çağırarak şunları söylemiştir:

“Ne duruyoruz. Toplanalım. Bütün Rum kâfirleri bize uyarlar. Toplanıp cenk edelim. Ayrıca kiliseden İskenderiyye’nin bütün dünyayı gösteren aynasını çıkaralım, güneşe karşı tutalım. Aynanın ışığından Türklerin gözleri görmez olur. Kendilerinin ve atlarının alınları çatlar. Getirip kaleye koyarız, geri gelip aynayı tutalım, yer yer merdiven koyup girelim. Eğer Şerif Seyyid ejderha da olsa bunca halk başına üşüşür, ne yapabilir ki? Sonuçta bin adam kırabilir, onu da en son öldürürüz. Onun ölmesi için ve dinimiz için baş ve can veririz. Yeter ki aradan bu fitne gitsin. Bu kişi ortaya çıkmalı bizim dinimize afet vurdu. Memleket elden gidiyor. Çare budur”⁶⁶.

Toplantıya katılan rahiplerden biri, bu işi başaramazsak sarp bir dağa çıkarız, sonra gelip aman dileriz... Sarı Saltık’ın

---

66 Necati Demir-M. Dursun Erdem, Ebü’l- Hayri Rûmî, *Saltıkname*, Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği Kültür Yayınları, ikinci Baskı, İstanbul 2013, s. 505.

dininde aman dileyeni öldürmek yoktur. Bu yolla kurtulur, tekrar geri gelip şehrimize girer, otururuz, der.

Sarı Saltık, kâfir beyinin bu planını öğrenince Ahmet Gazi'ye sorar:

-Bu senin oğlun askeri niçin toplar?.. Bu ayna nedir?

Ahmet önce aynayı, sonra Edirne'ye getirilişini anlatır:

Süleyman peygamberin veziri Âsaf'tan kalan bir kılıç, İskender'in hâkimlerinden Aristo'nun eline geçer. Aristo, ondan bir ayna yapıp İskender'e sunar. Bu aynada "Bütün dünyanın çölünde ve denizindeki şehirler, kaleler ve köyler görünürdü. Bir yerden ordu çıksa, ne kadar asker vardır onda görünürdü ve bilinirdi. Gelen orduya ona göre hazırlık yaparlardı. Eğer ağır düşman ise bu aynayı yüksek bir yerden güneşe karşı tutarlardı. Askerin üzerine yansımaları düşerdi, yansımadan dolayısı at ve er gözünü açıp bakamazdı. Bu ordu, o orduyu kırardı. Ayrıca yer altında gömülü her ne var ise, maldan, cevherden, kaybolandan, hayvandan ve kandan onda görünürdü. Usta olanlar, cini def etmeyi becerebilenler gidip yerden o malları alıp çıkarırlardı. İskender onu öyle gördü, emretti. İskenderiye'nin bir burcu üzerine koydular. Orada durdu".⁶⁷

---

67 Necati Demir-M. Dursun Erdem, a. g. e., s. 506. Ayine-i İskender hakkında özlü bilgi için bkz. İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s. 62,63.

İskender'in Aynası'nın Edirne'ye Getirilmesi

Ahmet, daha sonra İskender'in Aynası'nın Edirne'ye getirilişini anlatır. Ayna, sırasıyla Ümmiye Oğulları, Ebu'l – Müslim ve Abbasiyelerin eline geçmiştir. Abbasiyelerden biri, kayserlerden birinin kızına âşık olunca Kayser, ancak aynanın karşılığında kızını verebileceğini söylemiştir. Bu yolla aynayı eline geçiren kayser, onu Aziç iline getirip Meriç ile Tunca arasında yüksek bir kule yaptırarak aynayı üzerine koymuştur. Buna göre aynayı Edirne'ye ilk önce bir Bizans kayseri getirmiştir.

Bu arada Hitay'dan yola koyulan Cingis tayfası, önüne çıkan düşmanlarını yine yine Rum'a gelip Lapseki'den denizi sal ile geçerek Balkanlara çıkmış ve aynanın bulunduğu Edirne'yi zaptederek kendisine başkent yapmak istemiştir. Tam savaşacakları sırada bakarlar ki her iki tarafın da ordusu çok kalabalık, zaferin bir tarafa nasip olması çok pahalıya mal olacak, savaşmaktan vazgeçip barış yapmaya karar vermişlerdir. Barış içinde yaşarlarken yerli halk, Cingis ordusunun Horasan'da kalan diğer yarısının da çok kalabalık olduğunu öğrenmiş ve ondan korkmaya başlamıştır. Cingis, yerli halkın bu ürkek tavırdan yararlanarak aynayı kuleden indirmiş ve sahiplenmiştir. Rus, Üngürüs ve As'a giderek cenkler etmiş, ayna sayesinde yedi padişahın ülkesini yağmalayıp daha da güçlenmiştir. Sonunda tekrar Rumeli'ye dönmek için yola çıktıklarında Tuna nehrini geçerken aynayı suya düşürerek kaybetmiştir!.. Her tarafı aramalarına rağmen bir türlü bulamamışlardır. Neden sonra aynayı tesadüfen bulan balıkçılar, onu Cingis'in, ülkesini

yağmaladığı düşmanı Engürüs Beyi'ne vermişlerdir. Bundan çok mutlu olan Engürüs Bey'i, As, Cesar, Leh, Çeh, Nimac ve Rus kâfirlerini toplayıp Cingis üzerine yürümüş ve Filban ovasında iki ordu karşılaşmıştır. Engürüs Bey'i, İskender'in Aynası'nı Cingis ordusunun üzerine tutarak güneşten yansıma düşürmüş ve Tatar ordusunu kırmış, öyle ki cesetlerden dağlar oluşmuştur... Sonunda Engürüs Meliki gelip buraya/ Edirne'ye yerleşmiş ve İskender'in Aynası'nı şehrin kilisesine bırakmıştır...

Bütün bunları anlatan Ahmet, eğer kâfirler aynayla gelip Müslümanlarla cenk ederlerse bu, bizlere büyük bir "zahmet" verir..., diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Çok geçmeden Sarı Saltık'ın gazileri ile kâfir beyleri arasında Edirne yakınlarında savaş başlar. Sarı Saltık'ın gazileri silahlarını kuşandıkları sırada, kâfirler Tunca ırmağını geçerek kalenin doğu tarafında toplanırlar. Server onların toplandıklarını görünce on bin kadar Müslüman ile kalenin dışına çıkar. Tam dövüş başlayacağı sırada kâfirler aynayı güneşe tutarlar. Hikmet-i ilâhî yansıması kendileri üzerine döner. Bu sefer yön değiştirirler. Aynanın yansıması gaziler üstüne düşer. Bu arada savaşın iyice kızıştığı bir sırada Ahmed-i Rûmî, kalenin kapısını açıp içeri doğru kaçır. Kâfirler onu yakalamak amacıyla kaleye girerler. Tam o sırada kalenin kapıları kapanır ve içeride kalan üç yüz kâfir kırılır. Sonunda Madyan adında bir kâfir beyi askerlerine,

"Ne oldunuz? Korkacak ne var? Dininizin yoluna böyle mi durursunuz?" der ve kurduğu bir mancınık düzeneğiyle kale-

nin içine ev büyüklüğünde kayalar fırlatır. Bunun üzerine Sarı Saltık, bir yolunu bularak Madyan'ın yanına gelir, gök gürlemesi gibi bir nara atarak yeri göğü inletir ve kılıcını öyle bir çeker ki Madyan'ın vücudunun yarısı havaya uçar, yarısı yere düşer.

Kâfirler güya Madyan'ın intikamını almak için o gece savaşa girişirler, fakat sabah aydınlık olunca anlaşılır ki bütün gece karanlığında birbirlelerini kırmışlardır!.. Edirne gazileri ise gün boyu davul dövüp kendi zaferlerini kutlamışlardır.

Çok geçmeden kâfirler bu sefer başka bir hileye başvururlar. Müslüman kıyafeti giyip geceleyin kalenin şark kapısına gelip içeri girecek, ardından kâfirler ordusu saldıracak ve akıllarınca Müslümanları, bu yolla gafil avlayıp, yeneceklerdir. Düşündüklerini uygularlar. O kadar büyük bir vuruşma olur ki o gece kalede adeta kıyamet kopar. Gün ağarınca her iki tarafın kayıpları ortaya çıkar. Devam eden savaşın sonunda Samako, Çıvan, Yuvan ve Yorgi adlı dört beyin öncülüğünde kaleye saldıran düşman askerleri, aynayı da gaziler üzerine tutmalarına rağmen, büyük kayıplar vererek savaşı kaybederler. Sonunda beyleri Yorgi'yi ve aynayı bırakıp savaş meydanından kaçarlar. Sarı Saltık ve gazilerinin bu zaferinden sonra Edirne, Osmanlılardan önce, ilk kez aynayla birlikte Müslümanların eline geçer. Som demirden yapılmış olan İskender'in Aynası, tepsi büyüklüğündedir. Bu savaşta 38 bin kâfir askeri kırılmıştır. Gaziler 850 şehit vermişlerdir. Ünlü gazilerden iki kardeş şehit düştükleri yerde defnedilmişlerdir. "Onun içindir ki Edirne'nin toprağı şehitler ve gazilerin kanıyla yoğrulmuştur, der-

ler. Bu şehre gaziler ocağı onun için denir. Önceden gazilerin yurduydu ve durağı olagelmiştir. Tanrı'nın nazargâh yeridir, Rum'un iç şehridir"⁶⁸.

Ayna daha sonra tekrar kâfirlerin eline geçer. Üstelik Seyyid'in ölümünden sonra Edirne'deki kâfir beyleri İstanbul tekfuruyla birleşerek kaleyi de, Müslümanların elinden hileyle alırlar.

Devamında metinde Osmanlılardan Orhan Gazi, Osman Gazi ve Süleyman Paşa'nın Edirne'yi almak girişimlerinden bahsedilir. En sonunda Murat Han Gazi, İznik'te Resul hazretlerini rüyasında görür. Resul ona şunları söylemiştir:

“Kalkın Edirne şehrine gidin, ocağınızdır, gazilerin yeridir; orası yardım yeri, fetih merkezi ve kutsal topraktır. Oradan her nereye zafer fetih niyetiyle giderseniz hazır olur. Kuvvetlenirsiniz; batıyı, doğuyu, kuzeyi ve güneyi; bu dört köşe ova ve denizi oradan fethedersiniz. Adalet ile galip olup o yerleri alacaksınız. Oradan yürüyüp *kızıl elmayı* da sizin nesliniz fethedecek. Âlem size boyun eğecek"⁶⁹.

Murat Han, Resul'ün buyruğuna uyarak gazilerini toplayıp Rumeli'ye gelir. Durumu haber alan kâfir beyleri Edirne kalesinde toplanarak kaleyi güçlendirme kararı alırlar. Buna rağmen Murat Han'ın erleri, Yerli Burgaz yanından kale duvarlarını yıkarak içeri girer ve Edirne'yi artık bir daha kimseye vermemek üzere Şubat 1361 tarihinde fethederler. Onun için Murat Han'a gazi unvanı verilmiştir. Bazı tarihçiler, Edir-

68 Necati Demir-M. Dursun Erdem, a.g. e., s. 511.

69 Necati Demir-M. Dursun Erdem, a. g. e. , s. 511.

ne'nin fethini, Osmanlı Devleti'nin imparatorluk devresinin başlangıç tarihi olmak üzere yorumlamışlardır⁷⁰.

Beşir Çelebi risalesinde de Edirne'nin Müslümanlarca fethedilme girişimlerinden bahsedilir:

“Beşir Çelebi risalesi, Edirne kalesi inşası ve Mihâl Köprüsü hakkında da bilgi verdikten sonra, sonunu Saltuk Sultan'dan rivayetle bağlamaktadır. Buna göre Hazreti Peygamber bir gece Saltuk Sultan'ın rüyasına girmiş ve şöyle demiştir: “Bu bir dâr-ün Nasr'dır zinhar bu yeri elden komasınlar”. Bu sebeple o da burayı kâfirlerden almış, kırk yıl Darülhilâfe yapmış, onun ölümünden sonra ise kâfirler tekrar galebe edip geri almışlardır. İkinci olarak Ömer Bey (herhalde Aydın oğlu Umur Bey) Edirne şehrini fethederek “bir nice zaman zapt” etmişti. Üçüncüsünde artık Osmanlı Padişahı Hüdâvendigâr Sultan Murat kat'i olarak fethetmiş ve bundan sonra da Osmanlı Sultanları Dar-ül Hilâfe addeylemişlerdir”⁷¹.

Murat Han Gazi, İskender'in Aynası'nın bulunduğu kilisenin yerine bir imaret yaptırır. Ayna için de ayrıca bir kule diktirip aynayı onun üzerine koyar; fakat bir süre sonra gece karanlığında bir kâfir gizlice gelip aynayı çalar, boğaza doğru kaçmaya başlar. Yakalanacağını anlayınca Gelibolu'dan karşıya geçerken aynayı denize atar. Yakalandığında sorguya çekilir ve aynayı niçin denize attığı sorulur. Verdiği cevap şudur:

---

70 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, c. 2, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977, s. 284.

71 Tayyib Gökbilgin'in *Edirne Makaleleri*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2015, s. 208i 209.

“Beni Frengistan kâfirleri gönderdi. Edirne kalesinin dışında ve içinde dört yüz kırk dört yerde gömülü hazine bulunmaktadır. Her birinde hesapsız mal ve cevher vardır. Türkler onu aynada görürlerse yerlerini bulup çıkarırlar. Bu mallarla da ayna alırlar, asker toplayıp bu illeri fethederler. Mesih ümmetine eziyet olur diye gönderdiler. Geldim, çaldım, denize attım. Ne size, ne bize olsun”.

Bunları işiten Murat Han Gazi, “Ümidim odur ki o hazineler İslam beylerine nasip olur” diye dua eder ve o hırsıza gereken cezayı verir.

Neden sonra Müslümanlar aynayı bulmuş, ancak aradan uzun yıllar geçtiği için mahiyetini anlayamamışlardır. Bu arada kâfirler ile Müslümanlar yine savaşa tutuşmuşlardır. Halep şehrine kadar kâfirler, Müslümanları kırarak gelmişlerdir. Kubbe-i Ama dedikleri yere vardıklarında yaşlı bir zat, aynanın ne olduğunu ve nasıl kullanılacağını Müslümanlara öğretince bu sefer, savaşın gidişatı tersine döner ve Müslümanlar kâfirleri onunla kovalamaya başlarlar, İstanbul’a kadar onları kırdıktan sonra Beni Asfar’ın olduğu yerde barış yaparlar. Me-tinde bütün bu savaşlar anlatıldıktan sonra söz yine Edirne’ye getirilir.

Sarı Saltık, bir süre Edirne’de kaldıktan sonra, ailesini toplayıp arabalara bindirir, Edirne halkını Ahmed-i Rûmî’ye emanet eder ve bugün Romanya’nın sınırları içinde bulunan Baba şehrine gitmek üzere yola çıkar.

Sarı Saltık'a Göre Edirne

Sarı Saltık, kendisini geçirmeye gelen Edirnelilere bir nasihatte bulunur. Bu nasihatte onun Edirne'ye dair düşüncelerini buluruz:

“Ya Server, gafil olmayın. Bu kale (Edirne) İslam elinde olursa kâfirlerden asla korku yoktur. İyi bekleyin. Kâfirlerin hilesinden sakının. Bu şehirde onların hırsları vardır. Ümidim o dur ki bundan sonra tekrar İslam ocağı olacak. Kale, gazilerin toplanma yeri olacak. İslam burada kuvvetlenecek. Müminlerin mutluluğu kıyamete dek sürecek”⁷².

Sarı Saltık ailesi ve gazileri Tarzan iline, Batraf iline ve Tanyos Meliki'ne uğrayarak yoluna devam ederler. Tarzan ilinde onun adamları Sarı Saltık'ın gazilerine baskın yaparak büyük bir cengin çıkmasına sebep olurlar. Bu belayı İlyas Gazi'nin bin kişilik ordusunun yardıma gelmesiyle def etmeye çalışır ve bir gazinin Tarzan'ı, mızrağıyla vurup atından düşürerek esir almasıyla cengi kazanırlar.

Sarı Saltık, yolunun üzerinde bulunan Tanyos Meliki'ne bu diyarda gezilmesi ve görülmesi gerekli yerlerin neresi olduğunu sorunca şu cevabı alır:

“Sultanım, burada bir ırmak vardır. Gece akmaz, kesilir. Gündüz akar. Bir ırmak daha vardır, yayılır ve cihanı tutar. Gün doğunca akması durur, sakın olur. Biz bu duruma hayranız”. İlyas-ı Rûmî de Tanrı dağında buna benzer bir dereyi gördüğü-

72 Necati Demir - M. Dursun Erdem, a. g. e. , s. 513.

nü söyler. Sarı Saltık, bunun gibi suların tılsımlı olduğunu ve onların başında hazine ve definenin bulunmasının gayet doğal olduğunu ifade eder. Gaziler oradan Dernos'a ulaşırlar. Daha sonra Sarı Saltık, İlyas-ı Rûmî'ye izin verir, o da Edirne yakınlarında Cezîre-i Cinân'da Yeni Burgaz denilen yerde yerleşir.

Sarı Saltık, ailesi ve gazileriyle Baba şehrine yaklaşıncaya üç yıldır onu görmeyen halk, büyük bir sevinçle karşılamaya çıkar, onu görür görmez mübarek ellerini öper, neşe ve mutluluk içinde şehre girip Sarı Saltık'ı ve ailesini evine yerleştirirler. Sarı Saltık'ın hayatı, bundan sonra Edirne dışında yaşadığı birtakım maceralardan sonra Baba şehrinde sona erer.

Sonuç

Saltıkname, Sarı Saltık'ın 13. yüzyılda Balkan şehirlerinde İslamiyet'i yaymak maksadıyla yaptığı çalışmalarını anlatırken Edirne'ye de geldiğini bildirir. Onun Edirne'ye gelmesi, yerleşmesi ve bir müddet burada kalması, bölgedeki kâfir beyleri ile yaptığı savaşları kazanması sayesinde mümkün olmuştur. Savaşları kazanması, gazilerinin fedakârca savaşmalarının yanında, birtakım olağanüstü güçlerin de devreye girmesiyle mümkün olmuştur. Bu yönüyle onun Edirne maceralarının bir bölümü Tarih biliminin anlattıklarına uyarsa da, başta İskender'in Aynası olmak üzere bir bölümü de destan, masal ve menkıbe unsurları arasında yer almaktadır. *Saltıkname*'nin tarih değil, bir destan olduğunu göz önünde bulundurursak bunu olağan karşılamamız gerektiği açıktır. Onun Edirne'nin fethet-

dilmesi ve Müslümanların elinde kalması gerektiğine dair düşünceyi dinsel inancına dayanır. Hazret-i Resûl, bir gece rüyasına girmiş ve şöyle buyurmuştur: Orası “yardım yeri”, “fetih merkezi” ve “kutsal bir toprak”tır. Sarı Saltık’a göre Edirne “gaziler ocağı” ve “Tanrı’nın nazargâhı” olan bir şehirdir. Bu sebeple kıyamete kadar Müslümanların elinde kalmalıdır. Sarı Saltık, bu düşünceyle Edirne’yi Osmanlılardan önce fethetmiş, onu daha da güçlendirmek ve güzelleştirmek görevini ise sonraki nesillere, bizlere, vermiştir.

Kaynaklar:

İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Necati Demir – M. Dursun, Ebü'l- Hayri Rûmî, *Saltuknâme*, Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği Kültür Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2013.

Şükrü Halûk Akalın, Ebü'l- Hayr-i Rûmî, *Saltuknâme, III*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Şükrü Akalın, “Saltuknâme’ye Göre Sarı Saltuk”, Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, *Bildiriler*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne 2014.

Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi, c. 2*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977.

Tayyip Gökbilgin’in *Edirne Makaleleri*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2015.

Dizin

A

- Akifnâme 49
Alımlama Boyutları ve Çeşitlemeleri 95, 171
Altı Ok 200
Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü 254, 263
A. Süheyl, Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri 172
Aşık Garip 189
Aşık Ömer 189
Atabetü'l - Hakayık 202
Atalar Sözleri 4, 192, 193, 194, 195, 200, 201, 202, 204, 208, 209
Atalar Sözü 7, 202, 216
Avrupa Mektupları 225, 229

B

- Balkanlara Veda 170
Bildiriler Kitabı 247
Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim 106
Bulgarian Atrocities, Documentes and Photographs 155
Bulgaristan'da Türk Basını 171
Bulgar Tarihi 225
Büyük Türkiye Tarihi 172, 258, 263
Büyük Türkiye Tarihi, Yedinci Cilt 172

D

Damla 200

Divan-ı Lûgati't - Türk 201

Dücane Cündioğlu, bir Kur'an şâiri- Mehmet Akif ve Kur'an Meali 93

E

Edebiyat Hayatı (Hayat-ı Edebiye) 7, 219, 229

Edirne İçin 171

Edirne Makaleleri 259, 263

Edirne: Serhaddeki Payıtaht 216

Emsile 62

F

Fatih Kürsüsü'nde, Sebilü'r- Reşad 121

G

Gayret 107, 108, 109, 110, 112, 114, 115

Gayret Gazetesi 111, 169

H

Hakkın Sesleri 143

Hazîne-i Fünû 67

Hazîne-i Fünûn 59, 70

İ

İki Arkadaş Fatih Yolunda 122

İnkılâp ve Kadro (1932) 191

İslâmcı Bir Şairin Romanı 50

K

- Kaygıdan Mutluluğa Kişilik 106
Kıssa-i İbtidâ-i Evliyâ-yı Rûm Beyânı 251
Köy Postası 200
Kur'an Meali 93
Kutadgu Bilig 201

L

- Leyla ile Mecnun 189

M

- Maksûd 62
Mehmet Akif Ersoy 1, 3, 4, 5, 6, 9, 17, 55, 61, 95, 106 167, 169,
170, 172, 230, 231, 232, 233, 234, 245, 246
Mehmet Akif Ersoy, Hayatı – Sanatı – Seciyesi 246
Mehmet Âkif Ersoy, Hayatı-Seciyesi-Sanatı 106
Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları 9. 49
Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri 9, 13, 172
Mehmet Âkif'in Mektupları 171
Mehmet Akif'in Şiir Dünyası 171
Mehmet Akif Külliyyatı, 55
Mehmet Şeref Aykut 126
Mekteb Mecmuası 89
Millî gazete 200
Mücadele 7, 38, 46, 47, 158, 197, 198

N

Necid ölllerinde Mehmet Akif 165, 171

O

Oluşum Dergisi 216

Orhun Abideleri 201

Osmanlı Bilimi Araştırmaları 170

Osmanlı Tarihi, IX. Cilt 171

Osman Nuri Peremeci, Hayatı, Kişiliği, Eserleri 200, 216

Ö

Ölüm ve Sürgün 155

P

Psikolojide İlk Adım 106

R

Resimli Şark 200

Resimli Türkçe Kâmus 219

Riyâz-ı Belde-i Edirne,1/1.cilt 170

S

Safahat 5, 58, 61, 106, 121, 122, 143, 148, 164, 167, 169, 170,
230, 231, 234, 235, 238, 239, 242, 246

Saltıkname 4, 247, 248, 249, 250, 251, 254, 262

Saltuknâme 263

Saltuk-Nâme 251

Sebilü'r-Reşâd: 139
Sebilürreşad ve Sırat-ı Müstakim 102
Sedir Dergisi 173, 184
Sırat-ı Müstakim 235, 246
Suyu Arayan Adam 22, 24, 185, 189

T

Tasvir-i Efkâr 200
Toprak Uyanırsa (1963) 191
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 172
Turkie Agonisante 227
Türk Edebiyatı Dergisi 185

U

Ufûl 217, 218, 219, 220, 222, 228, 229
Ufûl (Batış) 217
Ufûl (Downfall) 218

V

Veteriner Tarihi 17

Y

Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II 28,
29, 170
Yedigün 49
Yetmiş Muharririn Yazıları 14

